Нәме үчин Исаның ызына эердилер?

Стивен Масуд

Нәме үчин Исаның ызына эердилер?

Стивен Масуд

Published originally in English as *Why Follow Jesus*?
© 1997 by Steven Masood.
© 1999 for the Turkmen Edition. All rights reserved. International copyright obtained.

ГИРИШ

Ысламдакы ялы, месихилик хем Худайың Өз пыгамберлерини ве ресулларыны адамзады догры ёла салмак үчин иберендиги барадакы ынама уйяр. Шейле адамлара Худай Өз ылхамыны берди. Худайың шол ылхамлары бизе сөзлериң чап эдилен гөрнүшинде гелип етди.

Мусулманлара-да, месихилере-де Адамың, Ыбрайымың, Ысхагың, Якубың, Мусаның, Давудың, Сулейманың ве Исаның ады танышдыр. Ыслам хем, месихилик хем Исаның Худайың Рухы ве Сөзүдигиниң ынамына уйярлар, йөне месихилик ене бир улы болмадык, йөне өрән әхиметли әдим эдйәр. Месихилик Исаның Худай тарапындан иберилен, адамзадың Халасгәридигини дүнйә аян эдйәр.

Бизиң гүнлеримизиң адамлары, хемме вагтдакыдан көп сораг бермеги, шол санда месихилиге дегишли сораглары бермеги-де говы гөрйәрлер. Биз шу гүнлер хич кимде, шейле-де, мусулманларың көпүсинде хем узын китаплары окамага вагтың-да, гүйҗүң-де ёкдугына дүшүнмелидирис, шу себәплерден хем биз бу китабың сахыпаларында Исаның кимдигини ве нәме үчин Онуң ызына эермегиң герекдиги барадакы сорага гысга гөрнүшде җогап бермәге чалышдык.

Бу сорага җогап беренимизде, мүмкин болдугындан хакыката якынлашмага чалышдык себәби иңлис дили эне дили болмадык адамлара бу җогабың дүшнүкли болмагы герек. Автор ве чап эдиҗи пыгамберлере ве ресуллара чуңңур хормат гойярлар, йөне, шейле-де болса хер бир бейик адың өңүнден мынасып титулы гоймак хемише мүмкин дәл.

1. КИТАП

Мусулманлар үчин бейик абрай Гурхана ве Хадыса (хекаялар) дегишлидир. Месихилер үчин шейле абрай, месихилик ынамының эсасы болан Мукаддес Китап (Библия) дегишлидир. Бу китапларың йыгындысы я-да китапханадыр. «Библия» сөзи «biblia» диен грек сөзүнден болуп, «китаплар» дийилдигидир.

Мукаддес Китабы дүзйән 66 китап бир ярым мүң йылың довамында үч дилде языլыпдыр. Бу китаплары язан Худайың бенделери җемгыетиң дүрли гатлакларындан болупдырлар. Оларың арасында пыгамберлер, патышалар, чопанлар, балыкчылар, алымлар, эсгер, гуллукчы, лукман, хош хабарчылар болупды. Бу адамлар дүрли җемгыетчилик ягдайына ээ болсалар-да, дүрли дөвүрлерде яшасалар-да, оларың бары Худай тарапындан бир максада — Онуң сөзүни дүнйә яймага, чагырыланларды.

Мукаддес Китапдан башга-да бейик хакыкатлардан долы китаплар көпдүр, йөне Мукаддес Китап — бу дүйбүнден башгадыр. Ол бизе бизи ярадан ве сөййән мукаддес Худайың бардыгыны, гүнә себәпли Онуң билен гатнашыгымызы йитирендигимизи айдяр. Ол бизе Онуң янына нәхили бармалыдыгыны ве Онуң билен хемишелик нәхили галмалыдыгыны өвредйәр.

МУКАДДЕС КИТАБЫҢ МАЗМУНЫ

Мукаддес Китап ики бөлеге бөлүнйәр: Көне Әхт ве Тәзе Әхт. Олар Худайың баглашан ики саны улы шертнамасына, әхтине багышланан. Биринҗиси Мусаның үсти билен Ысрайыл халкына эден әхти, икинҗиси — Исаның үсти билен бүтин адамзат билен эден әхти. Көнә Әхт Мусаның үсти билен эдилен әхтиң эсасында Худайың ве Ысрайыл халкының арасындакы йүзе чыкан гатнашыкларың тарыхыдыр.

КӨНЕ ӘХТ

Көне Әхт өзүнде Худайың ве Ысрайыл халкының арасындакы гатнашыкларың тарыхыны, Мусаның үсти билен

эдилен әхтиң эсасландырылышыны җемлейәр. Башлангыч китапларда адамың ярадылышы, сув җошгуны, Ыбрайымың чагырылышы, Ыбрайымың несиллеринден Ысрайыл халкының дөрейши хакында гүррүң берилйәр. Соңкуларда Ысрайыл халкының Мүсүр гулчулыгындан тәсин халас болшундан соңкы дөврүрлери ве Худайың Мусаның үсти билен берен, кануның дөредилиши барада гүррүң берилйәр, Көне Әхт бизе шейле хем бу халкың галкынышы ве песе дүшүши, оларың Худайы диңлемейишлери, пыгамберлериң дуйдурышлары ве Худайың Ысрайылың үстүне индерен җезалары барада гүррүң берйәр. Шолар билен бирликде биз Көне Әхтде Халасгәр Месихиң гелҗегине ве Худай билен адамларың арасында тәзе шертнаманың багланышыллҗакдыгына дегишли бирнәче пыгамберликлере душ гелйәрис.

ТӘЗЕ ӘХТ

Тәзе Әхт — бу шу пыгамберликлериң амала ашмагының тарыхыдыр. Тәзе Әхтде Исаның үсти билен Худайың адамлар билен баглашан тәзе шертнамалары гөркезилйәр. Исаның ады Эл — Месих, Иса, я-да Ибн Меръем гөрнүшлеринде мусулманлара Гурхандан таныշдыр. Тәзе Әхтиң авторларының үнси Худайың мукаддеслигинде ве Исаның үсти билен Онуң адамзат билен ярашма ве олары халас этме ниетинде җемлененди р. Ресулларың ишлеринде Инҗилиң, халас болмаклыгың Хош Хабарының яйрашы хакында гүррүң берилйәр. Хатлар бизи өз Халасгәримиз аркалы алян паталарымыз билен анык таныշдыряр. Иң соңкы китап Ылхам болса, халас болманың иң ёкары башыны беян эдйәр.

Кимдир бириниң: «Буларың бары гадым заманларда язылыпдыр. Мукаддес Китап бизе нәхили гелип етдикә? Онуң хемме текстлери ачык хакыкы нусгамыка? Биз ондан хич задың йитирилмендигине ве оңа хич задың гошулмандыгына ынаныпбилерисми?» дийип сорамагы мүмкин. Биз индики бапларда бу сораглара ве башга сораглара йөнекей субутнамалар аркалы җогап бермәге сынанышарыс.

МУКАДДЕС КИТАПДА КИТАПЛАРЫҢ ЕРЛЕШИШЛЕРИ

Мукаддес китапда китапларың ерлешишлери, биринҗи китап Төврат башлангыҗы соңкы китап Ылхам соңкы

вагтлары беян этсе-де, олар чап-эдилен тертиплеринде дәлдирлер. Китаплар өзлериниң дегишли болан эдеби диллерине я-да стиллерине баглылыкда топарланандырлар. Көне Әхтиң биринҗи бәш китабы «канун китаплары» хөкмүнде, Ешугадан Эстере ченли «тарых» хөкмүнде, Эюпдан Айдымларың айдымына ченли «язгылар» я-да «пәхимлериң язгылары» хөкмүнде, Ишая пыгамбериң китабындан Мика пыгамбериң китабына ченли «пыгамберлер китаплары» хөкмүнде беллидир. Тәзе Әхтде биринҗи дөрт китап Исаның өмрүни беян этмәге багышланяр. Ресулларың ишлери — бу ирки йыгнакларың тарыхы гөзъетимидир. Галанлары — Якубың хатындан Еврейлере хата ченли ве соңундакы Ылхам «апакалипсия» ат билен белли болан дилде язылыпдыр.

Сиз Көне Әхтиң 39 китабының ве Тәзе Әхтиң 27 китабының санавына ислендик Мукаддес Китабың мазмуныны ачсаңыз душарсыңыз.

Мукаддес Китабың китапларының тертиби ве атлары

Көне Әхтиң китаплары:

Мусаның биринҗи китабы, Башлангыч (Төврат)
Мусаның икинҗи китабы, Чыкыш
Мусаның үчүнҗи китабы, Левилер
Мусаның дөрдүнҗи китабы, Санлар
Мусаның бәшинҗи китабы, Икинҗи Канун
Ешу Хәкимлер
Ысрайыл Сердарларының китабы
Рут
Самуелиң биринҗи китабы
Самуелиң икинҗи китабы
Патышаларың биринҗи китабы
Патышаларың икинҗи китабы
Тарыхлар 1
Тарыхлар 2
Эзра
Нехемя
Эстер
Эйюп

Зебур
Сулейманың пәхимлери
Пәхимдар
Айдымларың айдымы
Ишая пыгамбериң китабы
Еремия пыгамбериң китабы
Еремияның агысы китабы
Хезекиел пыгамбериң китабы
Даныел пыгамбериң китабы
Хошея пыгамбериң китабы
Ёвел пыгамбериң китабы
Обадя пыгамбериң китабы
Юнус пыгамбериң китабы
Мика пыгамбериң китабы
Нахум пыгамбериң китабы
Хабакук пыгамбериң китабы
Сефаня пыгамбериң китабы
Хагай пыгамбериң китабы
Зекерия пыгамбериң китабы
Малакы пыгамбериң китабы

Тәзе Әхтиң китаплары:
Маттаның хош хабары
Маркусың хош хабары
Луканың хош хабары
Яхяның хош хабары
Ресулларың ишлери
Якубың хаты
Петрусың биринҗи хаты
Петрусың икинҗи хаты
Яхяның биринҗи хаты
Яхяның икинҗи хаты
Яхяның үчүнҗи хаты
Яхуданың хаты
Павлусың Римлилере хаты
Павлусың Коринтослылара биринҗи хаты
Павлусың Коринтослылара икинҗи хаты
Павлусың Галатялылара хаты
Павлусың Эфеслилере хаты

Павлусың Филипилилере хаты
Павлусың Колоселилере хаты
Павлусың Селаниклилере биринҗи хаты
Павлусың Селаниклилере икинҗи хаты
Павлусың Тимотеоса биринҗи хаты
Павлусың Тимотеоса икинҗи хаты
Павлусың Титуса хаты
Павлусың Филимуна хаты
Еврейлере хат
Яхя гелен ылхам

2. МУКАДДЕС КИТАП ВЕ ГУРХАН

Гурханың хем Мукаддес Китабың Худайың сөзүдигини ыкрар этмеги гызыклыдыр. Язгыны диңе Худай бизе ачяр. Мукаддес язгының китапларыны аңлатмак үчин Гурханда «эл-китап» (китап) термини пейдаланыляр, яхудылар ве месихилер «ахмул китап» — «китабың адамлары» дийип атландырыляр. Мукаддес Китабың бөлүмлерини атландырмак үчин шейле атлар пейдаланыляр:

1. *Таурат — Төврат, Мукаддес Китабың биринжи бәш китабы.*
2. *Забур* — Зебур.
3. *Сахаиф-е-анбира — Пыгамберлериң китаплары.*
4. *Инжил — Хош Хабар, Тәзе Әхт.*

«Төврат» сөзи Ысламдакы болшы ялы, месихилик терминологиясында-да адатча, Муса берлен ылхам дийип атландырыляр. Бу сөз шейле-де месихилере Көне Әхт хөкмүнде белли болан, яхуда язгыларының топлумыны шейле атландырмак үчин хем уланыляр. «Инжил» сөзи хем шейле ягдайда болуп, Мукаддес язгының месихилериң Тәзе Әхт дийип атландырян бөлүмине салгылананда уланыляр.

Гурхан Төвратың, Зебурың, Сахаифиң ве Инжилиң Худайың китапларыдыгыны, Онуң ышыгыдыгыны шейле-де «фуркам» (өлчегидигини) белләп гечйәр. Башга сөзлер билен айданыңда бу китаплар адамларың үстүнден Худайың хөкүминиң эсасдыр.[1]

Гурхан Төвратың ве Инжилиң хемме тараплайынлыгыны, ве оларың хер бир адам үчин ёл гөркезиҗидигини, «адамлара айдың аламатдыгыны..., акйүреклилик ёлундакы анык гөрүнйән байдакдыгыны, дурнуклы, рехим-шепагат ёлундакы серкердедигини тассыклаяр».[2]

1 Гурхан 2:101; 3:23; 5:44; 40:53–54; 2:53; 21:48; 2:87; 5:46
2 Гурхан 28:43; 3:3–4; 6:92

ИНҖИЛ НОРМА ХӨКМҮНДЕ

Месихилере Инҗиле эсасланып, карар чыкармак маслахат берилйәр.

«Гой хер бир Инҗиле ээ болан адам, Алланың онда (Инҗилде) айдышы ялы хөкүм чыкарсын».[3]

Эйсем, Инҗилиң хакыкылыгына сәхелче-де икирҗиңленмәге себәп бар болса, Гурхан месихилере өз ынамларыны Инҗиле эсаландырмагы ныгтармыды нәме?

ХУДАЙЫҢ СӨЗИ ХИЧ ХАЧАН ҮЙТГЕМЕЙӘР

Гурхан Худайың сөзүни хич кимиң үйтгедип билмеҗекдигини тассыклаяр: «Алланың өңден дөреден кануны бирдир. Алланың канунындан хич бир үйтгеме тапмарсың».[4] Гурхана ченли болан узак вагтың довамында Мукаддес Китап хем шол гарайышы өңе сүрйәр: «Отлар гурар, гүл солар, бизиң Худайымызың сөзи болса, бакы галар».[5]

ГУРХАН ҮЙТГЕМЕЛЕР ХАКЫНДА ХИЧ ЗАТ АЙТМАЯР

Гурхан хич еринде Инҗилиң текстиниң үйтгедилендиги я-да ёюландыгы барада айтмаяр «Тахриф» сөзи (ёймак) хич хачан Мукаддес Китабың хут өзүне дегишлиликде уланылмаяр. Гурханың кәбир ерлеринде хакыкаты гизләндиклери үчин иудейлер гүнәкәрленилйәр, йөне бу гүнә хич хачан месихилере гаршы гөнүкдирилмейәр. Гурхан хич бир бабатда, Мукаддес Китабың текстини ёюлан хасап этмейәр.

МУХАММЕДЕ ЧЕНЛИ

Кәбирилери Инҗил ве Төврат ысламың йүзе чыкмазындан өң ёюландыгыны айдярлар. Эгер шейле болса, нәме үчин Гурхан ысламың идеясы — өңки мукаддес язгыларың тассыкламасы дийип беллейәр?[6]Инҗил языландан соң алты йүз йыл геченден соң язылан Гурхана гөрә, Мухаммедиң дөврүнде Төврат ве Инҗил илкибашкы гөрнүшиндеди. Эгер Инҗил Мухаммедиң дөврүнде асыл нусгада ве анык такык болан болмаса, Гурхан месихилере өз гарайышларыны Худайың Хош Хабарындакы ачышлара эсаландырмагы үндемезди.

3 Гурхан 5:47
4 Гурхан 48:23
5 Ишая пыгамбериң китабы 40:8
6 Гурхан 5:48

МУХАММЕТДЕН СОҢ

Башгалар Төврат ве Инҗил Мухаммет вагыз эдип башландан соң үйтгедилипдир хасаплаярлар. Йөне бу гүнәкәрлеме Гурханың бир максадына — өңки Худайың назары сиңен китапларың горагчысы болмагына гаршы гелйәр. Кимде ким Төврадың ве Инҗилиң текстлери ёюлыпдыр хасапласа, ол Гурханы сакчы везипесини ерине етирип билмезликде айыплаяр.

Эгер ыслама ченли болан язгылар ёюлан болса, Гурхан мусулманлара: «Эй Ыбрайымың миллетине эерен адамлар, сиз олара, биз Белент Таңра иман гетирдик ве бизе индерлен китаба ве Ыбрайыма ве Ысмайыла индерилен ве Ысхага ве Якуба ве оларың несиллерине индерилен китаплара ве Муса ве Иса берлен китаба ве пыгамберлере, оларың Белент Таңрысы тарапындан индерилен китаплара иман гетирдик дийип айдың».[7] — дийип буйрук берермиди?!

ДОКУМЕНТАЛ ШАЯТНАМАЛАР

Хәзирки гүнлерде Мухаммедиң яшан дөврүне ченли бирнәче йүз йылларың довамында язылан Инҗилиң дүрли бөлүмлериниң голязма нусгаларының көп мукдары бардыр. Меселем, Өли деңизден тапылан, бизиң эрамызың 68-нҗи йылына ченли язылан голязмаларда Көне Әхтиң Эстер китабындан башгасы бар.[8] Өвренмек үчин аматлы болан Тәзе Әхтиң долы голязмаларының бири-де Александрия Кодекси ве Синай Кодекси. Бу бизиң эрамызың 4–5 асырларына дегишли болан голязмалары Лондондакы Британ музейиниң китапханасындан тапмак болар. Ёкаркы атландырыланлар билен бир дөвре дегишли болан Ватикан Кодекси Ватиканың китапханасында сакланыляр. Ири китапханаларың көпүсинден б.э. 2-нҗи асырына дегишли Тәзе Әхтиң голязма бөлеклерини тапмак мүмкиндир. Хәзирки заман Мукаддес Китабың ынамдарлыгы ёкаркы агзалан документлер билен деңешдирилип тассыкланяр.

Хәзирки сап выждан билен ерине етирилен терҗимелер хич зады үйтгетмән Мухаммедиң дөврүндәки мазмуныны

7 Гурхан 2:136

8 Ф.Ф. Брюс «Өли деңзиниң голязмалары хакында ойланма». F.F.Bruce, *Second Thoughts on the Dead Sea Scrolls*, (Grand Rapids: Wm B. Eerdmans Publishing Co., 1964), p.28.

саклаярлар. Доктрина бабатда болса, үйтгемелер хакыкаты өвренмек барадакы хич бир сораг билен тәсирини етирмеди. Худай Өз Сөзүни гечмишде горап саклапды, онда Онуң оны гелҗекде-де горамага гүйҗи бар.

3. МУКАДДЕС КИТАБЫŒ ХУДАЙЫЛЫГЫ

Мукаддес Китап өрән етерлик узак вагтың довамында язылыпдыр. Оны язмаклыга кырка голай дүрли авторлар гатнашыпдырлар. Олар үч континентде ишләп, өз ишлеринде үч дүрли дили пейдаланыпдырлар. Бу затларың хеммесине гарамаздан Мукаддес Китабың хас йити дурмуш меселелерине гарайшы еке-тәкдир.

Эййәм айдылышы ялы, Мукаддес Китап ики бөлеге, я-да ики «Әхте» бөлүнйәр. Биринҗи бөлүм Көне Әхт Худай билен Ысрайыл халкының гатнашыгыны гүррүң берйәр. Икинҗи бөлүм, Тәзе Әхт Исаның дурмушы ве Онуң илкинҗи шәгиртлери хакында гүррүң берип, өзүнде илкинҗи иман эденлере Исаның ызына берк эермәге көмек этмәге чагырылан рессулларың хатларыны хем җемлейәр.

ХУДАЙЫҢ СӨЗИ

Мукаддес Китап — бу Худайың ылхамының кагыза гечирилен гөрнүшидир. Ол йөне бир дүрли адамларың эсерлериниң йыгындысы дәлдир. Худай Өз адамларыны иберди ве олара ёлбашчылык этди.[1] Ол сөзүни адамлара адаты эдеби формаларда, тарыхы гүррүңлерде, поэзияда, тымсалларда, вагыз — несихатларда ачды.

ШАЯТЛЫК

«Язгыларың хеммеси Худайың ылхамы болуп, Худай адамы хер бир оңат иш үчин тайын, кәмил болар ялы, өвретмек, кәемек, ёла гетирмек, догрулыкда тербиелемек үчин пейдалыдыр».[2]Бу гарайыш мусулманлар үчинде тәзелик дәлдир, ол Гурханың таглыматының эсасы бөлегидир.[3]

1 2 Пет. 1:20–2
2 2 Тим. 3:16–17
3 Гурхан 2:136; 5:47; 10:95; 29:46

КӨНЕ ӘХТ

Көне Әхтде «Худай шейле диййәр» диилен җүмлелер 3800 гезекден хем көп душяр. Шундан мәлим болшы ялы, языҗылар өз айдян ве язян затларының Худайың адынданлыгына ынаныпдырлар. Бизиң билишимиз ялы, Муса ве Давут ялы Худайың адамлары Худайдан рухланан болупдырлар. Көне Әхт көп авторлар тарапындан узак йылларың довамында язылан болса-да, бу адамлара Худайың тәсири хемишелигине сакланыпдыр, шонуң үчин-де Көне Әхт бүтеви эсер гөрнүшиндедир.

БИРНӘЧЕ ВАҖЫП МЫСАЛЛАР

Мукаддес Китапда Худай Муса: «Бар гит, Мен сениң дилиңде боларын ве саңа нәме геплемелидигини өвредерин»[4]дийди. Бу Мусаның Худайдан рухланяндыгыны гөркезйәр. Хачанда Давут: «Менде Худайың рухы гүрлейәр ве Онуң сөзи мениң дилимде»[5]диенде, Давудың үсти билен Худай геплейәрди. Шунуң ялы шаятлыклара биз пыгамберлериң китапларында-да душ гелйәрис. Меселем Еремия Худайың: «Ынха Мен Өз сөзлерими сениң дилиңе бердим»[6]диендигини язяр.

Худайың өз эркини Көне Әхтде йүзе чыкармагының башга усуллары хем бар. Ол өз пикирлерини диңе Өз сөзүни айдянларың үсти билен ачман, эйсем Онуң элиниң галташан адамларының дурмушының үсти билен-де гөркезйәр. Муңа мысал эдип Рутуң ве Эйюбың тарыхыны гөркезмек болар. Мунуң өзи Худайың хәсиетлерини дүрли тараплайын ачып гөркезйәр. Онуң Өз ярадан дүнйәсине болан сөйгүсиниң вагтдан ве гиңишликден гечип, адама барып етйәндигини гөркезйәр.

ИСАНЫҢ ПИКИРЛЕРИ

Биз Исаның хем Көне Әхти Худайың сөзи хасапландыгыны гөрйәрис. Муны Онуң: «Мен хакда Мусаның Кanунында, пыгамберлериң язгыларында, Зебурда языланларың бары

4 Чыкыш 4:12

5 Самуэлиң икинҗи китабы 23:2

6 Еремия пыгамбериң китабы 1:9

берҗай болмалыдыр» дийип, айданлары хем тассыклаяр.[7]Бу үч бөлүмиң өзиде Көне Әхти дүзйәр.

Иса Тәзе Әхт барада ол энтек йүзе чыкманка гүррүң берйәр. Ол хача чүйленмезиниң өңүсырасында шәгиртлерине Мукаддес Рух геленде Өзүниң айданларының хеммесини олара ятлатҗакдыгыны айдяр.[8]Иса Мукаддес Рух олара хер бир хакыкаты өвретҗекдигине сөз берйәр. Ине, шонуң үчин ресуллар: «...адам акылдарлыгының өвреден сөзлери билен дәл-де, Рухуң өвреден сөзлери билен айдярыс»[9]дийип шаятлык гечйәрлер.

УСУЛЛАРЫ

Худай адамлара Өз сөзүни дүрли усуллар билен ачыпдыр. Оларың бирине Ол гөни йүзленипдир, башгаларына гөрнүшиң я-да дүйшүң үсти билен йүзленипдир. Мукаддес Рух оларың геплейән я-да язян вагтлары рухландырыпдыр. Олар өз шахсы усулларыны ве шахсы стиллерини пейдаланыпдырлар. Худай олара өз шахсы теҗрибелерине, шахсыетлерине даянмак үчин азатлык берипдир. Эгер Мукаддес Китабың авторлары Худайың элиндәки язмак үчин гуралың орнунда болан болсадылар, онда тутуш Мукаддес Китап шол бир стилде язылан боларды. Йөне, бу бейле дәлдир. Биз Инҗилиң текстлеринден оларың авторларының өзбашдаклыгыны дуйярыс. Шол бир вагтда оларың аркасында Худай ве Онуң Өзи хакындакы ылхамы дур. Бу болса Мукаддес Китаба бүтевилик берйәр.

Сениң сөзүң — мениң аякларыма чырадыр ве мениң ёлларыма нурдыр (Зебур 118:105).

МАЗМУНЫҢ БИРЛИГИ

Мукаддес Китабың башындан ахырына ченли Худайың адамзады халас этмек ислеги ве планы барада гүррүң берилйәр. Мукаддес Китабың ичинден Худай ве адамзат идеясы эрш-аргыш болуп гечйәр. Худай хем, адамзат билен чапраз гелйән кынчылыкларың үйтгемейши ялы үйтгемейәр. Худайы нәдип танамалы диен меселе адамзадың

7 Луканың хош хабары 24:44

8 Яхяның хош хабары 14:25, 16:13; 1 Ях. 2:20, 27

9 Павлусың Коринтослылара биринҗи хат 2:13

өңүнде дуран уллакан меселедир. Худай бизе Өзүниң мукаддеслигини, бүтинлей мукаддеслигини айдяр. Йөне адам мукаддес дурмушда яшап билмез, шонуң үчин-де Худайың мукаддеслигини танамак мүмкинчилигинден махрумдыр. Мукаддес Китап бу әхли умумы меселә йүзленйәр. Ол Худайың Өзүниң онуң (шол меселәниң) чөзгүдини теклип эдендигини айдяр. Биз бу чөзгүтлере индики бапларда анык середерис.

4. МУКАДДЕС КИТАБЫŒ ХАКЫКЫЛЫГЫ

Гөз өңүңизе гетирип гөрүң, эгер Худай тарапындан рухландырылып Онуң сөзлерини язан пыгамберлериң дөврүнде телевизор, магнитофон, видеомагнитофон, компьютер болан болса нәхили боларды. Бу гүнки гүн биз оларың асыл текстлерини гөрүп, оларың өзүни эшидип билердик. Йөне бизде бейле көмекчилер ёк. Бизде шу гүнки бар зат оларың Мукаддес Китапда язылан хатларыдыр. Мукаддес Китабың текстлери көп гезек гөчүрлүпдир. Шонуң үчин-де кәбир адамлар: «Мукаддес Китабың текстиниң үйтгевсиз сакланандыгына ынанып болармы?» дийип сораярлар.

АСЫЛ НУСГАДАКЫ ГОЛЯЗМАЛАР

Кәбирлери Мукаддес Китаба ынаняндыкларыны, йөне шу вагткы Мукаддес Китаба дәлдигини айдярлар. Хас йыгы-йыгыдан бизде иң илкинҗи голязманың ёклугы гөркезилйәр. Хатда, Мукаддес Китабы өвренйән теологлар хем хемме асыл нусгадакы голязмаларың ёк боландыгы билен ылалашярлар.[1] Бу догры факторлар билен ылалашып, хачанда Мукаддес Китабың текстлери языланда чап эдиҗи станокларың болмандыгыны, хер бир нусганың эл билен языландыгыны, шол себәпден хем нусгаларың өрән азлыгыны боюн алмалыдырыс. Кәбир гадымы мануcкриплериң йитирилмегине, шол дөврүң сыясы ягдайлары-да себәп болупдыр.

КӨНЕ ӘХТ

Көне Әхтиң гадымы еврей голязмалары Мухамметден өң бар экен. 1947-нҗи йыла ченли Көне Әхтиң бар болан нусгасы б.э. 900-нҗи йылларына дегишли голязмадыр. 1947-нҗи йылда Өли деңзинден Көне Әхтиң әхли китапларының бөлеклейин ве долы нусгаларыны өз ичине

1 Ахмад Деедат. «Мукаддес Китап Худайың сөзүмидир?» Ahmad Deedat, *Is the Bible the Word of God?* (Durban: Islamic Propagation Centre, 1982), p.64.

алян голязмалар тапылды. Онда диңе Эстер китабы ёкды. Хәзир бу голязмаларың хеммеси б.э. өң 70-нҗи йылларда язылан асыл нусгадакы манускрипт хасапланыляр. Оларың көпүси болса, йүз йыл ирки вагта дегишлидир. Бизде Көне Әхтде саналып гечилйән китапларың хем чешмеси бардыр. Меселем, иудейлери ве оларың ынанчларыны греклериң хем-де римлилериң өңүнде горан Иосиф Флавияның шаятлыгы.

Мухаммедиң доглан вагтына ченли Көне Әхтиң грек, латын ве сирия дилине терҗиме эдилен көп гөрнүшлери барды. Бу терҗимелерде Көне Әхт шу гүнки болшы ялы китаплардан ыбаратды. Биз Мухаммет догулмазындан өң эрмени, грузин, эфиоп, нубий ве бейлеки диллерде терҗимелериң боландыгыны билйәрис.

ТӘЗЕ ӘХТ

Тәзе Әхт барада айдыланда, бу ерде шаятнамалар хас көпдүр. Шу гүнки гүн 4,5 мүңе голай манускрипт (долы ве бөлеклейин) дар. Олардан хас долы ве гиңден беллилери Синай, Ватикан,Александрия кодекслеридир. Олар б.э. 300–450 йылларда язылыпдыр.

Хәзирки вагтда Тәзе Әхтиң грек голязмаларының 192-си өвренмек үчин элътетерлидир ве олар Мухаммедиң доглан вагтындан өңки дөвре дегишлидир, шейле-де 5 грек китабы Худая гуллук эдилен дөвүрде пейдаланылыпдыр хем-де Язгылардан бөлеклери өзлеринде саклаярлар.

Биз үчин грекче Тәзе Әхтиң 30 терҗимеси элътетерлидир. Олар Мухаммедиң догулмагындан өңки дөвре дегишлидир.

Бир тарапында Яхяның Хош Хабарының 18:31–33, бейлеки тарапында Яхя 18:37–38 язылан гадымы папирус фрагменти б.э. 125-нҗи йылына дегишлидир. Хәзирки вагтда бу фрагмент Англияның Манчестер шәхериндәки Җон Райленд китапханасында сакланыляр.

Өли деңзинден тапылан голязмалардакы ики грек фрагментиниң Маркусың Хош Хабарының ве Тимотеоса биринҗи хатың бөлеги болмагы мүмкиндир. Бу фрагментлериң икисиде б.э. 70-нҗи йылларына дегишлидир.

Бизде шейле-де ирки месихи йыгнагының (б.э. 68–150 й.й) аталарының Мукаддес Китап хакындакы язан ишлеринде уланан Мукаддес Язгыларының шаятлыгы-да бардыр. Бу уланылан бөлеклер аркалы Тәзе Әхти долы диен ялы

дикелтмек мүмкиндир. Бу манускриптлер Тәзе Әхтиң дүрли вариантларыны өзлеринде җемлейәрлер. Ене бир белләп гечилмели зат, ысламдан тапавутлылыкда ол вариантлар ёк эдилмәндир. Олар сакланылыпдыр, тертипленилипдир, өвренилипдир ве догры бахаландырылыпдыр. Бу вариантларың хич бири хем месихи ынамының эсасы ве икинҗи дережели доктриналарына тәсир этмейәр.

Көне Әхт вагтында иудейлер Мукаддес Язгылара чуңңур хормат билен чемелешипдирлер. Муңа хәзирки вагтдакы мусулманларың Гурхана чемелешишлери ялы диймек мүмкиндир. Шу себәпден хем олар иң кичиҗик бөлеҗигиңде заяланмагына, йыртылмагына, я-да хапа хөкмүнде зыңылмагына ёл бермәндирлер. Көнелен манускриптиң текстлери ятдан өвренилипдир нусгасы алыныпдыр соң болса, асыл нусга мүмкин болан хормат билен ёк эдилипдир.

Бизде хәзирки дөвүрде көп дүрли гадымы китапларың асыл нусгалары ёкдур. Мысал үчин Гурханы алып гөрелиң. Бизе онуң илкинҗи голязмалары нәбеллидир. Дүрли вариантлы нусгаларың өрән көп боланлыгы себәпли Мухаммедиң үчүнҗи мирасдүшери Осман мусулман алымларыны йыгнап, оларың өңүнде хемме гөрнүшлерини йыгнамак ве Гурханың ресми гөрнүшини дүзмек меселесини гойяр. Хачан-да өңде гойлан максат амала ашанда, ол хемме илкинҗи чешмелери якмагы буюрды.[2] Бу Гурханың өз гүйҗүни йитирендигини бүтинлей аңлатмаяр. Эмма оларың асыл манускрипти йитирлендир дийип Гурханы кабул эдип, Мукаддес Китабы инкәр этмек манысыздыр.

ТЕКСТИҢ ТАКЫКЛЫГЫ

Бизиң хеммәмиз тарыхчы я-да археолог дәлдирис, шейле-де болса Мукаддес Китапдакы тарыхларың хакыката лайыклыгы барада өрән аңсат усул билен нетиже чыкарып билерис, мунуң үчин Мукаддес Китабы окамак етирликдир. Меселем, Исаның тарыхыны окап гөрүң ве өзүңизден, бу хакыкатмы дийип сорап гөрүң. Гелиң көрүң гөзүниң ачылыш тарыхына середелиң. Биз муны Исаның дурмушы хакындакы дөрт китабың үчисинден Маттаның 20:29–34, Маркусың 10:46–52, Луканың 18:35–43 Хош Хабарларындан тапарыс. Көр дилегчилик эдйәрди. Бу ягдай кәбир гарып

2 Сахих Букхари, *Sahih Bukhari*, Vol.6, p.479.

юртларда хәзир хем сыркавлыгы я-да майыплыгы себәпли өз-өзүни үпҗүн эдип ве доландырып билмейән адамларың дурмушында довам эдйәр. Исаның шәгиртлери көре хошниетли серетмейәрдилер, олар оңа йөне сем болмагы буюрдылар. Оларың терсине Исаның оңа йүреги авады ве онуң гөзүни ачды. Сиз бу тарыхы окаң, шонда сиз бу адамың Иса болан ынамының онуң дурмушыны үйтгедендигини ве шатлыкдан долдурандыгыны гөрерсиңиз.

БИЗЕ ТӨВРАТ ВЕ ИНҖИЛ ГЕРЕКМИКӘ?

Адатча мусулманлар Гурханың дүзүминде бар дийип, ирки Язгыларың герек дәлдигини айдяр. Эмма Гурханың хич еринде оңа Төврат ве Инҗилиң гошуландыгы айдылмаяр. Хакыкатда болса, Гурхан өңки яшап гечен несиллериң китапларыны өвренип кабул этмеги үндейәр (Сүре 26:196). Соңра болса, Гурхан араплара Төвратың ве Инҗилиң илкинҗи китапларың язылан дилине дүшүнмейәндиклери билен өз гүнәлерини ювуп билмезлиги үчин берлендир дийлип тассыкланыляр, (Сүре 6:157,158).

Мундан башга-да, Мухаммет Гурханың абрайыны ёкары гөтермек үчин, оны Төврат ве Инҗил билен дең хатарда гоюпдыр: «Алладан бу икисинден башга догры бир китап гетириң, мен оңа уяйын» (Сүре 28:49).

Ыслам мусулманың гадымы пыгамберлериң китапларына ынанмагыны талап эдйәр. Ысламың бу талабы, (көне язгылары) арадан айырмак идеяны долы Гурханың таглыматына гапма — гаршы эдйәр. Чүнки Гурхан мусулмана: «Эй Ыбрайымың миллетине эерен адамлар... биз Белент Алла иман гетирдик ве бизе индерилен китаплара ве Ыбрайыма, Ысмайыла, Ысхага, Якуба ве тиրелере индерилен китаплара ве Муса ве Иса берлен ве пыгамберлере оларың Ребби тарапындан берлен китаплара иман гетирдик. Биз оларың арасында парх гоймаярыс дийип айдың.» (Сүре 2:136) диййәр.

Хәзирки вагтда хатда, хәзирки заман китап чап эдилиш усулларында чап эдилен материалларда-да көп гөдек ялңышлыклара душмак мүмкиндир. Шонуң үчин-де Мукаддес Китапда дүрли хили окалышың нәхили йүзе чыкандыгыны гөз өңүне гетирмек кын дәлдир. Хемме манускриптлер эл билен гайтадан дөредилендир, уҗыпсызҗа

ялңышлара ёл бермезлик үчин элиң шейле бир кәмиллешен болмагы ве гөзүң шейле йитгир болмагы мүмкин дәлдир. Хәзирки терҗимелериң көпүсинде шейле дүрли окалышлар гошмача белликде гөркезилйәр. Эсасы мөхүм факт, шейле дүрли окалышларың санының азлыгыдыр ве оларың Тәзе Әхти өвренмәге пәсгел бермейәндигидир.

Адатча, чекишмелерде мусулманлар ики саны гысга бөлегиң асыл нусгалыгы хакындакы меселәни гозгаярлар. Олар Маркусың соңкы он ики аядыдыр ве Яхяның Хош Хабарларының — 8:1–11-нҗи аятлардыр. Себәби кәбир гадымы голязмаларда бу фрагментлер галдырылыпдыр.

Бу ики бөлек Мукаддес Китабың 1200 сахыпасының бары-ёгы ярым сахыпасыны тутяр. Оларда Тәзе Әхтиң башга ерлеринде болмадык хайсыдыр бир доктриналар беян эдилмейәр. Олар Тәзе Әхтиң хемме тексти билен багланышярлар. Эгер олар Мукаддес Китабың текстиниң ынамдар дәлдигиниң субутнамасы хөкмүнде кабул эдилҗек болса, онда шонуң ялы чемелешме Гурхан ве иберилен я-да Худай рухлы дийилип хасапланылян шол вагтың бейлеки китаплары бабатда хем шейле этмек герек.

5. МУКАДДЕС КИТАБЫŒ ХАКЫКЫЛЫГЫ (2)

АРХЕОЛОГИК ТАПЫНДЫЛАР

Археология — бу гечмишден сакланып галан мадды ядыгәрликлер аркалы гадымы халкларың яшайшыны ве медениетини өвренйән ылымдыр. Археологлар газыланда тапылан гап-чанаклар, зәхмет гураллары ялы затларың үсти билен гадымы шәхерлериң мадды ядыгәрликлерини өвренйәр. Олар өз эллерине дүшйән даша, тойна я-да башга материаллара язылан язув ядыгәрликлерини окамага чалышярлар. Археологлар Мукаддес Китапда агзалып гечилйән ерлерде-де узак вагтлап ишлейәрлер. Нетиҗеде, олар хемише хайран галдырыҗы затлары тапярлар.

МУСАНЫҢ ДӨВРҮНЕ ЧЕНЛИ ЯЗУВ

Мукаддес Китабың танкытчылары бир вагтда, онда беян эдилен затларың көпүси, хакыкатда болмадык вакалар дийдилер. Хәзирки вагтда археологик ачышлар Мукаддес Китапда ятланылып гечилен вакаларың онда беян эдилиши ялы болуп гечендигини гөркезди. Меселем, көп вагтлап Мусаның дөврүнде язув болмандыр дийлип пикир эдилди, йөне, археологик тапындылар бу пикириң ялңышдыгыны гөркезди.

ПОНТИЙ ПИЛАТУС

Якын вагтлара ченли биз Тәзе Әхтдәки бу Рим хөкүмдары хакында Иосиф Флавияның ве Тацитиң эсерлеринден билйәрдик. 1961-нҗи йылда Цезарияда (Иерусалимден 65 милликде) Пилатусың ве Тиберияның[1] императорының ады язылан даш плита тапылды.

ИСАНЫҢ ДОГУЛМАГЫНА ЧЕНЛИ БОЛАН ДӘПЛЕР

Археологик тапындылар б.э. өңки ики мүң йылың довамында яшан адамларың дәплериниң ве адатларының

1 Лука 3:1; Мат. 27:2; Маркус 15:1–5; Лука 23:1; Ях.18:28–29

Мукаддес Китабың Ыбрайым[2] хакында беян эдиленлери билен лайык гелйәндигини гөркезйәр. Төвратда Юсубың Мүсүр патышасының көшгүндәки дурмушы хакындакы гүррүңлер, дийсең догры терминлер ве дәплер билен беян эдилйәр. Шейле дәп-дессурлар хакыкатдан хем Мүсүр патышасының көшгүнде б.э. ченли 1800 йыл өң ерине етирилипдир.[3]

ТИР

Хезекиел такмындан б.э. ченли 592–580-нҗи йылларда Тириң[4] вейран болҗакдыгыны өңүнден айдыпдыр. Бу Вавилонда Навухдоносарың патышалык эден дөврүнде болупдыр. Соңра Бейик Александр вейран болан шәхериң дашларыны ада билен шәхери бирлешдирйән бент гурмак үчин пейдаланыпдыр. Пыгамберликде айдылышына гөрә, шол шәхериң дуран еринде балыкчылар өз торларыны ташларлар.[5] Хәзирки Тир өңки гадымы шәхериң еринде гурулмады. Иң бәркиси хәзир хем шол пыгамберликден 2500 мүң йыл гечен хем болса, балыкчылар өз торларыны шол дашлы кенарда ташлаярлар.

НИНЕВИЯНЫҢ ВЕЙРАН ЭДИЛМЕГИ

Нахум пыгамбер такмындан б.э. ченли 640-нҗы йыларда Ниневияның вейран болҗакдыгыны ве бошаҗакдыгыны айдыпды. Ол Ассирия империясының пайтагтының саклап болмаҗак акыма дучар болҗагына пыгамберлик эдипди.[6] Ол шейле-де вейранчылыгың долы болҗакдыгыны айдыпды.[7] Такмынан б.э. ченли 612-нҗи йылда душман Ниневияны боюн эгдирди, шәхер долы вейран болды ве онуң галындылары 2400 йыл геченден соң, диңе XIX асырда тапылды.

Ене көп мысаллары гетирмек мүмкин, йөне Мукаддес Китабың хакыкылыгыны долы гөркезмек үчин ёкаркы айдыланлар етерликдир. Биз оны ынам билен окап билерис.

---

2 Башл. 12–25 (Төврат)
3 Башл. 39–41 (Төврат)
4 Хезекиел 26:3–21
5 Хезекиел 26:5,14
6 Нахум 2:6
7 Нахум 3:15

ПЫГАМБЕРЛИКЛЕР АМАЛА АШДЫ

Мукаддес Китабың терминологиясы боюнча пыгамберлик — бу Худайың ылхамы болуп гечмиш, хәзирки дөвүр, гелҗек барададыр. Пыгамберлик адатча адамзадың өңден гөрүҗилик укыбыны өсдүрйәр, олар такык затлары гаты көп айдярлар. Пыгамберлигиң ерине етмеги пыгамберлери Худайың рухландыряндыгыны тассыклаяр.

Мукаддес Китапда пыгамберлик көп. Оларың көпүси эййәм ерине етди, көпүси энтек ерине етмегиниң өңисырасында дур. Ине, диңе бир мысал:

Көне Әхтиң пыгамберлик китабы болан Ишая пыгамбериң китабы Исаның догулмазындан йүзлерче йыл өң язылыпдыр. Хачанда биз оны оканымызда Исаның бу китабың сахыпаларында эдил дири ялы болмагы бизи өрән гең галдыряр. 53-нҗи бабың башында (1–3 аят) Исадан нәхили йүз өврүлендиги хакында айдыляр, индики аятларда болса адамларың Оңа дүшүнмейишлери ве өлдүришлери гөркезилйәр (7–9 аят). Худай болса оны хемме бейикликлерден ёкары гөтерди (10–12 аят).

МУКАДДЕС КИТАБА ГИРМЕЙӘН ПЫГАМБЕРЛЕР

Хәзирки вагтда-да гелҗеги өңүнден айтмага укыбым бар дийййән адамлар бар, йөне оларың өңүнден айдян затларына үнс берип середиң. Олар көпленч шейле бир булашык ве нәбелли, олардан асла маны алмак кын. Башга өңүнден айтмаларың догры болмагы-да мүмкиндир, йөне олары хакыкы пыгамберлик хасапламак мүмкинми!? Мукаддес Китабың пыгамберлиги — бу дүйбүнден башгадыр. Эгер Мукаддес Китап нәмәниң болҗакдыгыны айтса, ол хөкман болар. Мукаддес Китапдакы көп пыгамберликлериң көпүси оны өңүнден айданың өлүминден йүзлерче йыл соңра болмалы затлары хакында айдыланларыда бар. Амала ашан пыгамберликлер Мукаддес Китабың Худайың китабыдыгының ялана чыкарып болмаҗак шаятлыгыдыр, чүнки диңе Худай гелҗеги аян эдип билер.

6. ҮЙТГЕМЕЙӘН СӨЗ

Бизиң көп мусулман достларымыз Төврадың, Зебурың Инҗилиң ве пыгамберлериң китапларының Худай тарапындан иберилендигини ыкрар эдйәрлер. Йөне кәбирлери Мукаддес Китаба гирйән хемме китаплар шол санда Инҗили хем хәзирки вагтда гүйҗүни йитирен — *«мансух»*[1] хасаплаярлар. Олар Мухаммеде иберилен Гурханың хемме китапларың шол санда Инҗилиңем ерини тутяндыгыны, Ахыръет гүнүне ченли Гурханың хич зат билен ериниң чалышылмаҗакдыгыны айдярлар. Гурханың хич бир аятының бу горайшы тассыкламаянлыгы важып билмели затдыр.

Эйсем Мукаддес Китап Канунның я-да Төвратың Зебура чалышыляндыгыны тассыклаярмы? Терсине Давут: «Реббиң буйруклары гөнүдир, олар йүреги шатландыряр. Реббиң табшырыклары дурудур, олар гөзлери нурландыряндыр»[2] дийип, Зебур шейле гөрнүшде Төвраты анык тассыклаяр.

Эйсем Иса Өзүнден өңки ылхамлары ятырмагы макулладымы? Биз Онуң сөзлерини окаярыс: «Мени Мукаддес Кануны я пыгамберлериң язгыларыны бозмага гелендир өйтмәң. Мен бозмага дәл-де, олары берҗай этмәге гелдим».[3]

Инҗилиң ятырылмагы мүмкинми? Иса: «Гөк хем ер өтер, йөне Мениң сөзлерим асла өтмез»[4] дийййәр. Тәзе Әхт: «Чүнки: «Бүтин адамзат от ялы ве ынсаның бүтин шөхраты отуң гүли ялыдыр. От гурар, гүли хем дөкүлер. Эмма Реббиң сөзи эбеди галар»[5] дийип айдың ятладяр.

Шейлеликде, Худайдан рухланан бир китап бейлекисиниң ерини чалышмаяр. Хер бир соңдакы китап өңүндәкә даяняр, оны чуңлашдыряр ве Худайың эркини хас аныклашдыряр.

---

1 Тефсир Байдави, Гурхан 9:29. Tafsir Baidawi, on Qur’an 9:29
2 Зеб. 18:8
3 Матта 5:17
4 Матта 24:35
5 1 Пет. 1:24–25

ГУРХАНЫҢ ШАЯТЛЫГЫ

Гурханда Мукаддес Китабы онуң инкәр эдйәндигине гөркезме ёк. «Насаха» (инкәр этмек, ёк этмек) сөзи диңе ики ерде уланылып, олар Мукаддес Китаба дәл-де, Гурханың өзүниң кәбир аятларына дегишлидир.[6] Биз Гурханда өңки Язгыларың, ягны Мукаддес Китабың абрайыны голдаян ве иудейлере хем-де месихилере Мукаддес Китапдакы айдыланлары берк тутмагы[7] өвредйән аятлара габат гелйәрис.

Гурханың Мукаддес Китапдан окаянларымызы берк тутмагы буюрмагы өрән оңатдыр! Исаның сөзлери хич хачан гечип гитмез. Иса адамзада хакыкат гетирди, адамзат өңкүлигине галды, шонуң үчин хем Онуң хакыкаты шу гүнлер хем тәсирлидир.

ХАЙВАНЛАРЫ ГУРБАН ЭТМЕК

Бизден «Нәме үчин месихилер Худая гурбан бермейәрлер, шенбе гүнүни берҗай этмейәрлер, чагаларыны сүннетлемейәрлер? Бу Худайың Төвратдакы талабы ахырын» дийип сорамаклары мүмкиндир.

Көне Әхтде айдылышына гөрә, Адам билен Хов Эне гүнә эдип, Худайың өйүнден ковуланда, Ол олара Худай тарапындан кабул эдилмек ислән вагтлары хер гезек гурбанлык гетирмегини буюрды. Бизиң гөршүмиз ялы, Ыбрайым, Муса, Давут ве башгалар шейле гурбанлары этдилер. Бу, вада эдилен Халасгәриң, ягны Исаның гетирҗек еке-тәк бейик гурбанының гелҗекдәки образыдыр. Онуң гелмеги Мукаддес Китабың пыгамберлик китапларының көпүсинде өңүнден айдылыпды. Биз муңа индики бапда середерис.

Давудың мезмурларының биринде: ...әхли якылян совгатлары, гүнә үчин хөдүрленйән гурбанлары Сен халамадың... ине, барярын... Сениң ислегиңи берҗай этҗек».[8]Биз Тәзе Әхтде Исаның бу пыгамберлиги ерине етиршини, биз үчин Өзүни пида эдишини гөрйәрис.[9]

Бергиниң хасабына төлег төлемек диңе хемме хасап төленилйәнчә зерурдыр. Эдил шунуң ялы гурбан этмек хем Исаның гурбанлыгына ченли зерурды. Ол бизи Худая элтмек

---

6 урхан 2:106; 22:51; 16:101

7 Гурхан 5:44–48

8 Зеб. 39:7–9

9 Евр. 10:6–10

үчин, хеммәмизе дерек, бир гезекде эҗир чекди. [10] Шейлеликде, биз хачанда Иса ынананымызда Худай бу ынамың бизи, Онуң адына алкышдан, говы ишлерден долы дурмуша элтмегине гарашяр. Диңе шейле гурбанлары Худай халаяндыр.[11]

ШЕНБЕ ГҮНИ ВЕ КАНУНДА БЕЛЛЕНИЛЕН БЕЙЛЕКИ ДӘПЛЕР

Шенбе гүни, Худайың асманы ве ери алты гүнүң довамында ярадандыгыны ве единжи гүн болса дынч аландыгыны адамың ятламагы үчин оңа дынч алыш гүни хөкмүнде кесгитленилендир. Иса ынанан месихи тәзе ярадылышдыр ве инди ол шол гүне мунуң шейле боланлыгына миннетдарлык билдирип хормат гоймалыдыр.

Бу, хепдәниң биринҗи гүни болуп, шол гүн Иса дирелди. Шонуң үчин-де шол гүн месихилер дынч алярлар ве шатланярлар, Худайы алкышламак ве шөхратландырмак үчин бир ере йыгнанярлар.

Сүннет Худай билен Ыбрайымың баглашан әхтиниң нышаны болупды. Муса сүннетиң рухы манысыны шейле дүшүндирйәр: «Сен Реб Худайыңы бүтин йүрегиң ве бүтин җаның билен сөймегиң ве яшамагың үчин Худай сениң йүрегиңи ве сениң несиллериңиң йүрегини сүннетлейәр».[12] Бирнәче йүз йылдан соң Худай Еремия пыгамбериң үсти билен шейле дийййәр: «Ине ол гүнлер гелер... хачанда Мен Ысрайыл машгалалары билен тәзе әхт баглашанымда ол Мениң оларың аталары билен багланышан әхтим ялы болмаз. Йөне, ине Мениң баглашян әхтим... Мен канунымы оларың ичине саларын ве оны оларың йүрегине язарын».[13] Бу тәзе әхт Тәзе Әхтде-де языландыр. Бу йүрегиң сүннетленмесини хер бир хакыкы месихчи башдан гечирйәр.

Сежде этмегиң дашкы гөрнүшлериниң үйтгемеги мүмкиндир, эмма озалкысы ялы диңе Худай сежде эдилмәге мынасыпдыр. Бир пыгамбериң өлмеги, онуң ерине башга пыгамбериң гелмеги мүмкиндир, йөне Худайың сөзи ятырылмаяр. Биз Худайың хакыкатының адамзада бирбада иберилмәндигини гөрйәрис. Бу хакында Мукаддес Китап

10 1 Пет. 3:18
11 Евр. 13:15–16
12 Икинҗи канун 30:6
13 Еремия 31:31–33

шейле диййәр: «Худай гадым заманларда пыгамберлер аркалы энчеме гезек дүрли ёллар билен аталарымыз билен геплешипдир. Ол соңкы вагтларда хем бар задың мирасчысы эдип белләни ве Ол аркалы әлеми ярадан Оглунда бизиң билен геплешди».[1] Иса адамлара Худайың бу йүзленмесини бир гезекде ве хемишелик амала ашырмага гелди. Худайың бу иберенини ятырмак мүмкин дәлдир, ол бакыдыр.

Гелиң, Исаның бизе өвредйән бакы хакыкатларының кәбирине сердип гечелиң. Өз Инҗилиңизи ачың-да, «Маттаның Хош Хабарында» Исаның дурмушының илкинҗи беяныны тапың. Бәшинҗи бабың биринҗи аятыны окап башлаярыс. Бу аятлар бизе хакыкы багта ве ак пата тарап ёлы гөркезйәр. Шонуң үчин-де олар «багтлылык парзлары» дийип атландырыляр.

Иса гөклериң улумсылара ве гопбамлара дәл-де, өз рухы гарыплыгыны ве Худайың ёлбашчылыгына мәтәчдигини боюн алян адамлара гарашяндыгыны өвредйәр (3 аят). Худай Өз элини өз билими ве диндарлыгы билен магтаняплара дәл-де, өз кәмил дәлдигине гынанялара ве өз етмезчиликлерине гөз яш дөкйәнлере узадяр, (4 аят). Улумсылар ве өвүнҗеңлер дәл-де, кичи гөвнүнлилер хем-де мылайымлар Худайың мерхеметини мирас аларлар, (5 аят). Иса мәхирли йүрегиң Худайдан мәхир алҗакдыгыны айдяр, (7 аят). Эгер адамың йүреги арасса болса, ол Худайы гөрер. Арассалык адамың йүрегинден чыкяр (8 аят).

Биз өзүмизи Худайың гахарлы, йигренчли ве залым чагалары хөкмүнде дәл-де, өзүмиз билен, даш-төверегимиз билен ве Худай билен парахатчылыкда яшамага чалышян чагалары хөкмүнде танадярыс. Мундан башга-да Инҗилде ажайып хакыкатларың бардыгы гүррүңсиздир. Бу онуң бакыдыгыны гөркезйәр, шоңа гөрә-де бакы хакыкаты ачяр.

1 Евр. 1:1–2

7. ИСА БАРАДАКЫ ПЫГАМБЕРЛИКЛЕР

Худай хемише, иң башындан соңуның нәхили болҗакдыгыны билйәр. Кәвагт ол пыгамберлериң үсти билен гелҗекде нәмәниң болҗакдыгыны хабар берйәр. Хас аҗайып Мукаддес Китап пыгамберликлери Иса хакында айдярлар. Меселем, бизиң эййәм бирнәче гезек салгыланан, Ишая пыгамбериң китабының 53-нҗи бабыны ятлаң. Бу пыгамберлик Исаның хакыкатдан-да Месихдигини гөркезйәр, себәби Ол олары берҗай этди.

Исаның догулмагына ченли узак вагтлап иудейлер Язгыларда Месих хакында көп пыгамберлигиң бардыгыны билипдирлер. Хачанда Иса геленде ол олара: «Сиз Мукаддес Язгылары агтарышдырярсыңыз, чүнки эбеди яшайыш шондадыр өйдйәрсиңиз. Олар болса, Мен хакда гүвәлик эдйәрлер»[2] дийди.

Эгер сиз Маттаның Хош Хабарыны окасаңыз, пыгамберлигиң берҗай болмагына дегишли иң болманда 21 салгыланма тапарсыңыз. Тутуш Тәзе Әхт Исаның Көне Әхтиң бу пыгамберлигини берҗай эдендигини анык гөркезйәр. Гелиң оларың кәбирине середип гечелиң.

ИСА ГЫЗДАН ДОГЛАР

Халасгәр догулмазындан көп йыл өң Худай Ишая пыгамбериң үсти билен: «Мунуң үчин Реббиң өзи сизе бир аламат берер ине, бир гыз гөврели болар ве бир огул доград ве онуң адына Имманувел дакарлар»[3] дийди. Биз бу пыгамберлигиң берҗай боландыгыны гөрйәрис. Хачанда перишде Меръемиң янына геленде, онуң Огул догурҗакдыгыны айтды. Буларың бары Худайың вадасыны амала ашырмак үчин болуп гечди.[4]

---

2 Яхя 5:39
3 Ишая 7:14
4 Матта 1:18, 22–23

ИСА БЕЙТУЛЛАХАМДА ДОГЛАР

Мика пыгамбериң үсти билен Худай Исаның Бейтуллахамда догулмалыдыгыны өңүнден айтды.[5] Бу пыгамберлик хатда Ирод патыша ве онуң маслахатчысынада оңат мәлимди. Тәзе Әхт Исаның хакыкатдан хем Яхудадакы Бейтуллахамда догуландыгыны айдяр.[6]

ИСА ГУДРАТЛАР ГӨРКЕЗЕР

Худай Ишая пыгамбер аркалы: «...ине сизиң Худайыңыз... Ол гелер... Шонда көрлериң гөзлери ачылар, керлериң гулаклары ачылар. Шонда агсак адам сугун ялы бөкҗекләр, лалың дили айдым айдар».[7] Маттаның Хош Хабары бу пыгамберлиги тассыклаяр: «Иса шәхер-шәхер, оба-оба айланып, оларың синагогаларында дерс берерди. Патышалыгың Хош Хабарыны вагыз эдип, хер сыркавлыгы, хер хассалыгы бејерерди».[8]

ИСА ХАЧА ЧҮЙЛЕНЕР

Хача чүйленмек йөне бир айылганч ялңышлык я-да төтәнлик дәлди. Исаның Өзи Өз җаныны пида этди. Нәме үчин? Себәби Худай адамзады Өзүне гетирмек иследи. Иса хакында: «Өз җаныны өлүме берди ве гүнәкәр сайылды, Өз үстүне көплериң гүнәсини алды, гүнәкәрлериң тарапдары болды»[9] дийилип өңүнден айдыляр. Ол хача чүйлененде римлилер Онуң билен биле ики гаракчыны хем хача чүйледилер, бири Онуң саг тарапында, бири-де сол тарапындады.[10]

ИСАНЫҢ БӨВРИ ДИЛИНЕР

«...Оңа, бөврүни дилен адамына середйәрлер».[11] Бу сөзлер хем хачанда эсгер Исаның бөврүни диленде берҗай болды.[12]

5 Мик. 5:2
6 Матта 2:1; Лука 2:4–7; Яхя 7:42
7 Ишая 35:4–6
8 Матта 9:35; Матта 11:4–6
9 Ишая 53:12
10 Матта 27:38
11 Зек. 12:10
12 Яхя 19:34

БАШГА ПЫГАМБЕРЛИКЛЕРИҢ КӨПЛҮГИ

Бизиң бу ерде санап геченлеримизден башгада Иса хакындакы хакыката өврүлен пыгамберликлер өрән көпдүр. Иса досты дөнүклик эдер, дийлип өңүнден айдылыпды, бу эдил шейле-де болды.[13] Мундан башга-да Иуданың өз дөнүклиги үчин отуз күмүш теңңе алҗаклыгы ве ол пуллары Худайың өйүне зыңҗакдыгы өңүнден айдылыпды. Бу пулларың күйзегәриң ерини сатын алмага харчланҗакдыгы хем өңүнден айдылды.[14] Илкибада Иуда догры эдйәндирин өйдүп ынанды, йөне өз херекетиниң нетиҗесини гөрүп ол йүрекден гынанды.[15]

Буларың барындан Мукаддес Китабың йөне бир китапларың йыгындысы дәлдиги гелип чыкяр. Мукаддес Китабың ичинден бир тема — Худайың адамлара гатнашыгы ве адамларың Худая җогабы гечйәр. Айратын хем бу Иса билен болан вакада гөрүнйәр. Бизиң Ол хакындакы середип гечен пыгамберликлеримиз гелҗек Месихиң ёлуны гөркезиҗи болуп хызмат эдйәр. Хачанда Иса геленде, бу гөркезиҗилериң хакыкы боландыгыны тассыклады.[16]

Йөне, бу гөркезиҗилери нәдогры хем дүшүндирмек мүмкинди. Иса Өзүниң дөврүнде яхудыларың бу пыгамберлиге нәдогры дүшүнендигини билди. Олар Галилеяның демиргазык велаятындан болан песгөвүн, парахат вагызча дәл-де, эдермен серкердә я-да дөвлет ишгәрине гарашыпдылар.

СИЗ НӘХИЛИ ПИКИР ЭДЙӘРСИҢИЗ?

Кәбирлериниң Көне Әхт, пыгамберликлериниң шейле такыклыгына ынандырылмагы үчин Тәзе Әхтден соң язылыпдыр диймеги мүмкин. Йөне, бу дүйбүнден мүмкин дәл. Яхудылар өз Мукаддес Язгыларыны б.э. ченли IV асырдан бәри берк саклапдырлар Олар хич хачан өз Мукаддес китапларының, ёюлмагына ёл бермездилер, себәби, шейле эдилсе, бу оларың дәп-дессурының ве ынамының эсасыны юмурарды.

13 Зеб. 40:10; Яхя 13:18; Матта 10:4

14 Зек. 11:12

15 Матта 26:15; Матта 27:5, 7

16 Августин V асырың месихи ишгәри, бир гезек «Тәзе Көнеде гизленилен, Көне болса Тәзеде ачыляр» дийипдир.

Хакыкатда болса, Көне Әхт Иса догулмазындан өң эййәмгиңден яйранды, хатда грек дилине-де терҗиме эдиленди. Грекче терҗиме б.э. өңки II асырда хем болупдыр. Бу терҗимәниң гөчүрмелерини, Септуагинтлери, шу гүнлер хем музейлерде гөрмек боляр. Шейле ягдайларда Көне Әхтиң текстине нәхилидир бир үйтгетмелер гиризмек мүмкин болмазды. Якында шол пыгамберликлери өз ичине алян, Көне Әхтиң месихиликден өңки гөчүрмелери тапылды. Бу дөрдүнҗи бапда агзалып гечилен Өли деңзинден тапылан дүйрүмлердир. Мукаддес Китабы окан ислендик адам онуң хакыкатдыгына гөз етирер.

8. ИСА МЕСИХ

Иса адатдан дашары кәмил шахсыетдир. Биз Мукаддес Китабың тутушлыгына Иса хакында языландыгыны гөрйәрис. Ол Башлангыч Китапдан, Онуң гелҗегиниң вадасындан башлап, тә Онуң икинҗи гезек гелмегиниң өңүнден айдылмагы, ягны Ылхам китабына ченли хемме Язгыларың ичинден эрши аргач болуп гечйәр.[1] Мусулманлар эййәм Гурхан аркалы Исаның догулшыны ве Онуң Инҗилде Худайың Патышалыгыны вагз эдендигини билйәрлер.[2] Оларың арасында Ол Худайың Сөзи ве Онуң Рухы хөкмүнде беллидир. Гурханда Иса хакында ятлананда, адатча Оңа ердәки доглан адыны — Ибн Меръем яда Аль-Месих-у-Иса Ибн Меръем — Меръемиң оглы Иса Месих адыны берйәрлер. Эдил Мукаддес Китапдакы ялы Гурхан хем Оны Худайың ериң адамларына пата бермегиң аламаты хөкмүнде иберендигине шаятлык эдйәр. (Имран сүреси ве Меръем сүреси). Худай Оны халка Өз рехимдарлыгының субутнамасының аламаты хөкмүнде иберипдир. Гурхан Исаның рахмат (рехимдарлык) ве айах (аламат) боландыгына шаятлык эдйәр. Йөне, онда нәме үчин Худайың шейле херекет эдйәндигине ве Гурханың: «Ол Менде оглуң болмагы мүмкин дәл. Маңа янашан адам ёк, мен ахлак тайдан азгын болмадым» дийййән сүресиниң хакыкатдан хем нәме аңладянлыгына дүшүндириш берилмейәр. Ол: «Сениң Худайың шейле дийди: „Бу Мениң үчин еңил. Биз оны адамлар ве Бизиң рехимдарлыгымызың аламаты үчин эдйәрис.“ Бу иш амала ашды» (Сүре 19:20–21). Хемме җикме-җиклиги Мукаддес Китапда тапарыс.

ОНУҢ ЕРДЕ ПЕЙДА БОЛМАГЫ

Иса хеммелериң вада берлен Месихе гарашян вагтында догулды. Иерусалимде Ирод патыша хөкүмдарлык эдйәрди. Хачанда ол Яхудыларың Патышасының догуландыгы хакында эшиденинде, Бейтуллахамда доглан үч яша ченли чагалары өлдүрмеги буюряр. Худай тарапындан ёла

1 Башл. 3:15; Отк. 22:20

2 Матта 1:18; Гурхан 19:16–35

салнан Юсуп билен Меръем Исаны алып Мүсүре гачярлар. Иродың өлүминден соң олар ызларына өврүлип гелйәрлер ве Насырада ерлешйәрлер. Иса хакындакы индики ятлама Онуң 12 яшындакы вагтына дегишлидир. Ол Иерусалимдәки ыбадатхана гелйәр ве ол ерде алым еврей руханылары билен рухы затлар хакында сөхбетдеш боляр.[3]

ОНУҢ ВЕЗИПЕСИ

Иса отуз яшына етенде өз гуллугына, адамлара Худайың бейик совгатларыны вагыз этмәге башлаяр. Ол басым Худайың пыгамбери болан Яхя Чокундырыҗа (Хезрети Яхя) душяр. Яхя Исаны гөренде Оны гөркезип төверегиндәкилере: «Ине, Шу дүнйәниң гүнәсини Өз үстүне алан Худайың Гузусыдыр»[4] дийди. Ол Исаның, Ыбрайым ве онуң оглы хадысасындакы гоюн я-да адатча гүнә үчин гурбан эдилйән гузы ялы,[5] Худай тарапындан тайярланан гурбан болмалыдыгыны гөз өңүнде тутяр.

ИСА МЕСИХ ХӨКМҮНДЕ

«Иса» адының өзи ваҗып болуп, «Худай халас эдер» диймеклиги аңладяр.[6] Бу ат Оңа машгаласы тарапындан дәл-де, Худайың Өзи тарапындан берилен. Худай бизи Исаның үсти билен халас этмекчи боляндыгыны гөркезйәр.

Иса шейле-де «Месих» хөкмүнде беллидир. Бу еврейче «мессия» сөзүниң грекче эквивалентидир. Арапча «Эл-Месих» «белленен» диймеклиги аңладяр. Еврей дәбине гөрә, хайсыдыр бир айратын максат үчин сайланан адама яг чалыныпдыр. Яхудылар өз патышаларына ве диндарларына яг чалыпдырлар.

ОНУҢ ГУЛЛУГЫНЫҢ МУГАЛЛЫМЧЫЛЫК ХӘСИЕТИ

Исаның гелен вагтында яхудыларың дини гуллуклары гелеңсиз ве йүзлей хәсиетдеди. Иса болса, Худайы адамың йүрегиниң, онуң гизлин сырларының хас гызыкландыряндыгыны өвредерди.[7] Иса үчин хемме

3 Лука 2:41–50
4 Яхя 1:29
5 Башл. 22:13; Лев. 6:24–30
6 Матта 1:21
7 Матта 5:21–30

адам мөхүмди. Ол олар билен йүзбе-йүз я-да көпчүликде душушды. Адамлар Онуң бейлеки руханылар ялы дәлдигини дуйдулар. Онуң шәгиртлери тиз вагтдан Онуң йөне бир мугаллым дәл-де, эйсем Ребдигине дүшүндилер. Иса бу бабатда олара шейле дийди: «Сиз Маңа „Мугаллым“ ве „Реб“ дийип, догры эдйәрсиңиз, себәби Мен шолдурын».[8]

Йөне Ол Өзүни көпленч «Ынсан Оглы» дийип атландырярды. Бу адатдан дашары мөхүм пурсат. Көне Әхтде бу дүшүнҗе дүйбүнден башга ики маныда уланыляр. Көне Әхтиң пыгамбери Хезекиели Худай ынсан оглы дийип атландыряр.[9] Контексинден гөрнүши ялы, бу онуң адамчылык эсасыны белләп гечйәр. Даниел пыгамбериң китабында болса, бу сөз дүзүми дүйбүнден башга маныны аңладяр.[10] Бу ерде бу сөзлер билен ёкары рухы гүйҗе хатда Худайың тебигатына эе болан адам атландырыляр. Иса адамлара өзүниң тебигатының ики тарапыны хем гөркезмек үчин, Өзүни шейле атландырды.

Адамлар Исаның бейлеки дини канунлары окадян мугаллымлардан нәмедир ене бир затлар билен тапавутланяндыгына дүшүндилер. Адатча, Ол мугаллымлар өз кануныны пугталандырмак үчин, гадымы пыгамберлериң абрайына салгыланярлар, Иса болса өзүни башгача алып барды. «Чүнки Иса олара өз канунчылары ялы дәл-де, эрк-ыгтыярлы бири ялы болуп дерс берйәрди».[11] Бейлеки пыгамберлер адатча, «Худай шейле диййәр» диййәрди, Иса болса: «Сизе айдярын» я-да «Сизе хакыкы догрусыны айдярын» диййәрди.

Исаның мөхүм таглыматларының бири — Худайың Патышалыгы хакындакы таглыматдыр, «Ол: «Вагт долды, Худайың Патышалыгы голайлады. Тоба эдиң, Хош Хабара ынаның!» диййәрди.[12] Иса Худайың хемме зада гөзегчилик эдйәндигине ве хемме адамлар Оңа гелйәнчә гарашяндыгына бизиң дүшүнмегимизи ислейәрди. Бу адамың сайламакдан махрум эдилендигини аңлатмаяр.[13]

---

8 Яхя 13:13
9 Хезекиел 3:3
10 Дан. 7:13–14
11 Матта 7:28–29
12 Маркус 1:14–15
13 Матта 13:1–23; Ёгел 2:32

Исаның таглыматы ислендик Оңа ынанан адамың бакы дурмуша эе болуп билҗекдигинден ыбаратдыр.

ОНУҢ ГУДРАТЛАРЫ

Иса адамларың такык мәтәчликлерине җогап эдип, гудратлар гөркезди, сыркавлары беҗерди.[14] Ол мүңлерче адамы нахарлады.[15] Ол хатда толкунлары боюн эгдирди.[16] Иса ысмазы йөне: «...тур, өз дүшегиңи ал-да, өйүңе йөре» дийип беҗеренде мәрекәниң ичиндәки адамлар хайран галышып: «Бу гүн гудрат гөрдүк»[17] дийишмеклери гең зат дәлдир. Онуң ызына эерҗилер: «Бу нәхили адам, ел-де, көл-де Онуң сөзүне гулак асяр!»[18] дийип геңиргендилер. Кем-кемден олар Исаның адаты адам дәлдигине дүшүндилер.

ОНУҢ ТӘСИРИ

Йөнекей адамлар Иса өрән мәхирли гараярдылар. Дини баштутанларың көпүсини болса, оларың пикириче хер-хили хапа адамлар билен Исаның гатнашыгы гахарландырярды.[19] Бу халанмаянларың көпүси өзлеринде тоба этмек мәтәчлик дуюп Исаның ызына эердилер.[20] Иса хеммелери Худая болан мәтәчликлерини канагатландырмага ве Онуң билен йүзбе-йүз болмага чагырярды. Исаның дурмушының арассалыгы хәзир хем бизиң хеммәмиз үчин нусгадыр. Ол: «Гүнә эден дийип сизиң хайсыңыз Мени айыплап билер?» дийип душманларыны ярагсызландырып билйәрди.[21] Муңа җогап бермәге ислег билдиренлер тапылмады. Хут Исаның гүнәсизлиги, Онуң өңде гоян белент максадыны амала ашыртмага көмек этди. Биз ол хакында 18-нҗи бапда анык гүррүң эдерис.

14 Маркус 5:35–42; Лука 17:11–19
15 Маркус 6:30–46; 8:1–10
16 Матта 8:23–27; Маркус 4:35–39
17 Лука 5:26
18 Матта 8:27
19 Матта 9:9–13
20 Лука 19:1–10
21 Яхя 8:46

9. ХАЧА ЧҮЙЛЕНМЕК

Кимдир бирине, шейле адалатлы, өзыгтыярлы ве пәхимли пыгамбериң хачда элхенч өлүме сезевар эдилмегиниң дүшнүксиз болмагы мүмкиндир. Хача чүйленмек ялы җеза иң бир җенаятда белли болан җенаяткәрлерде уланылярды. Бу кәбирлеринде гүйчли гаршылык дөредип, олар хакыкаты кабул этмек ислемейәрлер. Эмма Мукаддес Китап Исаның диңе бир өвретмек ве шыпа бермек үчин гелмәндигини айдяр. Онуң эсасы максады Өз җаныны хачда пида эдип, хемме адамларың гүнәсини гечме гапысыны ачмакдан ыбаратды.

Исаның Өз өлүми хакында өңүнден айтмагы ресулларың бири болан Петрусы дийсең лапыкеч эдйәр. Йөне, соңурак Петрус бу ёлы Худайың сайланыдыгына дүшүнйәр. Буларың барыны Ишая пыгамбер Исаның догулмазындан бирнәче асыр өңүнден айдыпдыр, ол хакында дөрдүнҗи бапда гүррүң берилди.[1] Инҗилиң үчден бир бөлегиниң Исаның хачдакы өлүмине ве дирелмегине багышлананлыгы хем бу ваканың нә дереҗеде важыпдыгыны гөркезйән фактдыр.

ДИЛДҮВШҮК

Кәбир яхудылар Иса ынандылар, башгалары болса, Оңа гаршыдылар. Исада өз орунларына ве хәкимликлерине ховпы гөрйән дини баштутанлар хас-да душманчылыклыгы билен тапавутланярдылар. Шонуң үчин-де хер йылда гечирилйән Пасха байрамчылыгының өңисырасында олар Исаны туссаг этдилер ве Оны Худая дил етирмекде айыпладылар. Соңра Оны Рим хәкимиетиниң элине бердилер, хем-де өңки гүнәсиниң үстүне Кайсарың гаршысына гозгалаңы өҗүкдирмеги хем йүкледилер.

ИСАНЫҢ СУД ЭДИЛИШИ, ОНУҢ ӨЛҮМИ ВЕ ДИРЕЛИШИ

Рим хөкүмдары Пилат Онуң бигүнәдигини үч гезек боюн алса-да, Исаны өлүме хөкүм эдйәр.[2] Ол хача чүйленилйәр, алты сагат хачда асылгы дуранындан соң өлйәр. Эгер

1 Ишая 52:13–53:12
2 Яхя 18:28–19:25

Иса хачда өлениниден соң, мазарда галса, бу Онуң вада берлен Месихдигини аңлатҗак дәлди. Биз шол гүнлер көп адамларың хача чүйленендигини билйәрис. Эмма өлениниден ве җайланыландан үч гүн геченсоң Иса дирелди.[3] Кырк гүнүң довамында көп адамлар Исаны дири гөрдүлер, соң болса Ол оларың гөзүнден гайып болуп, асмана гөтерилди.[4]

ЭСАСЫ МЕСЕЛЕ

Месихилер «…Месих Язгылара гөрә, бизиң гүнәлеримиз үчин өлди»[5] дийип тассыклаярлар. Йөне, хут шу тассыкламаның өзи агзалалык дөредйәр. Яхудылар Исаның Месихдигини ыкрар этмейәрлер. Олар Исаның хачда өлмеги мүмкин, йөне, Онуң өлүмден дирелмеги дийсең батыргай пикир диййәрлер. Ортодоксал ыслам башга тарапдан даша гидйәр ве хатда, Исаның хача чүйленме фактыны инкәр эдйәр.[6] Шонуң билен бир хатарда-да ыслам Исаның Месихдигини ыкрар эдйәр, Онуң җанлылыгына асмана гөтерилендигини кабул эдйәр ве Онуң икинҗи гезек гелҗекдигини өңүнден айдяр.

Ысламың ахмедилер сектасының пикирине гөрә, Иса хача чүйленипдир, йөне хачдан айрыланда дири ве хушуны йитирен ягдайында болуп, мазарда өзүне гелипдир. Ондан соң Ол хамала Кашмирде яшапдыр ве 120 яшында өлүпдир.[7] Исаның хич бир эсассыз бейле гөрнүшде өлмегине ёл бермек Худай тарапындан адалатсызлык ве хәсиетсизлик боларды. Йөне, Исаның өлүмини диңе бир дүшнүкли дәл-де зерур эдйән адатдан дашары мөхүм бир себәп бар.

Худай мукаддес, адам гүнәли. Икисиниң арасында учут бар. Исаның өлүминиң бу факта нәме дахылы бар? Ишая 53:4 ве Тәзе Әхтиң көп аятлары Исаның нәме үчин өлендигини дүшүндирйәрлер.[8] Онуң өлүми Онуң өз гүнәси үчин җеза дәлди; Ол сениң ве мениң гүнәм үчин өлди.

---

3 Матта 27, 28
4 Рес. ишл. 1:1–9
5 1 Кор. 15:3–4
6 Гурхан 4:157–158
7 Мирза Гулам Ахмет «Иса Хиндистанда» Mirza Ghulam Ahmad, *Jesus in India* (Rabwah: The Ahmadiyya Foreign Missions, n. d.), pp.59–60.
8 Маркус 10:45; 2 Кор. 5:21; 1 Пет. 2:21–25; Рим. 3:21–31

Ол Өзүне бизиң этмишлеримизи алды ве бизиң чекмели җезаларымызы чекди. Бизиң хемме эрбет ишлеримизиң җезасы Оңа йүкленди.

Чалышмак хачда амала ашды. Сизден, менден алан ве Иса йүкленен хемме гүнәлери, хемме эрбетликлери өзүңиз гөз өңүне гетирип гөрүң. Шу хакында пикирленип Ишая 53:4–6-ны окаң ве Худайдан хакыкаты гөрмәге көмек этмегини йүрекден сораң.

Сиз инди Исаның өлүминиң адамзадың улы меселелерини чөзйәндигине дүшүндиңизми? Бу Худая якынлашмак ве Онуң билен гатнашыгы дикелтмек меселесидир. Меселелериң чөзгүди бизиң оңа якынлашмага чалшып, хемме мүмкин болан дессурлары ве ислендик хошниетли херекетлери ерине етирмегимизде дәлдир. Ёк! Бизиң эден ягшылыкларымыз сәхелче-де болса, эден яманлыкларымыздан Худайың терезесинде агыр гелермикә. Иса бу терезидәки хемме яманлыклары айрып зыңяр. Ол бизиң хемме эден эрбетликлеримизи Өз үстүне аляр. Иса бизиң гүнәмиз үчин алмалы җезамызы алды…[9]

Инди биз Исаның нәме үчин өлмелидигине дүшүнип башлаярыс. Исаның өлүми адамың чөзүп билмеҗек меселелериниң чөзгүдини Худайың өз үстүне аландыгыны аңладяр. «Чүнки Худай дүнйәни көп сөййәнлиги үчин, Өзүниң екеҗе Оглуны берди».[10] Эгер биз хачы инкәр этсек, Исаны яланчы эдйәрис, себәби Ол Өз өлүми хакында өңүнден айдыпды. Иса шондан бейләк шәгиртлерине Өзүниң Иерусалиме гитмелидигини, яшулылар, баш руханылар ве канунчыларың элинден гөрги гөрмелидигини, өлдүрилип үчүнҗи гүни дирелмелидигини, дүшүндирмәге башлады.[11] Ол шейле-де, көплериң угрунда җаныны төлег хөкмүнде бермек үчин гелендигини айдяр.[12]

Гурханда Исаның хача чүйлениши хакында диңе бир ерде ятланылып гечилйәр, ол хем өрән булашыклыдыр.[13] Йөне, Тәзе Әхтде Исаның хакыкатдан хем хачда өленлигиниң көп гөркезмелери бар. Исаның өзи: «Дири болан Мендирин

9 Хезек. 18:20
10 Яхя 3:16
11 Матта 16:21
12 Матта 20:28
13 Гурхан 4:157

Мен өлүдим, йөне, ине, эбедилик дiридирин»[14] дийип, бу хакыката шаятлык эдйәр.

Биз пыгамберлик Язгыларына лайыклыкда, Исаның екетәк Халасгәрдигини гөрйәрис. Инҗил: «Башга хич кимде гутулыш ёкдур; биз ол аркалы гутулар ялы, гөк астында ынсанлара берлен гайры ат ёкдур»[15] дийип җар эдйәр.

ЧАЛЫШМАК ТЕОРИЯСЫ

Кәбирлери пыгамбер үчин өлдүрилмек барып ятан масгарачылыкдыр, шонуң үчин-де Исаның хача чүйленмеги мүмкин дәлдир дийип пикир эдйәрлер. Йөне, Гурханда-да, Мукаддес Китапда-да яхудыларың бирнәче гүнәсиз пыгамберлери өлдүрендиги язылгыдыр.[16]

Кәбир мусулманлар Исаның дәл-де, онуң ерине кимдир бириниң җезаландырыландыгыны чак эдйәрлер.[17] Кәбирлери онуң Иуда Искариотдыгыны, башгалары Симон Киринеялыдыгыны тассыклаярлар.

Гурханда хич бир ат агзалмаяр. Эгер биз онуң Иуда Искариот боландыгыны кабул этсек, Худай онуң йүзүни Иса меңзеш болар ялы шейле үйтгетмели, бу Худайың галплык эдендигини аңладяр, йөне бейле пикир дүйбүнден ёл берилмесиздир. Шейле теорияны голдамаклык, Худайы бидерек хилелерде гүнәкәрлемекдир.

Симон Киринеяла йүзленелиң. Айдышларына гөрә, ол Исаның хачыны гөтерипдир, адамлар оны Иса билен чалшып, ялңышлыкда хача чүйләпдирлер! Йөне, биз шол сорагы өзүмизе гайталап берелиң; Иса, Худайың хакыкы пыгамбери, нәдип шейле ёвуз алдава ёл берер? Бу келлә гелмеҗек затдыр. Шейле теория Худайың яланчылыгың авторыдыгыны чак эдйәр.

ХУШЫҢЫ ЙИТИРМЕК ТЕОРИЯСЫ

Ахмедилериң өвредишине гөрә, Иса хакыкатдан хем хача чүйленипдир, йөне, хачдан айранларында бихуш ягдайында

14 Яхя Ылх. 1:18
15 Рес. ишл. 4:12
16 Гурхан 4:155
17 Маулана Абдул Меджид Дариабади, Мукаддес Гурхан, Maulana Abdul Majid Daryabadi, *Holy Qur'an,* (Karachi: Taj Co. Ltd., 1970), Vol. I, p.96-A.

болупдыр, шонуң үчин-де Оны өлендир хасапландырлар. Мазарда Ол Өзүне гелипдир ве соңрак өлүмине ченли, 120 яшаянча вагыз эден ери болан Хиндистана дүшүпдир. Бу теория ахмедилериң дини таглыматының бир бөлеги болса-да, бу секта дегишли болмадык, кимдир бир мусулман тарапындан өңе сүрлүпдир.[18]

Иса Иерусалимде бары-ёгы үч ярым йылың довамында Яхудылылара ве Самариялылара вагыз эдипдир, шол вагтда көп гудратлары амала ашырыпдыр. Бизде олар барада тарыхы китаплардан, шейле-де онуң ол ердәки гуллугы ве дурмушы хакындакы шаятлыклардан алнан етирлик маглуматлар бар. Ол ахмедилериң чакламасына гөрә, 80 йылдан хем көпрәк вагт Хиндистанда вагыз эден болса,Оңа иман эденлер хакында екеҗе-де шаятнама ёк. Мундан башга-да барлагларың гөркезмегине гөрә, Исаныңкы дийлип чак эдилйән мазар, шазада Юз Азефиң мазарыдыр.

Эгер, бу теория ынанылса, Иса хакында пыгамберлик эден Көне Әхтиң пыгамберлерине яланчы дийип нетиҗе чыкармак галяр. Өзүниң хачда өлҗекдигини ве өлүмден дирелҗекдигини Исаның Өзи өңүнден айдыпды. Хушыңы йитирмек теориясының ызына эерилмеги Исаның хем яланчыдыгыны я-да Өз миссиясына дүшүнмейән адамдыгыны аңладяр.

18 хмад Деедат, «Хача чүйленмек я-да тослама» Ahmad Deedat, *Crucifixion or Crucifiction,* (Birmingham: Islamic Propagation, 1986).

10. ИСА ДИРЕЛЕН

Иса Өзүниң өңүнден айдышы ялы, пыгамберлигиң ерине етмеги үчин өлүмден дирелди. Онуң шәгиртлери шатландылар. Ол башгалары дирелдипди, хәзир болса өлүми дүйпли еңди. Ол хепдәниң биринҗи гүни агшам Иерусалиме ресулларың янына гелди. Хайсыдыр бир себәбе гөрә, ресулларың бири — Томас ёкды. Хачанда оңа дирелен Исаны гөрендиклерини айданларында, ол ынанмакдан боюн гачырып: «Мен Онуң эллеринде чүйлериң ызыны гөрмесем, чүйлериң ызына бармакларымы дегирмесем, бөврүне элими дегирмесем, асла ынанмарын» дийди.[1]

Бир хепде гечениниден соң хемме ресуллар, шол санда Томас хем ене йыгнандылар. Иса гелди ве: «Сизе парахатлык!» дийди. Онсоң Томаса барып: «Бармагыңы бу ере дегир, эллерими гөр, элиңи узат-да, бөврүме дегир, имансыз болма, иманлы бол» дийди.[2] Томас инди икирҗиңленмеди. Ол: «Реббим, Худайым» дийип гыгырды. Иса оңа дийди: «Сен Мени гөрениң үчин иман этдиң; гөрмән иман эденлер нәхили багтлы».[3]

Иса Өз ызына эеренлере өлдүрилҗекдигини, эмма соңра тәзеден дирелҗекдигини сөз берипди.[4] Тәзеден дирелениниден соң, Ол олара шу затлары ятлатды: «Мен хакда Мусаның Кануынында, пыгамберлериң язгыларында, Зебурда языланларың бары берҗай болмалыдыр дийип, энтек сизиң яныңыздакам айдан сөзлерим шулардыр».[5]

Исаның асмана гөтериленинден соң бирнәче гүн геченде Петрус Ол хакында батыргай шаятлык этди: «Эмма Худай өлүм агырыларыны чөзүп, Оны дирелтди; себәби, өлүмиң Оны сакламагы мүмкин дәлди».[6]

1 Яхя 20:25
2 Яхя 20:27
3 Яхя 20:28–29
4 Маркус 9:31
5 Лука 24:44
6 Ресул. ишл. 2:24

ЕРЛИКСИЗ АЙЫПЛАМА

Тәзе Әхтден гөрнүши ялы, эгер Иса Месих дирелмедик болса, бизиң ынамымыз манысыз боларды. Бизиң хеммәмиз халас болмага хич хили умытсыз өлердик. (Коринтослара биринҗи хат 15:14–19). Исаның дирелен гүнүнден хәзире ченли гаршыдашлар бу ваканың өрән мөхүмдигине дүшүнйәрлер ве дүрли ёллар билен оны абрайдан дүшүрмәге сынанышярлар.

ЮНУСЫҢ АЛАМАТЫ

Бир гүн фарисейлер Исадан аламат гөркезмегини талап этдилер. Иса олара: «Чүнки Юнусың үч гиҗе-гүндиз бир балыгың гарнында галышы ялы, Ынсан Оглу-да үч гиҗе-гүндиз ериң багрында галар, сизе мундан башга хич хили аламат гөркезилмез» дийип, җогап берди.[7] Бу сөзлерден кәбирилери Юнусың китиң ичинде дири болшы ялы, Иса-да мазарда дири болар, дийип нетиҗе чыкарярлар.[8] Эмма, соңра Мукаддес Китабың текстлеринде «бу ерде Юнуслар көп» (41 аят) ве бу «ерде Сүлейманлар көп» (42 аят) дийилйәр. Бу ики ягдайың арасындакы көп тапавутлары беллемек аңсатдыр:

1. Иса Өз Атасының ислегини мейлетин ерине етирди, Юнус өз миссиясыны хөвессиз ерине етирди.
2. Юнус яхудылара йүз тутмады, Иса болса, Ысрайыллылар ве хеммелер үчин гелди.
3. Иса дүнйәде иң белли, иң гүйчли ве рехимсиз адамларың хем-де харбы хәкимиетлериң хеләк болмагының гутулгысыздыгыны ве шолары-да халас этмәге гелендигини беллейәр.
4. Юнусың вагзына патыша ве халк тоба этди, Исаның йүзленмеси болса хөкүмдарлара эшидилмеди, гайта олар Оны ызарладылар.

Иса диңе Өзүниң мазарда, Юнусың болса, китиң гарнында гечирен вагтларының довамлылыгыны деңешдирди. Бу ики

7 Матта 12:39–40

8 Ахмад Деедат «Юнусың нышаны нәме? Ahmad Deedat *What was the sign of Jonah?* (Birmingham: Islamic Propagation, 1985), p.6.

хадысаның меңзешлиги шунда җемленйәр. Ондан башга-да Иса Юнуса гараныңда Өзүниң хас бейикдигини айдяр, шонуң үчин-де, Онуң дирелиши — бу Юнусың китиң гарнында болмагы билен деңешдирип болмаҗак гудратдыр. Эгер Ол йөне бир бихуш болан болса, асла хич хили гудрат болмазды.

ҖИКМЕ-ҖИКЛИКЛЕР

Иса хача чүйленмезинден өңүрти, Оны рехимсиз урдулар. Онуң өлендигини көплер гөрдүлер. Оңа өлүмиң нәмедигини говы билйән эсгер хем гошулды. Оларың бири Онуң өлендигине гөз етирмек үчин Исаның гапдалына найза санчды. Онуң җеседини хачдан айырдылар, оны өртгә доладылар, Онуң өлендигини билип, җеседини бүтеви дашдан хашамланып ясалан говагың ичиндәки габырда гойдулар. Говагың чыкалгасыны агыр, улы даш билен япдылар. Даша мөхүр басдылар ве сакчы гойдулар. Нәме үчин Исаны өлдүренлер габырың агзында сакчы гойдуларка? Җеседи горамак үчин адатча эсгер иберилмейәр. Җогабы Инҗилде берлендир. Иса өлҗекдигини, җайланҗакдыгыны ве үчүнҗи гүн дирелҗекдигини өңүнден айдыпды. Исаның шәгиртлериниң онуң тенини огурламагындан горкан хәкимиет эсгере габыры горамагы буйрупды. Өзүңиз окаң: Матта 12:38–40; 16:21; 17:22–23; 20:18–19; 26:32; 27:63; Маркус 9:9–10, 31; 10:33–34; 14:28, 58; Лука 9:22–23; Яхя 2:19–22; 12:32–33.

Хәкимиетиң өңүнден гөрен хемме чәрелерине гарамаздан, үчүнҗи гүн мазар бош болуп чыкяр. Улы даш сүйшүрилипди сакчы болса, өзүнден гидипди. Габырда җесет оралан маталар галыпды, Исаның җеседи болса ёкды. Рим хәкимети-де, яхуды хәкимиети-де Онуң өлүдигини субут этмек үчин халка Исаның җеседини гөркезип билмеди. Хачанда, шәгиртлер дирелиш хакында айданларында, хәкимиетлер онуң гаршысына хич зат гоюп билмедилер.

ШАЯТЛАР

Исаның диреленини көплер гөрди. Ине, ол адамларың санавы:

Ики Меръем	(Матта 28:10)
Симун Петрус	(Лука 24:34)
Атландырылмадык ики шәгирт	(Лука 24:13–35)
Магдалы Меръем	(Яхя 20:10–17)
Докуз шәгирт	(Яхя 20:19–24)
Докуз шәгирт ве Томас	(Яхя 20:26–29)
Ёкары гөтерилишиң өң янында шәгиртлер	(Ресулларың ишлери 1:9–10)
Бир вагтда 500-ден көпрәк адам	(1 Коринтослылар 15:6)

Бу адамларың хеммеси Исаны говы танаярды, хем-де оларың ялңышмагы мүмкин дәлди. Бизден шу шаятлыкларың ялан дәлдигине нәме үчин ынамыңыз бар дийлип соралмагы мүмкин. Шейле ынамлылыгың бир себәби, Иса асмана гөтериленинден соң шәгиртлериң дурмушы үзүл-кесил үйтгейәр. Иса туссаг эдиленде горкан, хатда гачып гиден шәгиртлер, гарашылмадык ягдайда батыргай болуп башладылар! Инҗилиң айтмагына гөрә, Петрус, Яхя ве бейлеки ресуллар Исаның өлүмине себәпкәр адамлар билен йүзбе-йүз боланларында олара боюн эгмекден йүз өврүпдирлер. Олар диңе бир халкың өңүнде дәл-де, Исаны өлдүрмек үчин дилдүвшүк гуран хөкүмдарларың өңүнде-де вагыз эдипдирлер.[9]

ХАЙЫШ

Гадырлы достлар! Биз хакыкатдан хем Исаның өлүмден дирелендигине ынанярыс. Ол: «Дири болан Мендирин. Мен өлүдим, йөне, ине эбедилик диридирин» дийййәр.[10] Ол хакыкатдан хем бизи гүнәлеримизден халас эдип билйәр. Биз шейле бир җемгыетде яшаярыс, адамлар бу ерде өз ыкбаллары барада пикирленмәни гойдулар. Гелиң өзүмизе дурмушың өлүм билен тамамланмаяндыгыны долы хасабат берелиң. Хәзир өз гелҗегимиз хакында пикирленмек өрән важыпдыр. Эгер биз Иса ынансак, Оны диңлесек Иса ялы дирелҗекдигимизи ве гөкде Гудратлы, Сөйгүли ве Мәхирли Худайдан бакы багтлы дурмуш алҗакдыгымызы Мукаддес Китап вада эдйәр.

9 Ресул. ишл. 4:9–12
10 Яхя гел. ылхам 1:18

11. ИСАНЫŒ ШАХСЫЕТИ

Сиз эййәм Иса хакында етерлик көп затлары билдиңиз. Сиз шейле-де мусулманларда ве месихилерде ынанҗың бөлүнйәндигини гөрдүңиз — Иса Худайың пыгамбери; Ол — Худайың Сөзи ве Рухы.

Иса ченли, еврейлерде гудрат адатча пыгамберлер билен багланышдырылыпдыр. Гурхан хем Мукаддес Китапда Мусаның гөркезен гудратыны язяр. Муса бейлеки пыгамберлер ялы гудрат гөркезйәр. Хачанда, адамларың Исаның хем гудрат гөркезйәндигини гөренлеринде оларың Оны хем пыгамбер дийип атландырмаклары тебигыдыр. Халкың Оны улы пыгамбер дийип атландырмагына гөркезен аламатлары себәп болды.[1]

Ондан соң Исаның 5000-ден хем көпрәк адамы бәш чөрек ве ики кичиҗик балык билен нахарландыгы Инҗилде айдыляр. Адамлар: «Хакыкатдан-да дүнйә гелҗек пыгамбер Шудур» дийишдилер.[2]

Олар Мусаның, гелмелидигини өңүнден айдан Пыгамбери хакында гүрлейәрдилер. Иса гүррүңсиз Өзүниң «Пыгамбердигини» тассыклаярды. Ол Өзүни кабул этмедик яхудылара: «Сиз Муса иман эден болсадыңыз, Маңа-да иман эдердиңиз, чүнки ол Мен хакда язды» дийди.[3] Шейле сораг ёкары галяр: Ол пыгамберден улумыды?

ИСАНЫҢ ГҮНӘСИЗ ДУРМУШЫ

Иса Өзүниң догуланындан тә өлйәнчә арасса ве гүнәсизлигине галды. Мукаддес Китапда ве Гурханда биз Ыбрайым, Муса, Давут ялы Худайдан гүнәсини гечмегини сораян пыгамберлери гөрдүк; йөне хич бир аятдан Исаның гүнәсини гечмегини сораяныны тапып билмерис. Ол душманларына: «Гүнә эден дийип хайсыңыз Мени айыплап билер?» дийип, ачык йүзленйәр.[4] Хич ким Онуң хайсыдыр бир гүнәсини гөркезип билмейәр. Хатда Рим хөкүмдары

1 Лука 7:11–17
2 Яхя 6:14
3 Яхя 5:46 (Икинҗи канун 18:15–22)
4 Яхя 8:46; Гурхан 38:23–24; 28:15–16; 26:82

Пилат хем: «Мен Ондан хич бир язык тапмадым»[5] дийип ыкрар этмәге мәҗбур боляр. Кимдир бирини гүнәсиз дийип ыглан этмек өрән еңилдир, йөне, мунуң субутнамасы үчин башгаларың шаятлыгы зерурдыр. Буларың бары хакында Оны оңат билйән, Ол билен бирнәче вагт биле яшан Исаның достлары ве шәгиртлери шаятлык эдйәрлер. Петрус Көне Әхтден Иса дегишли аят гетирйәр: «Ол гүнә этмеди, агзындан хилели сөз чыкмады».[6] Башга ерде: «...эйсем хер затда бизиң ялы сыналып, гүнә этмедик» дийлип айдыляр.[7]

Иса Өз өмрүни бейлекилере өвреден таглыматына багышлады. Онуң Дагдакы вагзы (Матта 5–7) Онуң яшайшы, арасса дурмушының шөхлеленмесидир. Ол Көне Әхтиң кануныны ерине етирмәге гелендигини айтды.

ГУРХАНЫҢ ИСАНЫ АТЛАНДЫРЫШЫ

Гурханда Исаның шахсыети 15 Сүреде ятланыляр. Иса ады 25 гезек (иңлисче терҗимеде көпленч «Иисус» душяр). 11 гезек Ол Ал-Месих (Халасгәр, Мессих) дийип атландырыляр. Ене, 23 гезек Ол хакында Ибн Меръем (Меръемиң оглы) дийилйәр. Мундан башга-да Оны хызматкәр я-да Худайың гулы дийип атландырярлар.

Сүре Меръем	Иса	Ал-Месих	Ибн Меръем
2:87,136,253	3	0	2
3:45,52,55,59,84	5	1	1
4:157,163,171,172	3	3	2
5:17,46,72,75,78, 110–116	6	5	10
6:85	1	0	0
9:30,31	0	2	1
19:34	1	0	1
25:50	0	0	1
33:7	1	0	1
42:13	1	0	0

5 Яхя 18:38; 19:4, 6

6 1 Петрус 2:22 (Ишая 53:9)

7 Еврейлер 4:15

43:57,63	1	0	1
57:27	1	0	1
61:6,14	2	0	2

ОНУҢ ГҮНӘНИҢ ҮСТҮНДЕН ХӨКҮМИ

Биз диңе Худайың гүнәлери гечип билйәндигине ынанярыс. Иса шол ыгтыяра-да эедир. Шу тарыхы алып гөрелиң: бир гүн, хачанда Иса бир өйде вагыз эдйәркә, бирнәче адам дүшекде ятан ысмазы алып гелди. Олар оны өе салмакчы болдулар, йөне өрән көп адамың йыгнанандыгы себәпли муны башармадылар. Шондан соң олар сыркавы җайың үстүне чыкарып, үчеги сөкүп, оны Исаның янына салладылар.

Иса оларың иманыны гөрүп, ысмаза: «Сениң гүнәлериң өтүлди» дийди. Муны эшиден адам хайран галан болмалы. Бу ердәки фарисейлер ве канунчылар өзлериче пикир этдилер: «Худая дил етирйән, бу ким? Гүнәни Худайдан башга ким өтүп билер?»

Иса оларың нәме хакда ойланяндыкларыны билип, олардан сорады: «Хайсы аңсат, „Гүнәлериң өтүлди“ диймекми я-да „Тур, йөре“ диймек?» «Эмма сиз Ынсан Оглуның ер йүзүнде гүнәлери өтмәге ыгтыярының барлыгыны билер ялы» дийди-де, ысмаз болан адама: «Саңа диййәрин, тур, дүшегиңи ал-да, өйүңе гит» дийди. Ол хем деррев оларың гөзлериниң алнында өр туруп, үстүнде ятян дүшегини алды-да, Худайы шөхратландырып, өйүне гитди.[8]

Ене бир гезекде Иса аяла: «…сениң гүнәлериң багышланды» дийди.[9]

Онуң гүнәлери гечилди, мунуң тассыкламасы онуң гутулмасыдыр. Исада диңе бир гүнәлери өтмәге ыгтыяр дәл-де, тебигатың үстүнден хөкүм сүрмәге-де гүйч барды. Адамлар Онуң ыгтыярлыгына geң галдылар ве: «…ел-де, көл-де Онуң сөзүне гулак асяр!» дийишдилер.[10]

Исаның эдйән ишлеринден Онуң чәклендирилмедик ыгтыярлыга эедигини гөрйәрис. Ол сыркавлары сөз я-да элини дегирмек билен гутулдыряр. Ол бу ыгтыярлыгы ресуллара-да берйәр: олар хем Онуң адындан гудратлар

8 Лука 5:17–26
9 Лука 7:36–50
10 Матта 8:23–27

гөркезйәрлер. Бир гүн Иса: «Мениң адым билен бир зат дилесеңиз, берҗай эдерин» дийди.[11]

ИСА ДИРЕЛИШ РЕББИ

Лазар атлы бир адам өлди, онуң җайлананына дөрт гүн гечди. Иса онуң мазарына гелди ве: «Лазар, дашарык чык!» дийип, гыгырды. Лазар саг-аман дашары чыкды.[12]

Иса: «Дирелиш-де, яшайыш-да Мендирин, Маңа иман эден өлсе-де, яшар» дийип, җар этди.[13] Биз Инҗилиң башга ерлеринден, диңе Исаның үсти билен гутулыш ве халас болмагы алып билҗекдигимиз барадакы аҗайып тассыкламалары тапарыс.[14] Биз Онуң сөзлериниң ишлер билен тассыкланандыгыны гөрйәрис. Ол пыгамберден улыдыр. Сиз бу барада нәме пикир эдйәрсиңиз?

11 Яхя 14:14
12 Яхя 11:43
13 Яхя 11:25
14 Яхя 14:6; Ресул. ишл. 4:12; Еврейлер 7:25

12. ИСА, ЫНСАН ОГЛЫ

Иса өзүни йыгы-йыгыдан «Ынсан Оглы» дийип атландыряр, Ол бу термини бейлекилерден көп уланяр. Ол Өз гуллугына башланда Натанаел атлы тәзе шәгирдине йүзлененде Өзүни шейле атландыряр: «Мен сизе, хакыкатдан, догрусыны айдярын, мундан бейләк сиз гөгүң ачылып, Худайың перишделериниң Ынсан Оглуның үстүне инип-чыкышыны гөрерсиңиз».[1] Ол соңкы гезек бу ады хача чүйленмезиниң өңки гиҗеси яхуды баш руханысының өңүнде айдып, оңа: «...мундан соң Ынсан Оглуның гудратлы Худайың сагында отураныны, гөгүң булутлары билен гелйәнини гөрерсиңиз»[2] дийди.

Гөрүшимиз ялы, Иса бу ады билгешлейин уланяр. Бир гүн Өз ызына эерйән адамлар билен гүрлешенде, Ол: «... Тилкилериң сүрени, гөк гушларының хөвүртгеси бардыр; йөне, Ынсан Оглуның башыны яссыга гояра-да ери ёкдур» [3]дийди. Ол Өзүни шу ат билен атландырып нәме диймек ислейәр? Йөне бир Өз ынсанлык тебигатыны беллемек ислейәрми? *«Ынсан Оглы» диңе бир ынсан барлыгы болдумы?*

Эгер биз «Ынсан Оглы» термининиң дүрли уланылышына гөзегчилик этмегимизи довам этдирсек, Тәзе Әхтде Исаның Атасындан алан ыгтыярлылыгына, хәкимиетине улы әхмиет берйәндигине дүшүнйәрин (бизиң өңки бапда гөршүмиз ялы). Билимли яхудыларың көпүси Онуң нәме үчин Өзүни шейле атландыряндыгына дүшүнипдирлер. Меселем, Иса замананың соңуны өңүнден айданда шейле дийййәр: «Онсоң гөкде Ынсан Оглуның аламаты гөрнер, шонда ер йүзүниң бүтин тайпалары перят эдер, Ынсан Оглуның гөкдәки булутларда гудрат хем улы шөхрат билен гелйәнини гөрер».[4] Исаның шейле тассыкламасыны эшиден яхуды баш руханысы өз эгин-эшигини йыртып: «Ол Худая дил

---

1 Яхя 1:51
2 Матта 26:64
3 Матта 8:20
4 Матта 24:30

етирди»[5] дийди. Еврей таглыматына гөрә, шейле сөзлер диңе Худая дегишли болмалыды. Ол шонуң үчин гахарланярды. Меселем, Зебурдан 103:5 окаң.

БЕЙИК ПЫГАМБЕР

Еврей диңлейҗилери, Иса Көне Әхтиң хеммә белли пыгамберликлерини, Даниел пыгамбериң гөрүшлерини гөни гүррүң берйәр, дийип дүшүндилер.

«Гиҗеки гөрнүшлерде гөрдүм, ине Ынсан Оглуна меңзеш бири гөклериң булутлары билен гелди ве Озалдан Бар Болана (Худая) ченли гелди, Онуң өңүне якынлашдырылды. Ве бүтин ковумлар, миллетлер ве диллер оңа гуллук этсинлер дийип, Оңа солтанлык ве ыгтыяр, шөхрат берилди. Онуң солтанлыгы эбедидир, ыгтыярлыгы бакыдыр».[6]

Бу пыгамберликде «Ынсан оглы» сөзи асман булутлары билен гелҗек Иса билен гөни багланшыклыдыр. Оңа хемме халкларың ве тайпаларың үстүнден долы ыгтыярлык берлер. Шөхрата эе болан, кәмил мәхре югрулан Бири бу — Ынсан Оглудыр.

Мукаддес Китапда «Ынсан Оглы» җүмлеси «адам», «адам тебигаты»[7] манысында уланыляр. Йөне, хачанда Иса бу җүмләни улананда, Ол Даниел пыгамбериң өз гөрүшиндәки Гөрениниң Өзүдигини гөз өңүне тутуп айдяр.

МАКСАТ

Иса Ынсан Оглы хөкмүнде Өз өмрүни адамлар үчин берди ве ондан соң Худай тарапындан хемме ынсан огулларының үстүнден патышалык сүрмек үчин шөхратлы гөклере алынды. Иса Өз шәгиртлерине Өзүниң хачдакы өлүми, җайланмагы ве дирелиши хакында айтды: «Ынсан Оглы Өзи хакында язылышы ялы баряр».[8] Ол Зебурдан 21-нҗи ве 68-нҗи мезмурлара, шейле-де Ишаядан 53-нҗи баба салгыланяр.

Иса шейле-де Өзүни пес гөвүнли адам, Өз достларына хызмат этмәге чалышян, ахыр соңунда-да олар үчин Өз

5 Матта 26:64, 65
6 Дан. 7:13–14
7 Эйюп 25:6; Зебур 7:5; Ишая 51:12
8 Матта 26:24; Яхя 12:32–34

җаныны пида эдип, бизе Ынсан Оглуның ене бир образыны ачды. «Сөз» (Келиме я-да Келам) — Ол мейлетинлик билен хызматкәриң ролуны алып, диңе бир Худая дәл эйсем, Өз достларына-да гуллук этди, Ол: «...Ынсан Оглы Өзүне хызмат эдилмеги үчин дәл, эйсем хызмат этмек үчин көплериң угрунда җаныны төлег хөкмүнде бермек үчин гелди» диййәр.[9]

Месихиң Хош Хабарыны кабул этмейән адамлар Онуң хачдакы өлүмини масгарачылык хасаплаярлар, йөне Исаның Өзи хач аңырсында шөхратың бардыгыны ве хача чүйленмегиң нетиҗесиниң, адамларың дүшүнмезликлерине чыдамага дегйәндигини билйәр. Ол шәгиртлерине: «Ынсан Оглуның шөхратланмалы вагты гелди. Хакыкатдан, сизе догрусыны айдярын, бугдай дәнеси ере гачып өлмесе, ялңыз галар, йөне өләйсе, көп хасыл берер» диййәр.[10]

Хачдакы өлүминден үч гүн геченсоң Худай Исаны өлүмден дирелтди, кырк гүнден соң болса, Оны шөхратландырып асмана гөтерди. Шейле бир гүн гелер, Иса Өзүне дегишлилери алып гитмек үчин гайдып гелер.[11]

> *«Ынсан Оглу-да Өзүне хызмат эдилмеги үчин дәл, эйсем хызмат этмек үчин, көплериң угрунда җаныны төлег хөкмүнде бермек үчин гелди»* (Матта 20:28).

Шейлеликде, биз Исаның, Ынсан Оглудыгыны, адамларың арасында Өзүниң еке-тәкдигини, Оңа шөхрат ве ыгтыярлык берлендигини, бүтин Ер йүзүнде хемме адамлар тарапындан шөхратландырылмалыдыгыны гөрдүк.

---

9 Матта 20:28
10 Яхя 12:23–24
11 1 Селаник 4:16–17

13. ИСА, ВАДА БЕРЛЕН МЕСИХ

Мусулманларың ве мусулман дәллериң арасында Иса Месих ады билен беллидир. Гурханда Иса диңе Месих Ал-Месих дийип атландырыляр. Бу дереҗе Иса билен багланышыкда он бир гезек уланыляр. Хатда кәвагт Онуң ады гетирилмән хем уланыляр. Йөне Гурхан хич ерде нәме үчин Иса Месих дийилйәндигине дүшүндириш бермейәр.

«Месих» сөзи месихилер ве яхудылар үчин хас важыпдыр, Гурханда ятланыляндыгы үчин мусулманлар үчин хем важыпдыр. Иңлис сөзи болан «Christ», «Christos» — Христос грек сөзүнден гелип чыкандыр. «Месих» еврей сөзүдир. Сөзлериң икиси хем «белленилен» я-да «важып максат билен иберилен» диймеклиги аңладяр.

Бу сөз Көне Әхтде кәвагт пата алан руханыны я-да патышаны беян этмекде уланыляр.[1] Ол шейле-де, Худайың пыгамберлерини хем аңладяр.[2] Мундан башгада бу дереҗе Худайың пата берени парс шасы Кире Небукаднессарың вейран этмегинден соң Иерусалими ве Иерусалим ыбадатханасыны дикелтмеги үчин берлипдир.[3] Худай Даниеле Иерусалим дикелдиленден соң, Месихиң гелҗекдигини ачандан соң, бу дереҗә (ада) улы әхмиет берип башладылар.[4] Элбетде, бу ат Худайың Патышалыгында гүйчли гутарыҗы ве доландырыҗы Болҗак үчин ерликлидир. Диңе бир Даниел дәл эйсем Ишая, Мика, Зекеря ве бейлеки пыгамберлер хем Онуң гелҗегини бирнәче гезек өңүнден айдыпдырлар.[5]

ИСА, ВАДА БЕРЛЕН МЕСИХ

Месихилер хут Исаның вада берлен Месихдигине ынанярлар. Бу хакында Исаның Өзи шаятлык этди.

1 Лев. 4:3; 2 Самув. 1:14
2 Зеб. 104:15
3 Ишая 45:1
4 Даныел 9:25
5 Ишая 11:1–5; Мик. 5:2; Зек. 6:12–13

Яхудылар өз ерлерини басыбалыҗылардан халас этҗек, Ысрайыл патышалыгыны дикелтҗек гүйчли серкердә гарашдылар. Иса болса олара, Өзүне хызмат эдилмеги үчин дәл, эйсем хызмат этмек үчин, көплериң угрунда җаныны төлег хөкмүнде бермек үчин гелендигини айтды.[6]

ПЕРИШДЕЛЕРИҢ ШАЯТЛЫКЛАРЫ

Меръемиң янына перишде гелип Оглуның болҗакдыгыны бушлап шейле дийди: «сен Онуң адына Иса дакарсың; чүнки Ол Өз халкыны гүнәлеринден халас эдер».[7] Иса «Худай халас эдер» диймеклиги аңладян бу ады төтәнлейин алмады. Иса догуландан соң перишде Бейтуллахамың голайында сүри бакып йөрен чопанлара гөрүнди. Чопанлар өрән горкдулар, йөне перишде олара шейле дийди: «Горкмаң, ине, мен сизе бүтин халкы бегендирҗек шатлыгы бушлаярын: Шу гүн Давудың шәхеринде сизе Халасгәр догулды. Ол Реб Месихдир».[8]

ШӘГИРТЛЕРИҢ ШАЯТЛЫГЫ

Бир гүн Иса Өз шәгиртлеринден «Сиз Мени ким хасаплаярсыңыз?» дийип сорады. Шәгиртлериң бири болан, Петрус: «Сен дири Худайың Оглы Месихсиң» дийип җогап берди. Мунуң олара Худай тарапындан ачыландыгыны айтды ве бу барада хич киме айтмазлыгы табшырды.[9] Ол көп адамларың Месихиң белленмегиниң ве ролунуң манысына дүшүнмейәндигини билйәрди. Петрусың җогабындан соң Иса Өзүниң өңүнде дуран гөргүлер ве Өз җаныны бермелидиги барада дүшүндирмәге башлады. Ол Месихиң ердәки патышалыкдакы эли гылычлы хөкүмдар[10] дәл-де, адамлар үчин әҗир чекиҗидигини беллейәр.

ИСАНЫҢ ШАЯТЛЫКЛАРЫ

Бир гүн Иса Өзүниң Месихдигини кичирәк шәхериң голайында ерлешен гуйының башында Оңа душан,

---

6 Яхя 4:26; Маркус 10:42–45; Матта 20:28; Яхя 13:15–16
7 Матта 1:21
8 Лука 2:8–14
9 Матта 16:13–20, Маркус 8:27–30
10 Матта 16:21–28

яхудыларың гөвни етмейән самариялы бир аяла аян этди. Хачанда Иса оңа, Худайың Өзүне рухда ве хакыкатда сежде этҗек адамлары гөзлейәндигини айданда, аял шейле җогап берди: «Христос дийилйән Месихиң гелҗегини билйәрин, Ол геленде бизе әхли зады билдирер». Муңа Иса шейле дийди: «Мен, сениң билен геплешип дуран Шол».[11]

Иса Өз везипесини ерине етирип, асмана гөтериленден соң, шәгиртлер Худайың максадына дүшүндилер ве икирҗиңленмезден Иса барада Месих дийип башгалара шаятлык этмәге башлардылар. Меселем, Петрус пентикост гүнүнде яхудылара шейле дийди: «...сизиң хача чүйлән бу Исаңызы Худайың хем Реб, хем-де Месих эдендигини әшгәр билсин».[12]

МЕСИХ ВЕ ХУДАЙЫҢ ОГЛЫ

Месихи язгыларында «Халасгәр» ве «Месих» сөзлериниң «Худайың Оглы» манысында параллел уланыляндыгы беллидир. Өрән йыгы-йыгыдан оларың бир вагтда уланылылышына-да душмак мүмкиндир. Иман эден яхудылар Исаны Месих ве Худайың Оглы дийип атландырыпдырлар. Петрус бу сөзлериң икисини билеликде уланыпдыр. Ол Иса: «Сен дири Худайың Оглы Месихсиң» дийййәр.[13] Исаның өлүмден дирелдени Лазарың доганы Марта Оңа болан ынамыны йүзе чыкарып, Иса шейле дийййәр: «Хава, я Реб мен Сениң Худайың дүнйә инен Оглы Месихдигиңе иман этдим» дийди.[14]

Биз Маркусың Хош Хабарындан: «Бу Худайың Оглы Иса Месих хакдакы Хош Хабарың башлангыҗыдыр» дийиленини окаярыс.[15] Яхяның Хош Хабарындан болса: «Иса Худайың Оглы Месихдир»[16] дийлип языландыр. Биз шейле-де Иса суд эдиленде баш руханыны бу дережелери уланып, Исадан Месихлигини сораяр: «Саңа дири Худайдан касам берйәрин, бизе айт, Худайың Оглы Месих Сенмисиң?»

---

11 Яхя 4:25–26
12 Рес. ишл. 2:36, 1 Кор. 1:1–3, Евр. 3:6, 1 Пет. 4:1
13 Матта 16:16
14 Яхя 11:27
15 Маркус 1:1
16 Яхя 20:31

Иса муны тассыклап, үстүни етирйәр: «...мундан соң Ынсан Оглуның гудратлы Худайың сагында отураныны, гөгүң булутлары билен гелйәнини гөрерсиңиз».[17]

Иса булары айданында Өзүниң икинҗи гелшини гөз өңүнде тутяр. Яхудылар Месихиң асмандан гелип, Худайың Патышалыгыны дөретҗегини айданларында мамладырлар, йөне, икинҗи гезегиң өз вагтында дәл-де, дессине болҗакдыгыны пикир эдип, олар ялңышдылар. Биринҗи гезекде Иса эҗир чекйән Месих болмалыды. Икинҗи гелшинде болса, Ол Кувватлы Патыша ве Казы болар.

17 Матта 26:63–64

14. ИСА ХУДАЙЫŒ ОГЛЫ

Кәбир адамлар Иса Худайың Оглы хөкмүнде ынанян месихилик ынамы Худайың аялы бардыр диен ынама эсасланяндыр дийип пикир эдйәрлер. «Эгер Худайың аялы болмаса, онуң нәдип, Оглы болсун?» дийлен сораг гоюляр.

АТА ВЕ ОГУЛ

Мукаддес Китабың хич еринде Худайың аялы бар манысында Иса Худайың Оглы дийип айдылмаяр. Мукаддес Китабың Худайың Атадыгы, Исаның болса, Огулдыгы барадакы тассыкламасына рухы маныда дүшүнмели. Бу ады месихилериң өзлери ойлап тапмадылар. Исаның хут өзи Худайың Атадыгыны гөркезди. Ол Өз шәгиртлерине шейле дога окамагы өвретди: «Эй гөклердәки Атамыз! Адың мукаддес болсун, Патышалыгың гелсин; Гөкде болшы ялы, ерде-де Сениң ислегиң амала ашсын. Гүнделик чөрегимизи бизе шу гүн бер. Бизе яманлык эденлериң языкларыны гечишимиз ялы, сен-де бизиң языкларымызы геч. Бизи сынага салма, бизи иблисден халас эт. Чүнки патышалык, гудрат ве шөхрат эбедилик Сениңкидир. Омын».[1]

«Гөклердәки Ата» җүмлеси Худайың Өз ярадանлары билен гатнашыгыны шөхлелендирийәр. Бу Худайың хас ягты ве лабызлы атларының биридир. Худай Исаны Огул дийип атландыряр: «Мениң сөйгүли Оглум Бу. Мен Ондан көп разыдырын».[2] Шейлеликде Инҗил Иса — Худайың Оглы дийип тассыклаяр. Оны шәгиртлери хем шейле атландырыпдырлар: «Сен дири Худайың Оглы Месихсиң».[3] Исаның Өзи бу дережәни тассыклапдыр. Хачанда баш руханы Ондан: «Мүбәрек Худайың Оглы Месих Сенмисиң?» дийип соранда, Иса «Мен» дийип җогап берйәр.[4]

---

1 Матта 6:9–13
2 Матта 3:17
3 Матта 16:16
4 Матта 14:61–62

ГАРШЫЛЫК

Бизе «Худайың Оглы», «Ата» җүмлелери физики гарындашлык билен баглы, шонуң үчин-де олары уланмалы дәл дийилмеги мүмкиндир. Йөне, месихилер тарапындан олардан йүз дөндермек акылсызлык боларды, себәби, олар Иса тарапындан бүтинлей макуллананды. «Ата» ве «Огул» сөзлерини адамларың дүрли маныда уланяндыкларыны биз билйәрис. Меселем, Мухаммет Алы Җиннахы пакистан миллетиниң атасы, Махатма Ганди болса хинди миллетиниң атасы дийип атландырыляр. Гурханда болса ёлагчы «ибн-у-сабил» — «ёл оглы» дийип атландырыляр.[5] Йөне бу ёлуң аялының бардыгыны я-да Җиннах ве Ганди физики маныда өз халкларының атасыдыгыны аңлатмаяр. Ене көп мысаллары гетирмек мүмкиндир. Мекке «Ум-ул-Кура» — шәхерлериң энеси дийип атландырыляр. Мухаммедиң доганы Алы «Абу Тураб» — «күл-пейкун этмегиң атасы» дийип атландырыляр. Хатда гарры аяллар ве эркек адамлар яшлары өз огуллары ве гызлары болмаса-да «огул» ве «гызым» дийип, атландырярлар. Ёкаркы гетирилен мысаллара болгусыз дүшүндиришлериң берилмейши ялы, биз Мукаддес Китабың Иса Худайың Оглы диймегине бидерек дүшүндиришлери бермели дәлдирис.

ПРОБЛЕМАЛАРЫҢ ЭСАСЫ

Гурхандан ве Мукаддес Китапдан гөршүмиз ялы, эгер Худайың бизиңки ялы гөзи ве гулагы болмаздан, гөрүп хем эшидип билйән болса, эгер онуң йүзи, эллери бизиңкиден тапавутлы болса, эгер Ол бизе меңземейән гөрнүшде хөкүм сүрйән болса, онда Онуң айратын ёл билен Оглу-да болуп билер.

ИСА ХУДАЙЫҢ ОГЛЫ ХӨКМҮНДЕ

Меръеме Хош Хабары гетирен Перишде шейле дийди: «... догулҗак Мукаддесе Худайың Оглы дийлер».[6] Инҗилде Иса Меръемден догуланлыгы үчин, Оны Худайың Оглы дийлип атландырыляр диймейәр. Меръем хем йөнекей адамы Худая өврүмәге я-да хакыкы Худайдан башга худай дөретмәге сынанышмаяр. Худай бирдир.

5 Гурхан 2:177; 4:171
6 Лука 1:34–35

БИРИНҖИ ВЕ ИҢ СОҢКЫ

Мукаддес Китап Исаның Худайың Сөзүдигини тассыклаяр: «Озал — башда Сөз барды, Сөз Худайды, Сөз Худайың Өзүди. Ол озал — башда Худайды».[7] Бу бөлек бизе Исаның Худайың бакы Сөзүдигини айдяр. Худайың бакылыгы ялы, Онуң Оглы Иса хем бакыдыр. Исадан башга хич ким Худайың Сөзи дийип атландырылманды. Бу Худайың Сөзи Меръемден доглуп адам гөрнүшинде ики мүң йыла голай мундан өң асмандан ере гелди.

Мусулманлар Худайың бакы Сөзүни китап болупдыр хасап эдйәрлер. Эгер шейле болса, онда нәме үчин Худайың Сөзи адам, Иса болуп билмез? Мукаддес Китапдан 600 йыл соң язылан Гурханың хут өзи Исаның Худайың Сөзүдигини ыкрар эдйәр.[8]

ИСАНЫҢ ХУДАЙЫҢ ОГЛЫ ХӨКМҮНДЕ ЕКЕТӘКЛИГИ

Йыгы-йыгыдан «Худайың оглы» җүмлеси Мукаддес Китапда хемме адамзадың Худайың чагалары манысында уланылышы ялы уланылыпдыр, шонуң нетиҗесинде-де хачанда Иса Өзүни Худайың Оглы дийип атландыранда бу йөне, метафора[9] болуп дуряр дийиәрлер.

Йөне, Исаның Өз — Өзи хакында айданларындан шейле нетиҗе чыкармак мүмкин дәлдир. Иса Өзи хакында айданында адамларың өзлерини «Худайың чагалары» дийип атландыранларындакы маныдан дүйбүнден башга маныда уланяр. Индики мысалымыздан хас кесгитли тассыклама гетирип болармы: ...Хемме зады Маңа Атам табшырды, Оглуң кимдигини Атадан башга хич ким билмез, Атаның хем кимдигини Огулдан ве Оглуң әшгәр этмек ислейән адамларындан башга хич ким билмез».[10]

Хич бир пыгамбер, хич бир ресул өзи хакда шейле дилде геплемәнди. Яхудыларың: «Хич ким хич хачан бу Адамыңкы ялы геплемәнди» дийип, шаятлык этмеклери геңзат дәлди.[11]

---

7 Яхя 1:1–2

8 Гурхан 3:45

9 Ахмад Деедат «Месих Ысламда» Ahmad Deedat, *Christ in Islam*, pp. 28–29.

10 Лука 10:22

11 Яхя 7:46

МЕНИ ГӨРЕН

Иса гөкден инендигини ве хемишелик барлыгыны тассыклаярды.[12] Ол: «Мен Ыбрайым догулмазындан өңде бардырын»[13] диййәр. Онуң төверегиндәкилер Онуң нәмәни гөз өңүне тутяндыгына дүшүндилер. Оларың кәбирлери Онуң Худая дил етирйәндиги үчин, урмага даш чөпләп башладылар. Бу яхудылар Исаның Ыбрайым догулмазындан өң яшандыгыны ве Онуң Муса ачылан «Мен Барлыкдырын» дийип (Чыкыш 7:14), Яхвәниң (Иегова) шахсы адыны пейдаланып, Өзүни Худай билен деň дереҗеде тутандыгыны эшитдилер.

Иса Худая дога этди: «Эй Ата, дүнйә дөремезинден өң хузурыңда Маңа болан шөхрат билен инди Мени хузурыңда шөхратландыр».[14] Ол шәгиртлерине шейле дийди: «Мени гөрен Атаны-да гөрендир».[15]

Бу, Худайың меңзешиниң бардыгыны аңладярмы? Иса нәмәни гөз өңүне тутяр? Муңа шейле анык җогап берип болар: Иса Өзүниң эдил Атасы ялыдыгыны айтмак ислейәр. Онда Худайың иң оңат сыпаты гөркезилен. Мундан башгада Иса: «Ата хич кимиң үстүнден хөкүм чыкарян дәлдир, Ол әхли хөкүми Огла табшырандыр. Хеммелер Ата хормат эдиши ялы Огла-да хормат этмелидир»[16] диййәр.

ОНУҢ ШӨХРАТЫНЫ ГӨРЕНЛЕРИҢ ШАЯТЛЫКЛАРЫ

Гөрнүш дагында Худай шәгиртлерине: «Мениң сөйгүли Оглум Бу, Мен Ондан гаты разыдырын; Оны диңләң»[17]дийди. Шәгиртлериң бири бу хадысаны ятлап, шейле язды: «Чүнки сизе Реббимиз Иса Месихиң гүйҗүни, геленини айданымызда ясама эртекилере эермедик, биз Онуң улы шөхратыны өз гөзүмиз билен гөрдүк... Биз Онуң билен мукаддес дагдакак, бу сесиң гөкден геленини эшитдик».[18]

12 Яхя 6:51
13 Яхя 8:58–59
14 Яхя 17:5, 24
15 Яхя 14:9–10
16 Яхя 5:22–23
17 Матта 17:5
18 2 Пет. 1:16, 18

ЭСАСЫ МЕСЕЛЕ

Нәме үчин Худай Өз бакы Сөзүни ере иберди? Ол Өз ярaданларыны сөййәр ве оларың Өзүне гайдып гелмегини ислейәр. Ине, шонуң үчин-де Мукаддес Китап: Оңа ким ынанса, бакы дурмуша ээ болар диййәр. Нәме үчин? Себәби, Иса Худая, Худайың барлыгына тарап еке-тәк ёлдур. Ол: Мен ёл, хакыкат ве яшайышдырын; Менсиз хич ким Ата барып билмез»[19] диййәр. Бизе «Башга хич кимде гутулыш ёкдур; биз ол аркалы гутулар ялы, гөк астында ынсанлара берлен гайры ат ёкдур»[20] дийип айдыляр.

19 Яхя 14:6
20 Ресул. ишл. 4:12

15. ИСА, БЕЙИК МУГАЛЛЫМ (ТЫМСАЛЛАР)

Исаның гуллугы бары — ёгы үч ярым йыл довам эден болса-да, шол вагтың довамында Ол Өзүниң дүнйәде бейик мугаллымдыгыны гөркезди. Ол бейик гудратлары гөркезди ве тәзе дурмуш образыны өвретди. Онуң таглыматы кын дәлди. Онуң сөзлери йөнекей адамлара-да дүшнүклиди. Ол айдянларыны оларың дурмушындан мысал гетирип дүшүндирйәрди. Иса өз айтмак ислейән затларының көпүсини тымсалларың үсти билен беян эдерди. Тымсаллар — айратын пикирли, дурмушдан алнан гүррүңлердир.

Исаның таглыматының манысы, Онуң уланян методларындан важыпдыр. Ол Өзүниң тәзе дурмуш барадакы хемме таглыматыны бир сөзлемде җемлейәр: «Шоңа гөрә, адамларың өзүңизе нәме этмегини ислейән болсаңыз, сиз хем олара шоны эдиң; чүнки канун ве пыгамберлер язгыларының өзени шудур».[1]

ХУДАЙЫҢ ПАТЫШАЛЫГЫ

Онуң таглыматының важып темасының бири — Худайың Патышалыгыдыр. Ол: «Вагт долды, Худайың Патышалыгы голайлады. Тоба эдиң, Хош Хабара ынаның»[2] диййәрди.

Бу бизиң хеммәмизе дүнйәниң гөзегчиликсиз галдырылмандыгыны ятладяр. Худай хемме зады гөрйәр, йөне, Ол бизе азат эрк берйәр. Биз Худайың доландырян машынлары дәлдирис. Биз азат адамлар, йөне хер нәме-де болса, бизе Худай ёлбашчылык эдйәр. Худайың Патышалыгы хакында айдыланда болса, Иса адамлары оңа боюн болмага чагыряр. Худайың Патышалыгының нәмедигини гөркезмек үчин Иса несихатлы тымсаллар айдяр.

ДАЙХАН ТЫМСАЛЫ

«Ине, бир дайхан экин экмәге гидипди. Экип йөркә, тохумларың бирнәчеси ёлуң кенарына дүшди. Гушлар-да

1 Матта 7:12
2 Маркус 1:14–15

гелип, оны ийдилер. Бирнәчеси топрагы аз дашлык ере дүшүп, тиз гөгерип чыкды, чүнки топрак галың дәлди. Гүн галанда болса, көклериниң ёклугы зерарлы янып, гурап гитдилер. Бирнәче тохум тикенлериң арасына дүшди. Тикенлер өсүп олары басды. Бирнәче тохум болса, говы ере дүшүп, кәбири йүз, кәбири алтмыш, кәбири хем отуз эссе хасыл берди».[3]

Хасылың нәхили болҗаклыгы, дәнәниң дүшен топрагының нәхилидигине баглыдыгы гөрнүп дуран зат. Иса, эгер бизиң йүрегимиз ёвуз, текепбирликден долы ве өзүнден гөвни хош болса, бизе оңат тохум дүшсе-де, эгер биз Онуң Патышалыгы хакында билсек хем, эшитсек хем Оны кабул этмейәрис, диймек ислейәр. Шол бир вагтда, эгер биз Худайың эркини кабул этсек ве оны өз дурмушымызда орнашдырмага башласак, Худайың Патышалыгы бизиң ичимизде болар.

ГИЗЛИН ХАЗЫНА

Башга бир гезек Иса мейданда гизленги хазына хакында тымсал айтды, «Бир адам оны тапып, гайтадан гизлейәр-де, бегенип барып, әхли задыны сатяр-да, яңкы экин мейданыны сатын аляр».[4] Хава, хакыкатдан, биз Худайың Патышалыгыны тапанымызда, биз улы шатлык аларыс, йөне, мунуң үчин төлег төленмелидир. Биз Худайың Патышалыгының агзасы болуп, Исаның ызына эерип башланымыздан соң, көп адамлар билен гатнашмагымыз мүмкиндир. Бизиң хакыкатчылыгымызың төверегимиздәкилер үчин оңайсыз болмагы мүмкиндир. Бизиң достларымызы, доганларымызы ве аял доганларымызы йитирмегимиз мүмкиндир. Бизиң машгаламызың бизден йүз өврүмеги мүмкиндир. Худайың Патышалыгына гирмегиң ишиңи йитирмеги, түрмә зыңылмагы хатда, өлүми аңлатмагы хем мүмкиндир. Иса Худайың Патышалыгына гирмегимиз үчин бизиң улы төлег төлемели боляндыгымыза дүшүнйәр, йөне ол муңа мынасыпдыр.

Бир гүн фарисейлер Исадан Худайың Патышалыгының хачан гелҗекдигини сорадылар.[5] Иса җогап берди:

3 Матта 13:3–8
4 Матта 13:44
5 Лука 17:20–21

«Худайың Патышалыгы не гөзе гөрнүп гелер, не-де «ине, бу ерде!» я-да «ине, ол ерде» диерлер. Чүнки Худайың Патышалыгы сизиң ичиңиздедир». Исаны диңлейән адамларың ичинде сыясы гозгалаңа гарашянлар-да барды. Олар Исаның сыясы маныдакы Месих болмагыны, рим хөкүмдарларыны ковмагы ве Палестинаны зулумдан азат этмегини ислейәрдилер. Иса шейле талаплардан йүз дөндерди, себәби хәзирки гүррүң мунда дәлди. Адамзадың баш проблемасы — хайсы-да болса бир сыясы гурлуш дәл-де, гүнәди.[6] Иса гүнәни еңмек үчин гелди. Онуң таглыматына гөрә, Худайың Патышалыгы дүрли тараплайын болуп, диңе бир сайлананлар үчин ниетленен дәлдир. Исаның Бу Патышалык адамың йүрегиндедир диймеги төтәнликден дәлдир. Шонуң үчин-де, оны дикелтмек барада гелҗеге гарашмалы дәлдир, ол хәзир ве шу ерде дикелдилйәр. Исаның ызына эерйән ве Онуң весъетлерини берҗай эдйән адам бу Патышалыгың агзасы болуп билер.

АКМАК БАЙ

«Бир бай адамың ери бол хасыл берйәр. Ол адам: «Нәме этсемкәм? Хасылымы гоймага җайым ёк» дийип ичини гепледйәр. Онсоң дийййәр: «Шейле эдерин: аммарларымы сөкүп, улурак аммарлар саларын-да, бүтин галламы, бар задымы шол ере йыгнап; Өзүме диерин: Эй җаным, көп йыл үчин йыгналан биртопар задың бар, дынҗыңы ал, ий, ич, кейп чек».

Эмма Худай оңа дийййәр: «Эй акмак! Эдил шу гиҗәниң өзүнде җаның сенден алнар. Онсоң таярлан затларың киме галар?» Худайың назарында бай болман, өзи үчин дөвлет йыгнаян адамың ягдайы шейледир». Худайың Патышалыгыны агтарың, бу затларың хем бары сизе онуң үстүне гошулып берлер (Лука 12:16–21, 31).

ЙИТЕН ОГУЛ ТЫМСАЛЫ

«Бир адамың ики оглы бар экен. Кичи оглы какасына дийййәр: «Кака, мал-мүлкден маңа етенини бер». Какасы хем байлыгыны огулларының арасында бөлйәр. Бирнәче гүнден соң кичи оглы бар-ёгуны топлап, бир даш юрда гидйәр, ол ерде айшы-эшретде яшап, мал-мүлкини совуряр. Барыны

6 Яхя 6:5

совандан соң, яңкы юрда гаты ачлык дүшүп, ол мәтәчлик чекмәге башлаяр. Шейлеликде, барып, шол юртлыларың бирине гүнлүкчи боляр. Ол хем оны өз өрүлерине доңуз бакмага ёллаяр. Огланың доңузларың иййән көсүклери билен гарныны дойрасы гелйәр, йөне оңа хич ким бермейәр. Ол өзүне геленде дийййәр: «Какамың гүнлүкчилеринден бирентегиниң артыкмач чөреклери бар, мен болсам бу ерде ачлыкдан өлҗек болуп йөрүн! Туруп, какама барайын, оңа диейин: «Кака, Мен Худая хем саңа гаршы гүнә этдим. Мен инди сениң оглуң дийилмәге мынасып дәл, мени өз гүнлүкчилериңден бири ялы эт». Туруп какасының янына гидйәр. Энтек дашдака какасы оны гөрүп, оңа йүреги аваяр, ылгап хем оглуның бойнундан гуҗаклап огшаяр. Огул хем оңа: «Кака, мен Худая хем саңа гаршы гүнә этдим. Мен инди сениң оглуң дийилмәгә мынасып дәл» дийййәр. Эмма какасы хызматкәрлерине дийййәр: «Деррев иң говы доны гетириң-де, оңа гейдириң. Эллерине йүзүк, аякларына чарык бериң. Бага бакылан гөләни гетириң-де, дамагыны чалың, ийип шатланалың! Чүнки мениң бу оглум өлүди, дирелди, йитипди, тапылды». Шейдип той этмәге башлаярлар. Онуң улы оглы экин мейданында экен. Гелип, өе голайланда айдым-саз хем танс сеси гулагына илйәр. Хызматкәрлериң бирини янына чагырып, мунуң нәмедигини сораяр. Ол хем оңа: «Доганың гелди. Какаң оны саг-аман ызына аланы үчин бага бакылан гөләниң дамагына чалды» дийййәр. Ол гахарланып, ичерик гирмеҗек боляр. Какасы дашарык чыкып оңа ялбаряр. Эмма ол какасына җогап берип дийййәр: «Ине, нәче йылдыр мен саңа хызмат эдйәрин, сениң буйрукларыңа хич хачан гаршы чыкамок. Муңа гарамаздан, өз достларым билен шатлык эдер ялы, сен маңа хич хачан бир чебиш хем бермедиң. Эмма бүтин байлыгыңы ахлаксыз аяллара ёклан бу оглуң геленде, сен онуң үчин бага бакылан гөләниң дамагыны чалярсың». Какасы оңа дийййәр: «Оглум, сен хемише мениң янымда, мениң бар задым сениңки. Йөне шатлык эдип, бегенишмек герек, чүнки доганың өлүди, дирелди, йитипди, тапылды» (Лука 15:11–32).

Иса бу тымсалы төверегиндәкилери гызыкландырмак үчин айтмады. Ол Худайың иң бир гүнәлини-де, эгер ол тоба гелсе ве Худая йүз тутса, кабул эдйәндигини гөркезмек

иследи. Ол хемме адамларың халас болмагыны ве Исаның үсти билен Оңа бармагыны ислейәр. Бу тымсалдан, Худайдан йүз дөндерип өз хусусы ёлуны гөзлән адамың тарыхыны гөрйәрис. Йөне, Худай Өз бейик мәхирлилиги ве хошниетлилиги билен гапысыны ачык галдыряр, гарашяр, бир ажайып гүн Адамың чагалары ягтылык шөхлесини гөрерлер хем-де Оңа өврүлерлер.

НӘМЕ ҮЧИН ИСА?

Нәме үчин Иса боюн болмак (ынанмак) Худайың Патышалыгыны мирас алмагың еке-тәк ёлы болуп дуряр? Себәби *Ол бу патышалыгың Патышасыдыр*. Ол ердәки хөкүмдарлар ялы херекет этмейәр. Ол өңбашчылыгың гапма-гаршы эсасыны хөдүрлейәр. Иса шәгиртлерине шейле маслахат берйәр: «Араңызда ким улы болмак ислейән болса, бейлекилериң хызматкәри болсун. Араңызда ким илкинжи болмак ислейән болса, хеммәңизиң гулы болсун. Чүнки Ынсан Оглу-да Өзүне хызмат эдилмеги үчин дәл, эйсем хызмат этмек үчин, көплериң угрунда жаныны төлег хөкмүнде бермек үчин гелди».[7] Муны Өз шәгиртлериниң аягыны юванда хем гөркезйәр.[8] Ондан соң ол өз жаныны олар ве бизиң үчин берди. Башга тарапдан, Ол Өзүне ынаныл болжакдыгыны көп нышанлар ве ерине етирен көп пыгамберликлери билен субут этди. Оларың ичинде иң бейиги — Онуң дирелмегидир (Рим. 1:4, Рим. 10:9).

Иса өз ызына эерижилерине гелжеге ынамлылык берди. Ахыръет гүнүнде Ол Өз ызына эеренлере шейле диер: «Эй Атамың гутланлары! Гелиң, дүнйә гурлалы сизиң үчин тайярланан патышалыгы мирас алың».[9]

7 Маркус 10:43–45
8 Яхя 13:4–17
9 Матта 25:34

16. ИСА БЕЙИК МУГАЛЛЫМ (ГУДРАТЛАР)

Бизиң өңден билшимиз ялы Иса йөне пыгамбер дәлдир. Ол пыгамберлерден хас ёкарыдыр. Мудаддес Китап Оны патышаларың Патышасы, реблериң Ребби — дийип жар эдйәр.[1] Онуң ишлери Онуң ыгыярлылыгына ве гүйжүне шаятлык эдйәр. Иса ынанмаян яхудылара шейле дийди: «Мен Атамың ишлерини этмесем, Маңа иман этмәң. Эгер-де ол ишлери эдйән болсам, онда Маңа ынанмасаңыз-да, Атамың Мендедигини ве Мениң Атададыгымы билип, оңа гөз етирер ялы, эдйән ишлериме ынаның».[2]

Исаның гудрат гөркезендигине Гурхан Инҗил билен ылалашяр. Ол көрлериң гөзүни ачды, өлүлери дирелтди. Бизиң Инҗилден билишимиз ялы, гудратлары ве таглыматы билен Иса Өзүниң Худайдан гелмегиниң шейле бир бейик манысының бардыгыны гөркезмекчи боляр. Ол адамларың ислегине җогап эдип гудратлар гөркезйәр, муны Өзүнде гудрат гөркезмәге укыбының бардыгыны йөне бир субут этмек үчин этмейәр. Ол адамларың нәмедир бир улы зада дүшүнмеклерини ислейәр.

БИРИНҖИ ГУДРАТ

Ника тоюнда Иса сувы шераба өврүрди. Бу шерап шейле бир тагамлы болуп, мыхманларың хич бири өң шейле шерабы дадып гөрмәнди.[3] Иса мунуң үсти билен нәмәни гөркезйәр? Ол хөдүрлейән задының (Онуң патышалыгының) шу вагта ченли бар болан затларың хеммесинден говудыгыны гөркезйәр. Биз бу гудратдан Исаның кәмиллигиң Худайыдыгыны билйәрис. Бизиң өз Халасгәримизи танамазымыздан өң ким боландыгымыза гарамаздан, Ол бизи үйтгедер, гайтадан эредип гуяр, хас кәмил адама өврүрер.

1 1. Ылх. 19:11–16
2 Яхя 10:37–38
3 Яхя 2:1–11

ЧАГАНЫҢ ӨМРИ

Бир гүн Исаның янына өрән гайгылы бир адам гелипдир. Ол өлүм яссыгында ятан оглуны Онуң барып сагалтмагыны хайыш эдипдир. Иса оңа: «Гит, оглуң сагалды»[4] дийди. Ол ынанып ызына гитди, ёлда хызматкәрлери өңүнден чыкып оглуның сагаландыгыны айтдылар. Ол оглуның говуланып башлан сагадыны сорап, онуң Исаның «Оглуң сагалды» диен сагадыдыгына дүшүнди. Ол ве онуң бүтин ичериси Иса иман этдилер.

Бу вакалар хакында оканымызда, биз Исаның гиңишлиги хем еңил гечйәндигини билйәрис. Худай бизден хич вагт дашда болмаяр. Иса: «Мен дүнйәниң соңуна ченли сизиң билен боларын»[5] дийййәр. Ол йөне ере «Иса» атландырылан дәлдир, бу «Худай халас эдйәр» диймеклиги аңладяр. Биз Оңа, чәксиз ыгтыярлылыга ээ Болана йүзүмизи өврүмелидирис.

ХОВЗУҢ БАШЫНДАКЫ АДАМ

Бизиң эрамызың биринҗи асырында Иерусалимде Бейтеста ховзы өрән белли болупдыр. Бу ховзуң төверегинде хер гүн сыркавларың бир топары йыгнанярды. Чүнки вагтал-вагтал Реббиң перишдеси шол ховза гирип, сувы чайкаярды, сувуң чайканмагының ызысүре илкинҗи болуп сува гирен хем кеселинден сагалярды.[6]

Бир гүн Иса ховза гелди ве дүшегинде ятан сыркавы гөрди. Бу адам отуз секиз йыл ысмаз болуп ятырды. Иса ондан: «Сагалмак ислейәрмисиң?» дийиип, сорады. Ондан тассыклайҗы җогап аландан соң, Иса оңа: «Тур, дүшегиңи ал-да йөре» дийди. Яңкы адам деррев сагалып, дүшегини алды-да, йөрәп башлады.

Бу хадыса бизе нәме өвредйәр? Биз хатда иң бир эрбет гүнәлилер болсак-да тоба гапысы бизиң үчин ачыкдыр. Иса бизи багышлап ве гутулдырып билер, галан ишлер диңе бизе баглы. Худай хич вагт зорлук билен халас этмейәр. Худая йүрегиңи ачмалы, Онуң бизи үйтгетмеги үчин ёл бермели. Худай хемме зады мыдама элинде саклаяр, йөне Ол хич хачан, биз Исаны өз Халасгәримиз хөкмүнде кабул этмеги ислемесек, дурмушымыза гирмейәр.

4 Яхя 4:46–54
5 Матта 28:20; 1:22–24
6 Яхя 5:1–9

БӘШ МҮҢ АДАМЫ ДОЮРМАК

Бир гүн Иса бәш мүңден-де көпрәк адамы бары-ёгы бәш чөрек ве ики балык билен дойруп гең галдырды. Бу вака шейле болды: онуң төверегине көп адам йыгнанды. Ер чөллүкди, гүн агшама голайлапды. Шәгиртлер адамлары өзлерине иймит сатын алар ялы якын оба гойбермек иследилер. Йөне, Иса олары иймитлендирмеги карар этди. Шәгиртлериң бири бир огландан бәш чөрек ве ики кичи балык тапды. Ол Иса: «йөне, шейле көп мәрекә бу нәме болар?» дийди. Иса җогап бермеди. Ол «адамлары отурдың» дийди. Чөреклери алып, шүкүр эдениниден соң, Ол чөреклери шәгиртлерине пайлады, олар хем адамлара пайладылар. Хачанда хеммелер доянындан соң шәгиртлер он ики себет чөрек дөвүмлерини йыгнадылар.[7]

БУ БИЗЕ НӘМЕ ӨВРЕДЙӘР?

Адамлар өзлери хакында алада этҗек Месихе гарашдылар. Олар өзлериниң зерурлыклары барада алададаландылар. Олар Исаның ызына Оны патыша этмек ниети билен дүшдүлер, йөне Иса олара Өзүниң дүнйә гелмегиниң хакыкы максадының адамлары халас этмекдигини айтды.[8]

Исаның сөзлери боюнча, Худай оларың ата-бабаларына чөлде чөрек берипдир, оларың зерурлыкларына көмек эдипдир, йөне оларың ердәки өмүрлери гысга болды. Исаның гетирен иймити бакыдыр, себәби Исаның Өзи яшайыш чөрегидир. Иса ынаняңлар үчин бу вакада башга сапак хем җемленендир. Яхуды огланының бары-ёгы бирнәче чөреги ве балыгы барды, йөне, Худай оны көпелтмәге укыплы. Бу бизиң Худая багыш эден аз вагтымызы, гүйҗүмизи, пул серишделеримизи Онуң көпелтҗекдигине рухландырмалыдыр — Ол мунуң үстүни етирер. Ол сан Худайдыр.

ИСА СУВУҢ ҮСТҮНДЕН ЙӨРЕЙӘР

Көп адамлары иймитлендиренден соң Иса шәгиртлерине гайык алып бейлеки кенара гечмеги буюрды. Олар уградылар, йөне гүйчли гаршыдаш шемал себәпли өрән хаял йүзйәрдилер. Гараңкы дүшсе-де Иса энтек оларың янына

7 Яхя 6:1–14
8 Яхя 6:22–71

гелмәнди. Үч миле голай йүзенлериңден соң, олар Исаның көлүң йүзүнден йөрәп, гайыга якынлашып гелйәндигини гөрдүлер. Оны гөрүп, шәгиртлер гөзе гөрүнмедир өйдүп, горкуп гыгырышдылар. Эмма Иса олара «Горкмаң, бу Мен» дийди. Петрус Исаның сувуң йүзүнде йөрейәндигини гөрүп, өзүниң хем шейле этмәге ислегини билдирди. Иса оңа — «Гел» дийди. Петрус гайыкдан дүшди ве сувуң үсти билен Иса тарап уграды, йөне, гүйчли ели гөрүп горкды хем-де гарк болмага башлады. Иса деррев элини узадып оны тутды.[9]

БИЗИҢ ҮЧИН САПАК

Иса — тебигатың Хожайыны. Хачанда биз Онуң ызына эермеги карар эденимизде, Ол: «Мениң ызыма дүш» дийййәр. Эгер бу ёлда биз кынчылыклара габат гелсек ве Ондан бизи халас этмегини сорасак, Ол көмеге гелйәр, Ол ели ювашадып, Петруса сувуң йүзүнден йөремәге мүмкинчилик берди. Белки бу затларың хәзирки дөвүрде кән актуал дәл болмагы мүмкиндир. Йөне, бу ислендик дурмуш пурсатларында Исаның биз билендигини өвредйәр. Эгер биз Оңа ынансак, Онуң ынамлылыгы ве рахатлыгы мыдама бизе көмеге гелер. Хәзирки вагтда Иса өңкүси ялы адамларың йүрегинде турян тупаны ятыряр, ынанян адама нәхили кынчылык аралашса-да, онуң дурмушында нәхили гайгы болса-да, Иса мыдама рахатлык гетирйәр.

ИСА — ЯШАЙШЫҢ РЕББИ

Иса көрүң гөзүни ачяр, керлериң гулагыны ачяр, өлүлере өмүр берйәр. Лазар эййәм үч гүн бәри өлүди ве җайлананды, йөне Иса онуң мазарының янына барып: «Лазар, дашарык чык» дийип гыгырды. Ол болса, дирелип мазардан чыкды.[10]

Иса шейле гөрнүшдәки ыгтыярлыга эе болуп, өлүлери дирелтди. Онуң: «Дириликде, яшайыш-да Мендирин, Маңа иман эден өлсе-де, яшар»[11] диймеги тәсин дәлдир. Иса дүнйәниң үстүнден казылык этмек үчин ене-де гелер. Ол өз ызына эерҗилере бакы дурмуш вада эдйәр.[12]

9 Яхя 6:16–21; Маркус 6:47–50; Матта 14:22–32
10 Яхя 11:1–45
11 Яхя 11:25
12 Яхя 6:40

НЕТИЖЕ

Исаның таглыматы ве Онуң гудратлары Мукаддес Китапда: «…сизиң Исаның Худайың Оглы Месихдигине иман этмегиңиз ве иман эдип, Онуң ады билен яшайша говушмагыңыз үчин язылды».[13]

13 Яхя 20:31

17. ИСА, БЕЙИК МУГАЛЛЫМ (ЫНАМ ВЕ ИШ)

Иса Өз гуллугына башлан илки вагтларындан дини адамлар үчин ховплы болупдыр, йөне йөнекей адамларың көпүси Онуң ызына эерипдир. Олара рухы мугаллымларының хер хайсы Төвраты өзүче дүшүндирипдир, ве олары гөз үчин ерине етирйән дашкы херекетлери хем-де формаллыклары көп алада гоюпдыр. Иса болса дүйбүнден башга таглымат билен гелди.

САБАТ

Сабат — хепдәниң единҗи гүнүдир; бу гүни яхудылар айратын мукаддес хасапладылар. Бүтин гүнүң аладаларындан соң дынч алмак пикириниң өзи догрудыр, йөне яхудылар онуң хакыкы манысыны үйтгедип, көп гадаганлыклары гириздилер. Иса сабат гүни оңат ишлери ерине етирмеги бес этмегиң герек дәлдигини айдяр. Ол адамлары билгешлейин шенбе гүни сагалдяр. Шейле шенбелериң биринде Ол фарисейлере гөни йүзленйәр: «Сабат гүни хайсысы догры, ягшылык этмекми я яманлык этмек? Җан халас этмекми я өлдүрмек».[1] Ол сыркавы гөни оларың өңүнде сагалдяр. Фарисейлер муңа өрән гахарландылар ве Оны нәхили өлдүрмегиң планыны дүздүлер.[2] Йөне, Иса Өз хошниетли ишлерини этмеги бес этмеди. Бизиң өңки баплардан билшимиз ялы, Бейтеста ховзундакы ысмаз болан адамы хем Ол сабат гүни сагалтды.[3] Мундан соң фарисейлер Исаның җанына каст этмегиң ёлуны гөзләп башладылар.[4]

Иса адамларың ики зады билмегини иследи: биринҗиден, Худай олар барада хепдәниң хемме гүни алада эдйәр; икинҗиден, адамлар Худайдан гелмедик хич бир дини язгылары кабул этмели дәлдирлер. Биз шол гүнлерки

1 Маркус 3:4
2 Маркус 3:6
3 Яхя 5:1–15
4 Яхя 5:16–18

яхудыларың үстүнден адамлар тарапындан ойланылып тапылан дәплере ве язгылара ынанандыклары үчин гүлүп билерис, йөне, бизиң хем эдйән ишлеримизиң хеммеси, Худая яраярмы дийип өз-өзүмизден сорамагымыз герек.

ДОГА ЭТМЕК

Исаның таглыматында дога этмек улы орун эелейәр. Эгер биз диңе адамларың гөзүниң алнында дога эдйән болсак, оларың бизиң худайхонлугымызы гөрмегини ислесек — бу икийүзлүликдир. Худая бейле дога герек дәлдир. Ол: «Дога эдениңде икийүзлилер ялы болма; чүнки олар гөз үчин синагогаларда, көче бурчларында, дуруп дога этмеги халаярлар»[5] дийййәр. Биз Худая рухда,хакыкатда сежде этмелидирис.[6] Эгер бизиң җанымыз ве йүрегимиз Худайың өнүнде догры дәл болса, бизиң хемме догаларымыз бидерекдир. Иса бизиң догаларымызың көп сөзли болмалы дәлдигини айдяр.[7] Яхудыларда догалар барды, олар оны бүтинлей механики суратда гайталамалыдылар. Иса бейле догаларың Худая герек дәлдигини өвредйәр, Худай бизиң догамыз көпсөзли я-да шол бир сөзлери көп гезек гайталанымыз үчин говы эшидер өйтсек, онда ялңышарыс. Ол: «...Менден өврениң»[8] дийййәр.

ДОГА ЭДИЛИШИ

Иса бизе дога этмегиң нусгасыны берди, оңа кәвагт Реббиң догасы[9] хем дийилйәр. «Реббиң догасы» Яхяның Хош Хабарында-да (17:1–26) гетирилендир. Иса Өз шәгиртлериниң бу доганы сөзме-сөз гайталамагы бойнуна дакмаяр. Ол бизе такмынан нәхили дога этмелидигини билмегимиз үчин берлен. Биз дога эденимизде Худайдан бизиң физики ве рухы зерурлыкларымыз үчин Ерде Өз патышалыгыны дикелтмегини сорамалыдырыс. Биз Онуң хөкүмдарлыгыны җар этмелидирис ве гүнәмизи гечмегини сорамалыдырыс.

5 Матта 6:5–6
6 Яхя 4:24
7 Матта 6:7
8 Матта 11:29
9 Матта 6:9–13

«Эй гөклердәки Атамыз!
Адың мукаддес болсун,
Патышалыгың гелсин;
Гөкде болшы ялы, ерде-де Сениң ислегиң амала ашсын.
Гүнделик чөрегимизи бизе шу гүн бер.
Бизе яманлык эдйәнлериң языкларыны гечишимиз ялы,
Сен-де бизиң языкларымызы геч,
Бизи сынага салма, бизи иблисден халас эт!
Чүнки патышалык, гудрат ве шөхрат эбедилик Сениңкидир.
Омын.»

Иса дога эденимизде йүзүмизи Иерусалиме я-да хайсыдыр бир башга тарапа өвүрмелидигимизи өвретмейәр. Ол дога вагтында бедениң херекети барада хич хили өвүт бермейәр. Худайы эсасан хем бизиң йүрегимиз гызыкландыряр. Бизден дога этмәге нәче вагтыңы сарп этмели? дийип, сорамаклары мүмкиндир. Иса дога үчин көп вагтыны сарп эдипдир, ызыгидерли дога эдипдир, шейле-де дурмушының ваҗып вакаларының өңи сырасында дога эдипдир. Ресуллар хем шол гөрнүшде дога эдип, бейлеки месихилере-де мундан гөрелде алмагы маслахат берипдирлер.

Дога этмек өрән ваҗыпдыр. Йөне Мукаддес Китап бизе өз ынанҗымызы хакыкы ишлере өвүрмеги өвредйәр. Худай бизиң өз эдип билйән задымызы бизиң үчин этмейәр. Ол бизиң догаларымызы кабул эдйәр ве бизиң кынчылыклы ерлеримизде көмек эдйәр.

Месихилер Худая дога эденлеринде Исаның ады билен эдйәрлер, себәби Исаның буйругы шейледир. Исаның үсти билен биз Худая якынлашярыс. Исаның өзи шейле дийййәр: «...Атадан нәме дилесеңиз, Мениң адымың хатырасына сизе берер. Шу вагта ченли сиз Мениң адымдан хич зат дилемедиңиз: диләң, аларсыңыз, шатлыгыңыз долуп дашар».[10]

ОРАЗА

Йыгы-йыгыдан: «нәме үчин месихилер ораза тутмаярлар?» дийип, сораярлар. Месихилер ораза тутярлар[11], йөне олар оны Ремезан вагтында этмейәрлер. Иса шейле дийди: «Ораза

10 Яхя 16:23–24
11 Матта 17:21; 1 Кор. 7:5, Ресул. ишл. 13:3

тутаныңызда икийүзлилер ялы йүзүңизи сүллертмәң; чүнки олар адамлара ораза тутяныны гөркезҗек болуп, йүзлерини чытярлар. Сизе догрусыны айдярын, олар өз сылагларыны эййәм аландырлар. Эмма сен ораза тутаныңда адамлара дәл-де, гизлинликдәки Атаңа ораза тутяныңы гөркезер ялы, башыңа яг чал, йүзүңи юв. Гизлинликде эдилени гөрйән Атаң саңа оны ачык гайтарып берер».[12]

Исаның таглыматына гөрә, ораза хем дога ялы, шахсы болуп, ынанян билен Ярадыҗының өзара гатнашыгына тәсир эдйәр. Иса мыдама дашкы йүзе чыкармадан озал, ички дүнйәниң зерурлыгыны беллейәр. Адамың дога этседе, ораза тутса-да багышланмазлыгы мүмкиндир. Инҗилде Корнелиус атлы бир адам ятланыляр. Бу худайхон адам өз душманларының ве достларының арасында говы абрайы барды. Ол канун боюнча догручылды; көп дога эдйәрди, ызыгидерли ораза тутярды. Худай онуң догрулыгыны гөрүп, багышланмагы үчин Реббиң ресулы Петрусы онуң янына иберди. Петрус онуң өйүне гелди ве Месих, Онуң дурмушы, Онуң чекен эҗирлери, хачдакы өлүми хакында гүррүң берди. Ол Исаның дирелиши ве Онуң гелҗекде Казы болуп гайдып гелҗекдигини айтды. Хачанда Корнелиус Иса иман эденде, багышланма алды[13].

> *Ине Мениң ислейән оразам: яланчылык зынҗырларыны ач, боюнтырык багларыны чөз, эзиленлери азатлыга гойбер ве хер бир боюнтырыгы атыр;*
>
> *Өз чөрегиңи ач боланлар билен пайлаш, өйсүзлери өйүңе чагыр, ялаңаҗа гейим гейдир ве хер бир ганыбириңден гачма* (Ишая 58:6–7).

ОНДАН БИРИ

Исаның дөврүнде фарисейлер Худая ислендик гирдеҗиниң ондан бир бөлегини бермеги кын гөрйәрдилер, бу бабатда болгусызлыклара ченли барып етдилер. Олар бирибириниң ве төверегиндәкилериң өңүнде абрай газанмага чалышярдылар, хакыкатда болса хакыкы зерурлыгы әсгермейәрдилер. Иса шейле дийди: «Сак болуң, этҗек

12 Матта 6:16–18
13 Ресул. ишл. 10:1–48

догры ишлериңизи гөз үчин адамларың өңүнде этмәң, ёгса гөкдәки Атаңыздан алҗак сылагыңыз болмаз. Шонуң үчин садака берениңизде икийүзли адамларың ил арасында тарыпланҗак болуп, ыбадатханаларда, көчелерде эдиши ялы, өңүнде сурнай чалдырма. Сизе догрусыны айдярын, олар өз сылагларыны эййәм аландырлар. Садакаң гизлин болар ялы, берениңде саг элиң нәме эдйәнини сол элиң билмесин; гизлинликде эдилени гөрйән Атаң саңа оны ачып гайтарып берер»[14].

Адамлардан хич бир сылага гарашмаздан көмеге бармага тайяр болмалыдыгыны гөркезмек үчин Иса рехимли самариялы хакындакы тарыхы гүррүң берйәр. Бу тарых — өз якыныңдакылара болан хакыкы сөйгиниң мысалыдыр.

РЕХИМЛИ САМАРИЯЛЫ

«...Бир адам Иерусалимден Эриха барярка, гаракчыларың элине дүшйәр. Олар онуң эшиклерини эгнинден сыпырып алярлар-да, оны енҗип чалаҗан ташлап гидйәрлер.

Төтәнликде бир руханы шол ёлдан барярка, ол адамы гөренде ёлуң ол тарапы билен гечип гидйәр. Онсоң бир левили-де шол ере гелип, оны гөренде ёлуң ол тарапы билен гечип гидйәр. Йөне шол ёлдан гечип барян бир самариялы онуң үстүнден гелйәр, оны гөрүп йүреги аваяр. Онуң янына барып, яраларына зейтун ягы билен шерап гуюп сараяр. Онсоң ол адамы өз эшегине мүндүрип, бир мыхманхана гетирип, оңа гарашык эдйәр. Шол гүнүң эртеси ики динар чыкарып мыхманханача берип: «Муңа гарашык эт, артыкмач нәме харҗың чыкса, өврүлип гелйәркәм берерин» диййәр.

Сениң пикириңче, бу үч адамың хайсысы гаракчыларың элине дүшен адамың гоңшусы боляр? Канунчы җогап берди: «Оңа рехим эден адам». Иса хем оңа: «Бар, сен-де шонуң ялы эт» дийди (Лука 10:30–37).

Хәзир җемгыетиң дүрли гатлакларының ве этники топарларың адамларының арасындакы хошниетли гатнашыкларың зерурлыгы барада көп гүррүң эдилйәр. Көп йыл мундан өң Иса шейле принципи өңе сүрди: «... гоңшыңы өзүң ялы сөй».[15] Сениң якының диңе бир сен

14 Матта 6:1–4
15 Лука 10:27

билен гоңшучылыкда яшаян адамлар дәлдир. Сениң автобусда я-да отлуда аз вагтлык душушян нәтанышларың хем гоңшуларыңдыр. Шейле йүрекден чыкан сөйги Исаның дурмушында хас айдың гөрүнйәр.[16] Гелиң, Онуң ызына сөйги ве хакыкат билен эерелиң.

16 2 Кор. 8:9

18. ИСА, БЕЙИК ГУРБАН

Мусулманларың хер йылда беллейән Айдал — Адха байрамчылыгы болды. Мен Ахмедиң янында дуруп, онуң какасының гурбан эдилйән гузының дамагыны чалышыны сынлаярдым. Мени мусулманларың хер йылда шейле көп малы гурбан эдиши тәсин галдырды. Бу мундан көп йыл өң, мениң гурбан этмегиң манысына аз дүшүнйән вагтым болупды. Өрән тиз вагтдан, мен бейлекилер ялы мунуң Худайың Ыбрайыма оглуны гурбан этмегини буюрмагы билен барлап гөрмегиниң хатырасына эдилйәндигини билдим. Ыбрайым боюн боляр, йөне соңкы пурсатда Худай Ыбрайымың оглуны гоюн билен чалышяр.

АДАМ ВЕ ХОВ ЭНЕ

Мукаддес Китап гурбан этмегиң Ыбрайымдан өң башландыгыны айдяр. Худай Адамы ярадандан соң, оңа говулыга ве эрбетлиге акыл етирмек агаҗының мивесинден иймеги гадаган эдйәр, муңа гулак асмаса өлҗекдигини айдяр.[1] Адам ве Хов эне муны диңлемейәрлер. Олар ялаңачлыкларыны гөрйәрлер, утанярлар ве өз ялаңачлыкларыны япраклар билен гизлемәге сынанышярлар.[2] Бу тарых Гурханда ятланыляр.[3]

КАБЫЛ ВЕ ХАБЫЛ

Адамың ве Ховуң биринҗи огуллары Кабыл ве Хабылды.[4] Олара Худая гурбан этмелидиги барада өвредилди, дийлип, Мукаддес Китапда айдыляр. Хабылың гурбаны Худай тарапындан кабул эдилйәр, Кабылыңкы болса, кабул эдилмейәр. Кабылың гурбанының кабул эдилмәндигини Гурхан тассыклаяр.[5] Биз бу тарыхы Мукаддес Китабың текстинден окамак билен, Адамың машгаласының Худая нәхили якынлашмалыдыгыны билендигини гөрйәрис.

1 Башлангыч 2:17
2 Башлангыч 3:7–8
3 Гурхан 20:115–123
4 Башлангыч 4:1–16
5 Гурхан 5:27–32

Мунуң үчин гурбан этмек герекди. Соңрак, Худай бизиң гүнәлеримиз үчин өлүме мынасыпдыгымызы ачды, шонуң үчинем гүнәниң өвезини долуп билҗек гурбан, төлег (фидья) герекди.

ЫБРАЙЫМ ВЕ ОНУҢ ОГЛЫ

Ыбрайым ве онуң оглунык мысалында шейле өвезини долма гөркезилендир. Худай Ыбрайыма өз оглуны гурбан этмеги буюряр. Ыбрайым Худая боюн боляр. Хачанда ол оглуны өлдүрмекчи болуп, пычагыны саланда, Худай оны саклаяр ве Ыбрайыма оглунык ерине өлдүрмек үчин гоюн берйәр.[6]

ПАСХА ГУЗУСЫ

Ене бир ажайып мысал — пасха гузусыдыр. Ысрайыллылар Мүсүрде көп җебир чекдилер Мүсүриң хөкүмдары фараон олара өз Худайларына ынанмага эркинлик бермейәрди. Шонда Худай ысрайыллылары Мүсүрден чыкармак үчин Мусаны иберйәр. Худай Мүсүриң үстүнден көп кынчылыклары индерйәр. Ол ахырсоңы бу ердәкилериң илкинҗи чагаларыны өлдүрҗекдигини айдяр. Ысрайыллыларык илкинҗи чагаларыны Худай өлдүрмән саклаяр. Муса хер бир ысрайыл машгаласынык гузы өлдүрмегини ве онуң ганыны гапынык сөесине чалмагы буюряр. Худайык перишдеси гузынык ганы чалынан гапылардан совулып гечйәр ве бейле өйлериң илкинҗи чагалары өлмейәр. Худай Өз вадасыны ерине етирйәр — Ысрайыллыларык биринҗи чагалары халас боляр.[7]

МУСАНЫҢ КАНУНЫ

Мусанык Левилер китабындакы канунында Худай адамзада Өзүне якынлашмагык еке-тәк ёлуны — гурбанык үсти билендигини ачды.[8] Соңрак Худай (ресул Павлусык үсти билен) шейле дийди: «...Ган дөкүлмән, багышланма болмаз».[9] Муса ысрайыллылара нәхили гурбан этмелидигини дүшүндирди. Гүнәли адам сагдын малы ыбадатхананык гапысына гетирйәр. Ол ерде ол эллерини малык келлесине

---

6 Башлангыч 22:1–18; Гурхан 37:102–109

7 Чыкыш 12

8 Левит 17:1–12

9 Еврейлер 9:22

гойяр, өз гүнәсини оңа символики гечирйәр, ондан соң ол малы өлдүрйәр. Руханы малың ганыны алтарың аягына чыршаяр, галаны садака еринде якыляр. Худай малың өлүмини гүнәлиниң өлүми хөкмүнде кабул эдйәр.[10]

СОРАГ

Нәхили болуп адамың ерине мал өлүп билйәр? Адам гымматлы, ислендик малдан көп эссе агдык ахырын!? Мал адамың гүнәсини өз үстүне алмаяр, бу йөне бир символ болуп, соңра болмалы задың гөркезиҗисидир. Худай хемме гүнәлериң ерине еке-тәк хакыкы гурбан эдилйәнчә, муны этмәге ругсат берди. Бу гурбан ерде хачандыр бир вагт яшан я-да соңра яшаҗак адамларың гүнәси үчин берилди.

БЕЙИК ГУРБАН

Мусадан соң Худайың көп пыгамберлери бейик гурбан хакында пыгамберлик этдилер. Оларың бири Ишая болупды. Ол бирнәче йүз йыл геченсоң, Иса Месих тарапындан Худайың халас этмек планының амала ашырылмагының ерине етирилмегини аҗайып пыгамберлик эдип айтды (Ишая 52:13–15; 53:1–12).

ЯХЯ ЧОКУНДЫРҖЫНЫҢ ШАЯТЛЫГЫ

Худай Яхя Чокундырҗыны пыгамберлериң соңкусы эдип иберди. Ол мусулманларың арасында Хезрети Яхя ады билен беллидир. Яхя Исаның гелҗегини өңүнден хабар бермәге гелипди. Ол Иордан дерясының кенарында адамлары тоба этмәге чагырды. Яхя: «Ине, Шу дүнйәниң гүнәсини Өз үстүне алан Худайың гузусыдыр; Мениң ызымдан бир адам гелер, Ол менден үстүндир, чүнки Ол менден овал барды дийип айданым, ине, Шудур» дийип, гыгырды.[11]

ИСАНЫҢ ШАЯТЛЫГЫ

Исаның Өзи Өзүниң көплериң угрунда җаныны төлег хөкмүнде бермек үчин гелендигини айтды[12], ве Оңа ынананларың хич бири хеләк болман эбеди яшайша

10 Левит 4
11 Яхя 1:29–30
12 Матта 20:28

говшар.[13] Хача баранда Ол бу иши ерине етирди. Ол хачда «Хеммеси берҗай болды!» дийип гыгырып адамзада Худайың максадына етендигини айтмак иследи.[14] Ыбрайыма эдилен вада ахырсоңы ерине етди. Иса бир гүн шейле дийди: «Сизиң атаңыз Ыбрайым Мениң гүнлерими гөрҗекдигине шатды; ол гөрди ве шатланды».[15] Гурхан Худайың Ыбрайымы бейик гурбан билен халас эдендигини айдяр.[16] Исаның гетирен гурбаныңдан бейик гурбан болуп билерми?

Бу Худайың ёлы ве бу еке-тәк ёлдур. Биз Исаның үчүнҗи гүн өлүмден дирелип, Оңа ынаняларың Худайың эбедилик яшайшындан леззет алҗакдыгыны гөркезенини гөрдүк. Өзүниң дирелмегинден соң Иса шейле дийди: «Мен хакда Мусаның Канунында, пыгамберлериң язгыларында, Зебурда языланларың бары берҗай болмалыдыр дийип, энтек сизиң яныңыздакам айдан сөзлерим шулардыр. Шейле язылгыдыр: Месих гөрги гөрүп, үчүнҗи гүн өлүмден дирелҗекдир. Иерусалимден башлап, бүтин миллетлер гүнәлериң багышланмагы үчин, Онуң адындан тоба чагырылҗакдыр».[17]

ХУДАЙ БИЗИҢ БИЛЕН

Гадырлы достлар, Худай Адамы ве Хов энәни йигренендиги үчин дәл, гулак асмандыгы үчин ковды. Олар гүнә этдилер. Йөне, олары Өзүниң янына гайтарып гетирмек үчин, Худай олары ве бүтин адамзады халас этмек карарына гелди. Хачанда, Иса хакындакы Хош Хабар Ишая пыгамбере хабар берленде ол шейле дийди: «...ве Онуң адына Эммануел дакарлар»[18], бу «Худай бизиң билен»[19] диймекликдир. Иса ерде 30–35 йыл яшады, йөне Өзүниң асмана гөтерилмезиниң өң янында шейле дийди: «Мен дүнйәниң соңуна ченли сизиң билен боларын».[20] Ким бизе хич кимиң берип билмедик ынамыны берип билен Халасгәрден йүз өвүрер? Гелиң, Онуң таглыматына эерелиң.

13 Яхя 3:14–16
14 Яхя 19:30
15 Яхя 8:56
16 Гурхан 37:102–109
17 Лука 24:44, 46, 47
18 Ишая 7:14
19 Матта 1:23
20 Матта 28:20

19. ИСАНЫŒ ИКИНҖИ ГЕЗЕК ГЕЛМЕГИ

Ысламда-да, месихиликде-де Исаның ерде яшандыгы ве дирилигине асмана гөтерилендиги, ахырзаманда дүнйә доланҗакдыгы тассыкланыляр.

ИСАНЫҢ ЫСЛАМ БОЮНЧА ГАЙДЫП ГЕЛМЕГИ

Йөргүнли мусулман таглыматының тассыкламагына гөрә, Иса өврүлип геленде адамзады ыслама гетирмели, антихристи еңмели, өйленмели ве чагалары болмалы, ондан соң арадан чыкып Мухаммедиң янында Мединеде җайланмалы.[1]

Бу доктрина эсасландырыланда мусулманлар Гурханың шу аятына салгыланярлар: «Шүбхесиз ол (Иса) кыяматың (хачан болҗагының) аламатыдыр. Оңа хич шүбхе этмәң ве Маңа уюң, чүнки бу догры ёлдур» (А. Юзуф Али, Сүре 43:61).

Мусулман алымларының көпүси бу аяты Исаның икинҗи гезек гелмеги хакындакы пыгамберлик хасаплаярлар. Бу вака «Нузул-и-Иса» я-да «Нузул-и-Месих», ве Исаның «касамы» хөкмүнде беллидир.

Мусулман доктриналарының бири: «Абу Хурайраның шаятлык этмегине гөрә, Алланың векили (онуң өмри болсун) айдяр: Мениң җанымы эллеринде саклаяның адындан Меръемиң оглы (онуң өмри узак болсун) тиз вагтдан адалатлы Казы хөкмүнде сизе гелер. Ол хачлары дөвер, доңузлары ёк эдер ве салгытлары ятырар, байлыклары шейле бир көпелдер, ол өзүниң хәзирки бахасыны йитирер».[2] Ысламың Исаның икинҗи гезек гелмеги бабатда шейле пикири бар. Ол бу вака болан месихи гарайышлардан өрән тапавутланяр.

---

1 Вали ад-Дин, *Мишхат Аль-Масабих* Wali ad Din, *Mishkat Al Masabih*, tr. James Robson, (Lahor, 1980) Vol II. pp. 1159–1160.

2 *Сахих Муслим*, *Sahih Muslim*, Vol 1, p. 92

ИСАНЫҢ МУКАДДЕС КИТАП БОЮНЧА ИКИНҖИ ГЕЗЕК ГЕЛМЕГИ

Исаның гайдып гелмеги Мукаддес Китабың важып темаларының биридир. Йөне, Онуң адаты адамлар ялы яшаҗакдыгы, арадан чыкҗакдыгы ве җайланҗакдыгы барада ол ерде ятланылмаяр. Исаның икинҗи гезек асмандан инмеги хакында гүррүң эдиленде, месихилер Исаның биринҗи гезек хем асмандан инендигине гүррүңсиз ынанярлар. Бу ики гарайыш месихилериң дүшүнҗеси боюнча бөлүнмездир. Иса Өзүниң асмандан инендигини ве ене-де инҗекдигини бирнәче гезек айтды.[3] Йөне икинҗи гелиш биринҗиден тапавутланар: Еңиҗи — Патыша Бейик Казы хөкмүнде гелер. Исаның гөге галмагындан соң ики перишде оны гөрен шәгиртлере: Онуң гөге гидишини гөрүшлери ялы-да ызына гелҗекдигини айтды.[4] Иса Өзүниң икинҗи гезек гелмегиниң хас белли вака болҗакдыгыны тассыклаяр; йылдырым нәхили гүндогардан туруп гүнбатарда хем гөрүнйән болса, Онуң гелши хем шейле болар.[5] Ол бизе ялан пыгамберлериң ве ялан Месихлериң пейда болуп «Мен Халасгәр» дийҗекдиклерини дуйдуряр. Йөне, Онуң гелҗегини хер ким билйәр ве хер ким мунуң шаяды болар.

ОЛ ГАЙДЫП ГЕЛЕНИНДЕН СОҢ НӘМЕ БОЛАР

Иса Өз перишделерини ёллар. Олар-да Онуң сайланларыны дөрт тарапдан, гөгүң бир уҗундан бейлеки уҗуна ченли йыгнарлар.[6] Ондан соңра хемме өлүлериң дирелмеги болар. Исаның айдышы ялы: «... чүнки габырдакыларың хеммесиниң Онуң сесини эшитҗек вагтлары гелер. Ягшылык эденлер яшамак үчин дирелер ве шер иш эденлер хөкүм үчин дирелер».[7]

Диймек, Иса Өзүниң гайдып гелмегиниң эсасы вака болҗакдыгыны өвредйәр. Ол өлүлериң ве дирилериң гүнәлерини дерңәр, ким Оны сөен болса, диңлән болса, эбедилик яшайыш билен сылаглар, галанлары болса, хемишелик гараңкылыга ковар.

---

3 Яхя 3:13; 8:23; 14:23; 16:28; Матта 25:31–32; 26:64
4 Ресул. ишл. 1:10–11
5 Матта 24:27; Ылхам 1:7
6 Матта 24:31
7 Яхя 5:28–29

Месихилер өзлериниң Ол гүн эбедилик яшайыш үчин дирелҗеклигине ынанярлар. Олар муңа говы ишлери эдендиклери үчин дәл-де, Иса ынамлары боланы үчин мынасып боларлар. Шол гүн «догры адамлар Гүн кимин парлар»[8] дийип, Иса айдяр.

Эгер шол бейик гүн Худай бизиң хемме ишлеримизи аграмлап гөрсе, бизиң хеммәмиз гүнәли дийлип хасапланардык. Биз говы ишлери нәче көп эден хем болсак, олар бизиң билен Худайың арасындакы учуды айрып билм езди. Йөне, буларың бары эййәм Иса тарапындан бизиң үчин эдилендир. Месихиң гурбан үчин төлегдигине ынанян адам говы ишлери җеннетден ер алмак үчин этмейәр. Ол олары Исаны сөййәндиги үчин эдйәр. Иса шейле дийди: «Мени сөййән болсаңыз, буйрукларымы берҗай эдиң... Мениң сизе эдишим ялы эдерсиңиз дийип, Мен сизе гөрелде гөркездим».[9] Биз Худая бейик совгады үчин, халас эдени үчин миннетдарлык билдирйәрис, ким Худайың Патышалыгына шу дурмушда гирмесе, эбедилик хөкүмде яшар — дийип Иса гайта-гайта ныгтаяр.[10]

ВАГТ ФАКТОРЫ

Иса Өзүниң адамларың гарашмаян вагты гелҗекдигини айтды. Өз гелшини Ол гиҗеки огры билен деңешдирйәр. «...Өй эеси огрының хайсы сагатда гелҗегини билседи, оя боларды, өйүни ярдырмазды. Мунуң үчин, сиз хем тайяр болуң; чүнки Ынсан Оглы сизиң осламаян сагадыңызда гелер».[11] Иса шейле-де өз гелшиниң Нухуң гүнлериндәки тупан ялы болҗакдыгыны айдяр. Адамлар Нухуң гәмә мүнен гүнүне ченли, тупандан өңки гүнлерде ийип, ичип, өйленип, әре чыкярдылар, өзлериниң гүнделик ишлерини ерине етирйәрдилер.[12] Нух гәмә гиренден соң болса сув басма башлады.

Эййәм ики мүң йыл гечди, Иса болса энтек хем геленок диймеклери мүмкиндир. Реб Өз ярадан ларыны сөййәр, Ол бизиң үчин сабыр эдйәр, чүнки Ол хич ким хеләк болман,

8 Матта 13:43
9 Яхя 13:15; 14:15
10 Яхя 3:18, 36
11 Матта 24:43–44
12 Матта 24:37–39

хеммелериӊ тоба гелмегини ислейәр — дийип Инҗил өвредйәр.[13] Йөне биз Худайыӊ Өз вадасында дурҗагына ынаныp билерис. Хачанда Ол бу ере гайдып геленде Онуӊ Өз беллән гүни гелер. Хер бир яшаян гүнүмиз бизи Оӊа якынлашдыряр. Хакыкатда вагт өрән тиз гечйәр. Эртир эййәм гич болмагы мүмкиндир.

Диӊе Иса өлүми еӊди. Диӊе Ол гөклериӊ шөхратына ээ болуп, ердәки өли ве дири адамларыӊ хеммесинден ёкары галды. Ол Өз гөклердәки шөхраты билен гайдып гелер. Ол Өзүни сөййәнлери хатда, өлйәнчә Оӊа иман эденлери эбедилик дурмуш билен сылаглар. Оларыӊ хеммеси Онуӊ өӊүнде дыза чөкерлер ве Онуӊ рехими билен халас боларлар.

ИСАНЫӉ ГАЙДЫП ГЕЛМЕГИНИӉ МАКСАДЫ

Өлүлериӊ дирелмеги

«Муӊа геӊ галмаӊ, чүнки габырдакыларыӊ хеммесиниӊ Онуӊ сесини эшитҗек вагтлары гелер. Ягшылык эденлер яшамак үчин дирелер ве шер иш эденлер хөкүм үчин дирелер».[14]

Хемме адамларыӊ үстүнден хөкүм

«...Худайсызлык билен эден бүтин худайсыз ишлери зерарлы, худайсыз гүнәкәрлериӊ Оӊа айдан әхли пайыш сөзлери зерарлы, хеммелериӊ үстүнден хөкүм чыкартмага, бүтин худайсызлары хөкүм этмәге Реб, ине, мүӊлерче мукаддеси билен гелди».[15]

Догруларыӊ догры дәллерден айрылышы

«Ынсан Оглы Өз шөхраты ичинде перишделер билен гелип, шөхратлы тагтында отурар. Бүтин миллетлер Онуӊ өӊүне йыгнанар, чопаныӊ гоюнлары гечилерден сайлайшы ялы, Ол хем олары бири-бириден сайлар. Гоюнлары сагында, гечилери хем солунда гояр. Онсоӊ Патыша сагындакылара диер: „Эй Атамыӊ гутланлары! Гелиӊ, дүнйә гурлары сизиӊ үчин тайярланан патышалыгы мирас алыӊ...“ Онсоӊ солундакылара диер: „Эй лагнатлылар,

13 2 Пет. 3:9
14 Яхя 5:28–29
15 Яхуда 14–15

Мениң янымдан айрылың, иблис билен онуң перишделерине тайярланан эбеди ода гидиң“».[16]

Патышалыгың Ата табшырылышы

«Чүнки өлүмиң ынсан аркалы гелши ялы, өлүлериң дирелиши-де ынсан аркалы гелди. Чүнки Адам ата баглы болуп, хеммәниң өлши ялы, Месихе баглы болуп хем хеммелер яшайша етер. Йөне хер кес өз нобатына гөрә: илкинҗи миве болан Месих, Ол геленсоң хем Месихиңкилер. Соңра Ол хер хили баштутанлыгы, хер хили хәкимиети хем гудраты ёк эдип, Патышалыгы Ата Худая табшыранда, ахырзаман болар. Чүнки Ол душманларыны аяк астына салянча хөкүм сүрмелидир. Ёгалдылҗак соңкы душман болса, өлүмдир… Эмма әхли зат Оңа табын боланда, Оглуң Өзи хем, Худай хем әхли затда хөкүм сүрер ялы, Оңа әхли зады табын этдирене табын болар».[17]

---

16 Матта 25:31–34, 41
17 1 Кор. 15:21–26, 28

20. МЕСИХ БИЗИŒ ДУРМУШЫМЫЗ

Месих догулянча көп пыгамберлер ве мукаддеслер Онуң ёлуны тайярлапдырлар. Мукаддес Китап бу хакында шейле дийййәр: «Худай гадым заманларда пыгамберлер аркалы энчеме гезек дүрли ёллар билен аталарымыз билен геплешипдир. Ол соңкы вагтларда хем бар задың мирасчысы эдип белләни ве Ол аркалы әлеми ярадан Оглунда бизиң билен геплешди».[1]

Иса «…Мениң яныма гелиң, Мен сизе дынчлык берейин»[2] дийййәр. Мукаддес Язгыларың башга еринде бизиң өң гөрүшимиз ялы: «Мен ёл, хакыкат ве яшайышдырын; Менсиз хич ким Ата барып билмез»[3] дийййәр. Өрән көп адамлар бу аяда җемленен сөзлериң хакыкатына дүшүндилер: Иса хакыкатданам Худая тарап еке-тәк ёлдур, диңе Онуң билен эбеди яшайыш тапмак мүмкиндир. Биз Онсуз Худайдан айрылан, эбеди гараңкылыкда умыдыны йитирен болуп галярыс.

Бир гүн Иса яхудылара шейле дийди: «Сиз Мукаддес Язгылары агтарышдырярсыңыз, чүнки эбеди яшайыш шолардадыр өйдйәрсиңиз. Олар болса Мен хакда гүвәлик эдйәрлер».[4] Йөне, окамак ве билимли болмак етерлик дәлдир. Олары такык ишлере өврүрмек мөхүмдир.

МЕН НӘМЕ ЭТМЕЛИ?

Мен Иса ынанярын. Мен Онуң адамзадың Халасгәридигине ынанярын. Онуң ызына эермек ве Худайың Патышалыгына гирмек үчин мен нәме этмели?

Бир гүн фарисейлерден бири Иса шейле дийди: «Ребби, биз Сениң Худайдан гелен бир мугаллымдыгыңы билйәрис, чүнки Худай Өзи билен болмаса, хич ким Сениң гөркезен

---

1 Евр. 1:1–2
2 Матта 11:28
3 Яхя 14:6
4 Яхя 5:39

аламатларыңы гөркезип билмез».[5] Иса оңа җогап берип дийди: гайтадан догулмадык адам Худайың Патышалыгыны гөрүп билмез.[6] Өз дүшүндиришиниң үстүне шулары-да гошды: «...сувдан ве рухдан догулмадык адам Худайың Патышалыгына гирип билмез».[7] Өзүниң гөге алынмазының өң янында Иса шәгиртлерине бейик табшырык берди: «... Бүтин дүнйә айланың-да Хош Хабары хемме адамлара вагыз эдиң. Ким иман эдип чокундырылса, халас болар; йөне иман этмедиге хөкүм эдилер».[8]

Бу анык табшырык Иса гөге алнандан соң Пентикост гүнүнде Петрусың яхудылара нәме максат билен вагыз эдендигини дүшүндирйәр. Ол олара Исаның гелмегиниң, хача чүйленмегиниң ве өлүмден дирелмегиниң Мукаддес Язгыларда өңүнден айдыландыгыны айтды. Көплер бу хабары кабул этдилер ве өз Халасгәрлери хөкмүнде Исаның ызына эермеги иследилер. Олар ресуллардан нәме этмелидиклерини сорадылар. Петрус җогап берди: «...Тоба эдиң, гүнәлериңизиң өтүлмеги үчин әхлиңиз Иса Месихиң адына чокундырылың; ине шейдип, Мукаддес Рух сылагыны аларсыңыз».[9] Инҗилде айдылышына гөрә, шол гүн үч мүңе голай адам онуң сөзлерини кабул эдипдир ве чокундырылыпдыр.

Петрусың сөзлерине дүшүнмек үчин ики сорага җогап бермек зерурдыр:

1. Мукаддес Рух ким?
2. Чокундырылмак нәме?

МУКАДДЕС РУХ КИМ?

Биз Мукаддес Рух хакында Мукаддес Китабың хемме еринде, биринҗи бапдан Ылхамың иң соңкы бабына ченли ятланылып гечилйәндигине душярыс.[10] Бу бизе Худайың Рухуның хемме ерде бардыгыны гөркезйәр. Мукаддес Китапда Ол дүрли атлар билен атландырыляр:

---

5 Яхя 3:2
6 Яхя 3:3
7 Яхя 3:5
8 Маркус 16:15–16
9 Рес. ишл. 2:14–42
10 Башл. 1:2; Ылх. 22:17

Худайың Рухы	(Башл. 1:2; Эф. 4:30)
Мукаддес Рух	(Рес. ишл. 1:5, 8; 2:1–4)
Гөвүнлик Берижи	(Яхя 14:16)
Хакыкат Рухы	(Яхя 14:17; 15:26)
Диреленин Рухы	(Рим. 8:11)
Онуң Оглуның Рухы	(Гал. 4:6)
Мукаддеслик Рухы	(Рим. 1:4)
Акылдарлык Рухы	(Эф. 1:17)

МУКАДДЕС РУХУҢ ИНМЕГИ

Инжилде айдылышына гөрә, Мукаддес Рух Өз ишини хемме ерде дөреден болса-да Ол көне әхтиң дөврүнде, оларың хайсыдыр бир айратын иши эдип билмеклери үчин, айратын гөрнүшде кәбир адама гөрнүпдир. Шу мысаллары окаң; Чыкыш 31:3; 1-нжи Патышалар 10:6; Йыл Язгыларың 1-нжи кит. 28:12; Ишая 42:1; Эзекил. 11:5.

Биз Тәзе Әхтде Исаның Мукаддес Рухуң инжекдиги ве хер бир ынанянда яшажакдыгы барадакы вадасына душ гелйәрис. Бу Пентикост гүнүнде башлады. Шонда Мукаддес Рух Исаның шәгиртлерини дүйпли үйтгетди. Рухуң ерине етирижилери болуп, олар өз Халасгәрлери хакында батыргай вагыз эдип ве өвредип билдилер.

МУКАДДЕС РУХУҢ ХӘЗИРКИ ИШЛЕРИ

Мукаддес Китабың сөзлерине гөрә Мукаддес Рух адамлары өз гүнәлеринден халас эдйәр.[11] Мукаддес Рух бизе Худая ве якынымыздакылара гуллук эдер ялы гүйч ве пәхим берйәр. Биз Мукаддес Руха нәче көп эерсек ве онуң гөзегчилиги астында болсак, шонча-да дурмушымыз Месихиң дурмушына меңзәр. Себәби Мукаддес Рух бизде «сөйги, шатлык, парахатлык, сабыр, мәхрибанлык, ягшылык, садыклык, юмшаклык, небсиңе буюрмаклык»[12] дөредер. Бизиң өзүмиз бу сыпатлары уланып, дурмушда яшап билмерис. Йөне, Худайың Мукаддес Рухы бизиң дурмушымызы шу идеала меңзедип билер.

11 Яхя 16:8–11
12 Гал. 5:22–23

ЧОКУНДЫРЫЛМАК НӘМЕ?

Язгыларда пейдаланылан «чокундырылмак» сөзи грекче «чүмдүрмек, батырмак» дийилдигидир. Адамлары биринҗи гезек чокундыран (Тәзе Әхтде айдылышы ялы) Яхя Чокундырыҗыдыр. Биз чокундырылмада гүнәмизден сапламак үчин Худайы чагырярыс.[13]

ФИЛИПУС ВЕ ХЕБЕШ

Кимдир бири хакыкаты гөзлесе Иса барадакы хош хабары кабул эдип, өзүни Иса багыш этмек ислесе, ол чокундырыляр. Бир гүн перишде Исаның шәгиртлериниң бири Филипусы ёла гетирди, Ол болса ёлда хебеше душды. Филипус оңа Ишая пыгамбериң китабыны окап, Исаның Хош Хабарыны вагыз этди. Хебеш Иса ынанды ве чокундырылмагыны сорады. Филипус оны шол вагт чокундырды.[14]

ЧОКУНДЫРЫЛМА НӘМӘНИ АҢЛАДЯР?

Чокундырылма (чүмдүрилме) Иса билен өлмегиң ве җайланмагың, соң Исаныңка меңзешликде, Онуң дирелиши ялы дирелемегиң, Месих билен тәзе дурмуша гайтадан догулмагың символыдыр. Инҗилде айдылышы ялы: «... Месих Иса чокундырыланларымызың барының Онуң өлүмине чокундырыландыгыны билмейәрмисиңиз? Атаның шөхраты аркалы Месихиң өлүмден дирелиши кимин, биз хем тәзеленен яшайышда гезер ялы, чокунма аркалы Онуң билен биле өлүме гөмлендирис». Биз гүнә үчин өлүдирис. Бизиң өңки гүнәлеримиз гечилди, шонуң үчин дурмушымызда гүнәниң агалык сүрмегине ёл бермейәрис.[15]

МЕСИХДӘКИ ДУРМУШ

Иса шейле дийди: «Сизиң ышыгыңыз адамларың өңүнде шейле бир парласын велин, олар говы ишлериңизи гөрүп, гөкдәки Атаңызы шөхратландырсынлар»[16] Месихе ынанян Онуң сөйгүсини, шатлыгыны ве парахатлыгыны шөхратландырмалыдыр. Көп адама сизиң дурмушыңызы Месихе багышламагыңызың ве Онуң ызына эермеги

13 Яхя 3:23; Рес. ишл. 22:16; 1 Пет. 3:21
14 Рес. ишл. 8:26–40
15 Рим. 6:3–4, 11
16 Матта 5:16

максат эдинмегиңизиң ярамазлыгы мүмкиндир. Иса муңа дүшүнйәрди ве бизе Өз ызына эермегиң аңсат дәлдигини дуйдурыпды. Ол шол бир вагтда бизиң йүрегимизе парахатлык вада берйәрди. Ол шейле дийди: «Бедени өлдүрип, җаны өлдүрип билмейәнлерден горкман, эйсем довзахда хем тени, хем җаны ёк этмәге гудраты бар болан Худайдан горкуң. Ики серче бир көпүге сатылмаярмы? Муңа гарамаздан, Атаңыздан ругсатсыз оларың бири-де ере гачян дәлдир. Сизиң башыңызың сачлары хем бүтинлей саналгыдыр. Мунуң үчин горкмаң, сиз көп серчелерден гымматлысыңыз. Ким мени ынсанларың өңүнде ыкрар этсе, Мен-де оны гөклердәки Атамың өңүнде ыкрар эдерин».[17]

ТӘЗЕ ДУРМУШ

Месихи адам Худайы горкудан дәл-де, сөйгүден диңлейәр. Месихи Месихсиз яшап билмез. Иса шейле диййәр: «Сиз Менде галың, Менде сизде галайын. Шаханың үзүм агаҗында галмаса, өз-өзүнден миве берип билмейши ялы, сиз-де Менде галмасаңыз, миве берип билмерсиңиз. Мен үзүм агаҗы, сиз шахаларысыңыз; Менде галян ве Мениң галяным көп миве берер; Менден үзңе хич зат эдип билмерсиңиз».[18]

Бизиң өзүмиз шейтаны ве онуң хызматкәрлерини еңип билмерис. Муңа диңе Исаның гүйҗи етйәр, шоңа гөрә-де Ол эййәм шейтаны хемишелик еңди. Шейтан мыдама Месихе ынаняңлара зыян бермәге сынанышяр ве оларың ынанҗыны икирҗиңлендирйәр. Ол хемише месихилигиң душманларыны Исаның ызына эерҗилери Оңа болан ынамларындан дәндермәге сынанышдыряр. Шейле ягдайларда хакыкы иман эденлер Исаны диңлемеклерини довам этдирйәрлер. Ол бизе душманларымыз хакында дуйдуряр, шол бир вагтда Өзүниң гудратыны ятладяр. «Бу затлары сизе алданып, ёлдан чыкмазлыгыңыз үчин айтдым. Сизи синагогалардан коварлар; хава, сизи өлдүрен хер кесиң шунуң билен Худая хызмат эдйәндир өйтҗек вагты гелер. Бу затлары эдерлер, себәби олар не Атаны, не-де Мени танаярлар.»[19]

17 Матта 10:28–32
18 Яхя 15:4–5
19 Яхя 16:1–3, 33

СӨЗЛҮК

Ыбрайым: 4000 йыл мундан өң яшан арапларың шейледе еврейлериң несилбашысы. Худай Ыбрайым билен әхт (айратын ылалашык) багланышяр. Эгер Ыбрайым Худая вепалы болуп галса, онуң көпсанлы несли болар ве Кенганың ери өмүрлик оңа дегишли болар (Башл. 13:15–16). Мундан башга-да, Худай Ыбрайыма ер йүзүниң хемме адамсының онуң үсти билен пата алҗакдыгыны вада берди (Башл. 12:3). Ыбрайымың дурмуш тарыхы Башлангыч китабында языландыр 11–25.

Автограф: авторың голязмасының асыл нусгасы.

Адам ата ве Хов эне: Худай тарапындан ярадылан илкинҗи эркек ве аял. Биринҗи Адам ярадылыпдыр, соң Худай Адамың көмекчиси хөкмүнде Хов энэни ярадыпдыр. Олар Эрем багында яшаярлар, йөне Худая гулак асмандыклары себәпли, ковулярлар. Бу тарых Башлангыч китабында беян эдилйәр (2–3).

Бейик Александр: Македонияның шасы, тарыхда бейик серкерделериң бири. Ол дүнйәниң цивилизлешен территориясының улы бөлегини басып аляр ве басып алан юртларына грек медениетини гетирйәр. Б.э.ө. 356–323-нҗи йылларда яшапдыр.

Ресул: «векил, хабарчы» диймеклиги аңладяр. Маттаның Хош Хабарында (10:5) он ики адамы Исаның хут Өзи гуллук этмәге «ресуллыга» উградяр. Исаның Ресулы Оны гөрмелиди ве Онуң диреленине шаятлык этмелиди (Рес. ишл. 1:22). Ресул Павлус Иса тарапындан, Ол гөклере алнандан соң, гуллуга чагырылды. Рес. иш. 22:14:15, 1 Кор. 9:1, 15:8. Ресулларың ишлеринде 14:4, 14 Павлус ве Барнабас хем ресуллар дийип атландырыляр, йөне ол башга маныдадыр. Олар Антакия ыбадатханасы тарапындан вагызчылык сыяхатына иберилипди.

Ресулларың ишлери 13:2,3 ве 14:26,27. Шонуң үчинде олар белли бир пикирде Антакия ыбадатханасының ресулларыдыр. «Ресул» сөзүниң бу ики манысы гарышдырылмалы дәлдир.

Ресуллар (векиллер): адатча, Исаның Өзүниң ердәки гуллугында Өзи билен болмак үчин сайлан он ики адамы гөз өңүнде тутуляр. Олары шейле атландырярлар: Андреас, Бартоломеус, Якуп, Яхя, Алфеусың оглы Якуп, Иуда Искариот, Фаддей, Матта, Симун Петрус, Филипус, Симун Зилот ве Фома. Иуда өленден соң онуң ерини Маттияс эеледи.

Ахмедилер: ыслам сектасы болуп, Мирза Гулам Ахмет (1835–1908) тарапындан эсасландырылды. Өзүни ысламың реформаторы дийип җар этди.

Шерап: Мукаддес Китапда алкоголлы ичги гөрнүшинде дүшүнмели дәлдир. Бу сөз тәзе үзүм сувуклугыны аңладып хем билер.

Бейтуллахам: Иорданың кенарындакы улы болмадык шәхер. Иерусалимден 5 мил гүнортада ерлешйәр. Мика 5:2-де өңүнден айдылышы ялы, Исаның доглан ери.

Гөге алынмак: өлүмден дирелен Месихиң ерден гөге алынмагы, Онуң дирелмегинден кырк гүн геченсоң болан вака. Бу вакаларың беянына, Ресулларың ишлери 1:9–11, Маркус 16:19, Лука 24:50–51серет.

Гүнә: кануның я-да Худайың буйругының бозулмагы. Гүнә Худайың гаршысына гозгалаңдыр. Худайың мукаддеслигине гөрә, Ол гүнә сабыр эдип билмейәр. Йөне Худайың өзи бизе Исаның үсти билен бу проблеманың чөзгүдини берди. Рим. 3:23; 6:23 ве 1 Яхя 3:4 окаң.

Даныел: б.э.ө. 600-нҗи йыллар төверегинде яшан пыгамбер. Көне Әхтиң онуң ады билен атландырылан китабы Вавилондакы тарыхы вакалары ве Даныелиң

Худая ынамыны беян эдйәр. Онда шейле-де, гелҗекки вакаларың өңүнден гөрүлмелери гошуландыр.

Ресулларың ишлери: Тәзе Әхтиң бәшинҗи китабы. Бу язгылар Иса гөклере алнандан соң ирки месихилик йыгнанышыгының ишлери хакындадыр. Лука тарапындан язылан.

Евангелие: «Хош Хабар»

Гурбан этмек: Худая миннетдарлык я-да гүнәниң төлеги үчин малың ганы я-да этини гетирмек. Еврейлер Худая мал гетирип, онуң җаныны өзлериниңкиң ерине берипдирлер. Худай оларың диңе яш ве сагдын мал гетирмеклерини талап эдипдир.

Әхт: шертнама, бир тарап теклип эдйәр, бейлеки тарап кабул эдйәр.

Зекеря: пыгамбер, б.э.ө. 520-нҗи йыллар төверегинде яшап, Көне Әхтиң бир китабыны язан. Ол Иерусалимиң илатыны ыбадатхананы дикелтмәге чагыряр. Худайың зулумы еңҗекдиги хакында, Месихиң гелҗекдиги хакында пыгамберлик эдйәр.

Хезекиел: руханы ве пыгамбер, б.э.ө. 600-нҗи йыллар төвереги яшан ве Худайың канунына эермегиң зерурлыгыны белләп гечен. Көне Әхтиң онуң ады билен атландырылан китабы, шейле пыгамберликлерден дуряр:

1–24 бап: Яхуданың адамларыны гүнәлери үчин Худайың нәхили җезаландырҗаклыгы хакындакы пыгамберлик.

25–32 бап: Худайың хөкүминден дөнен ве ысрайыллыларың бетбагытчылыкларына шатланан гоңшы дөвлетлериң җезаландырылышының пыгамберлиги.

33–48 бап: Ысрайылың дикелдилмеги ве халас эдилмеги хакындакы пыгамберлик.

Еремия: пыгамбер, б.э.ө. 600-нҗи йыллар төверегинде яшан. Көне Әхтде онуң ады билен атландырылян китап бар. Ол яхудылары яшайыш образларыны үйтгетмәге чагыряр ве Худай билен шахсы гатнашыгың зерурлыгыны ятладяр. Ол шейле-де Вавилон чозушы хакында-да дуйдуряр.

Яхя: он ики ресулың бири, Якубың доганы, Завидеевиң оглы. Оны Худай дөрдүнҗи Хош Хабары ве үч хаты язмага рухландыряр.

Яхя Чокундырыҗы: (Хезрети Яхя) бейик пыгамбер, б.э. 7-нҗи ве 28-нҗи йылларында яшан. Ол адамлары гүнәден тоба этмәге чагыряр ве Иордан дерясында чокундыряр.

Эйюп: Көне Әхтиң шейле атдакы китабының эсасы адамсы. Бу китап Эйюбың эҗир чекишиниң тарыхыны, Худайдан алнан сапакларың язгысыны ве онуң халас болшуны өзүнде җемлейәр.

Юнус: Көне Әхтиң китабы, ол бу пыгамбериң адыдыр, Худай тарапындан Ниневияның адамларына пыгамберлик үчин иберилен. Б.э.ө. 400-нҗи йыллар төвереги язылан.

Юсуп (Флавий): яхуда тарыхчысы, Яхуданың тарыхына дегишли 20 китап языпдыр. Ол б.э. 66-нҗы йылында еврейлериң ве римлилериң арасындакы соңкы урушда Галилеeде харбы баштутан болупдыр.

Ишая: пыгамбер, б.э.ө. 700-нҗи йыллар төверегинде яшан. Онуң Көне Әхтдәки китабында Исаның гелҗегиниң өңүнден айдылмасы бар.

Иуда Искариот: ресул, Месихе дөнүклик эден. Ол ресулларың газначысы болупдыр.

Кодекс: хәзирки китапларың гөрнүши. Кодекси алмак үчин папирусың бирнәче листини дең эплемели, билеликде йыгнамалы ве эпленен ерини тикмели. Кодексиң листлериниң ики тарапы хем долдурыляр.

Мазорет тексти: Көне Әхтиң база тексти, асырларың довамында мекдеплерде ве синагогаларда пейдаланылыпдыр. Ол раввинлериң мекдеплериниң мазоретлери тарапындан Палестинада ве Вавилонда б.э. VIII–IX асырларда дөредилипдир. Олар Көне Әхтиң язгыларыны саклайҗылардыр.

Манускрипт: китап чап эдилишине ченли дөвүрдәки голязма. Ондакы язгыларың вагтыны онуң стили ве пейдаланылан материалы билен кесгитләп боляр.

Мика: пыгамбер, б.э.ө. 700-нҗи йылларының соңунда яшапдыр. Онуң ады «Худай ялы адам» диймеги аңладяр. Көне Әхтде онуң китабы бар. Худай онуң үсти билен дашкы гөрнүшлери билен буйсанян адамлар хакында, хакыкы ве ялан пыгамберлер хакында, Бейтуллахамдан гелҗек Месих хакында адамлара айдыпдыр.

Навуходоносор: б.э.ө. 605–552-нҗи йыллара дегишли Бабыл (Вавилон) шасы. Онуң хөкүмдарлык эден вагтында Бабыл (Вавилон) дүнйәниң иң бейик шәхерлериниң бири болупдыр. Өн Иерусалими басып алыпдыр ве вейран эдипдир.

Насыра: демиргазык Ысрайылың кичиҗик шәхерҗиги. Ол Җелилениң рим велаятына дегишлидир. Бу ерде Исаның чагалыгы гечди.

Ниневия: гадымы Ассирияның иң соңкы пайтагты, Тигр дерясының гүндогар кенарында ерлешендир. Б.э.ө. 612-нҗи йылында ол басылып алыняр ве вейран эдилйәр, онуң галындыларыны археология 1800-нҗи йыла ченли тапмаяр.

Сүннет: Худайың Өз халкы билен эден шертнамасының физики беллиги (Башл. 17:10–11).

Ылхам: Тәзе Әхтиң соңкы китабы. Ол Яхя ресула иберилипдир. Ол месихи йыгнанышыкларына иберилен хаты ве гелҗеги, ахырети беян эдйәр. Онуң грекче ады «Диңе Худая белли нәмедир бир зады тапмак анықламак» диймекдир.

Пасха: еврей байрамчылыгы, Ол ысрайыллыларың мүсүр есирлигинден б.э.ө. 1200-нжи йылда халас болмагы мынасыбетли белленилйәр (Чыкыш 12). Пасха мартда я-да апрелде хер йыл байрам эдилйәр.

Петрус: Исаның ресулы. Онуң ады Симон болуп, Иса оны Петрус дийип атландырыпдыр. Ол «даш» диймекликдир. Ол ирки месихилик йыгнанышыкларының баштутаны болупдыр.

Пилат: Иса хача чүйлененде рим хөкүмдары болупдыр. Яхуданы б.э. 26–36-нжы йылларда доландырыпдыр. Исаны Пилатың янына сораг этмәге гетирипдирлер, ол Оны бошатмак исләпдир, йөне өз ишини йитирериңден горкупдыр.

Хат: Тәзе Әхтиң 21 хаты. Якубың хатындан Еврейлере хата ченли. Оларың көпүси ресул Павлус тарапындан онуң эсасландыран йыгнакларына язылыпдыр.

Өтүнч: бизиң гүнәлеримизиң Худайың мерхемети билен айрылмагы. Гүнә өтүнч диңе Месихиң үсти билен мүмкиндир (Эф. 1:7). Шейле-де Зебур 103:10–12 окаң. Тәзе Әхт гүнәси өтүлен гүнәкәриң бейлекилери-де багышламалыдыгыны тассыклаяр.

Хача чүйленме: җезаландырылманың хас газаплы гөрнүши, гадымы дүнйәде римлилерде ве бейлеки халкларда гуллара ве җенаяткәрлере җеза берленде уланылыпдыр. Пида сүтүне чүйленилипдир ве өлйәнчә асылгы дурупдыр.

Рут: Көне Әхтиң китабының ады, онда моаявитянлы аялың тарыхы гүррүң берилйәр. Ол ысрайылла дурмуша чыкяр. Рут адамсы өленден соң өз гайын энесиниң ызына эерйәр ве ысрайыллыларың Худайыны вагыз эдйәр. Ол Исаның несил энесидир.

Өли деңзиниң голязмалары: Мукаддес Язгының китапларының гадымы голязмаларыдыр. Ол Көне Әхтиң Эстерден башга хемме китапларыны өз ичине аляр. Кәбир

китаплар бүтинлей диен ялы сакланыпдыр. Олар 1940-нжы ве 1950-нжи йылларда Өли деңзиниң демиргазык — гүнбатар кенарындан даш болмадык говакдан тапылыпдыр. Хәзирки вагтда «Китапларың мазарында» Иерусалимде Ысрайыл музейинде сакланыляр.

Септуагинта: Көне Әхтиң грек дилине эдилен көне терҗимеси. Тарыхың айтмагына гөрә, Мүсүриң хөкүмдары етмиш яхуды алымына Төвраты грекче геплейән еврейлер үчин грек дилине гечирмеги буйрупдыр. Бу ише б.э.ө. 250-нжи йыллар төвереги башланылыпдыр. Септуагинтлериң хас белли голязмалары — бу Синай, Ватикан ве Александрия кодекслеридир.

Симон Кирнеялы: Исаның хачыны җеза берилйән ере ченли алып гитмәге межбур эдилен адам (Матта 27:32; Маркус 15:21; Лука 23:26).

Сабат: (еврейче «шабат» рахатлык диймеклиги аңладяр) Хепдәниң единжи гүни, бәшинжи гүн гүн яшаныңдан алтынжы гүн гүн яшянча. Худай әлеми алты гүнде яратды. Ол ысрайыллылара хер хепдәниң единжи гүнини Оңа сежде этмәге ве дынч алмага багышламагы буюрды (Ик. кан. 5:12–15). Бу «рахатлык» иманлыларың өлүмден соңкы гарашян шол эбедилик рахатлыгының символыдыр (Евр. 4:8–11). Месихилерден яхуды сабатыны ерине етирмек талап эдилмейәр (Кол. 2:16). Олар бир ере йыгнаныпп, бизиң Реббимизиң өлүми, җайланылышы ве дирелиши хакында ятламалыдырлар. Олар муны, Исаның ганыны символики аңладян шерабы я-да үзүм сувыны пайлашып ичип ве Онуң тенини символики аңладян чөреги дөвүп пайлашып иймек билен ерине етирйәрлер. (Матта 26:26–30; Маркус 14:22–25; 1 Кор. 11:20–26). Хепдәниң биринжи гүни (бизиң екшенбәмиз) мунуң үчин белленипдир (Ресул. иш. 20:7). Бу гүн Иса өлүмден дирелди. Бу хер хепделик дәп «чөрек дөвмек» я-да «Реббиң агшамы» хөкмүнде беллидир. (Рес. иш. 2:42; 1 Кор. 11:20).

Сүре: «сетир» я-да «серия» аңладян Гурханың бабыдыр.

Тагриф: «ёймак», «үйтгетмек» термини, мусулман теологлары месихилери Мукаддес Китабы үйтгетмекде ве ясама этмекде гүнәләнлеринде уланярлар.

Тацид: тарыхчы, б.э. 55–120 йылларында яшапдыр. Ол Римиң тарыхыны Августдан Нерона ченли языпдыр.

Филон: б.э. I асырының башында яшан, еврей җемгыетиниң гөрнүкли векили. Философик ве дини темалардан языпдыр.

Худайың Патышалыгы: Худайың рухы патышалыгы. «Худайың Патышалыгы» я-да «Гөклериң Патышалыгы» зулумың еңилен ери болан Худайың рехиминиң хәкимлик сүрйән ерини аңладяр. Бу патышалыкда яшаянлар догрылыкда, парахатчылыкда ве шатлыкда яшарлар. (Рим. 14:17)

Гудрат: тебигатың белли кануны билен дүшүндирип болмаян, Худайың ишлери.

Эммануил: «Худай бизиң билен« диймеклиги аңладяр. Иса (пыгамберликлерде) берлен атларың бири.

МАЗМУНЫ

	ГИРИШ	3
1.	КИТАП	4
2.	МУКАДДЕС КИТАП ВЕ ГУРХАН	9
3.	МУКАДДЕС КИТАБЫŒ ХУДАЙЫЛЫГЫ	13
4.	МУКАДДЕС КИТАБЫŒ ХАКЫКЫЛЫГЫ	17
5.	МУКАДДЕС КИТАБЫŒ ХАКЫКЫЛЫГЫ (2)	22
6.	ҮЙТГЕМЕЙӘН СӨЗ	25
7.	ИСА БАРАДАКЫ ПЫГАМБЕРЛИКЛЕР	29
8.	ИСА МЕСИХ	33
9.	ХАЧА ЧҮЙЛЕНМЕК	37
10.	ИСА ДИРЕЛЕН	42
11.	ИСАНЫŒ ШАХСЫЕТИ	46
12.	ИСА, ЫНСАН ОГЛЫ	50
13.	ИСА, ВАДА БЕРЛЕН МЕСИХ	53
14.	ИСА ХУДАЙЫŒ ОГЛЫ	57
15.	ИСА, БЕЙИК МУГАЛЛЫМ (ТЫМСАЛЛАР)	62
16.	ИСА БЕЙИК МУГАЛЛЫМ (ГУДРАТЛАР)	67
17.	ИСА, БЕЙИК МУГАЛЛЫМ (ЫНАМ ВЕ ИШ)	72
18.	ИСА, БЕЙИК ГУРБАН	78
19.	ИСАНЫŒ ИКИНҖИ ГЕЗЕК ГЕЛМЕГИ	82
20.	МЕСИХ БИЗИŒ ДУРМУШЫМЫЗ	87
	СӨЗЛҮК	92

Нәмә үчин Исаның ызына эердилер? атлы китап Мукаддес Китабың хакыкылыгы, Исаның кимлиги ве Онуң бизе нәме үчин гереклиги барада важып сораглара җогап берйәр. Бу китапда ысламың дәплери месихилериң өвредйән затлары билен деңешдирилйәр ве Инҗилиң я-да Хош Хабарың айдян затларыны окамак ве олара ынанмак үчин анык эсаслар гөркезилйәр.

Нәмә үчин Исаның ызына эердилер? атлы китап месихилиге дүшүнмекликде хакыкаты гөзлейән мусулманлара көмек берйәр.

Стивен Масуд Пәкистанда, Орта Гүндогарда ве Британияда яшапды ве языҗы ве дини өвренйән алым хөкмүнде говы таналяр ве хорматланыляр.